

Dzieci cudzoziemskie w rodzinnej pieczy zastępczej

Podręcznik
szkoleniowy
dla rodziców
zastępczych

PROJEKT: „RODZINNA PIECZA
ZASTĘPCZA PONAD GRANICAMI” (FAB)

Działanie finansowane
ze środków programu
Unii Europejskiej „Prawa,
równość i obywatelstwo”
(2014–2020).

S towarzyszenie Association
I nterwencji For Legal
P rawnej Intervention

croix-rouge
luxembourgeoise

MENTOR
E S C A L E

Opinie autorów wyrażone w niniejszym raporcie nie są tożsame z poglądami Międzynarodowej Organizacji do spraw Migracji (IOM). Zawartej w prezentacji treści nie należy interpretować jako stanowiska IOM w kwestii statusu prawnego jakiegokolwiek państwa, terytorium, miasta, obszaru, władz wymienionych jednostek bądź ich granic, w tym granic administracyjnych.

IOM wyznaje zasadę, że humanitarna i uporządkowana migracja jest korzystna zarówno dla osób migrujących, jak i dla społeczeństwa. Będąc organizacją międzyrządową, IOM współpracuje również z innymi zagranicznymi organizacjami partnerskimi na rzecz pomocy migrantom w podejmowaniu wyzwań operacyjnych, pogłębiania zrozumienia kwestii migracyjnych, wspierania rozwoju społecznego i gospodarczego poprzez migrację oraz ochrony godności ludzkiej i dobrostanu osób migrujących.

Treść niniejszego raportu stanowi odzwierciedlenie poglądów autorów, którzy biorą za niego wyłączną odpowiedzialność. Komisja Europejska zrzeka się wszelkiej odpowiedzialności za zawarte w publikacji informacje.

Materiał wydano dzięki współpracy partnerskiej pomiędzy IOM a Stowarzyszeniem CoramBAAF i Ośrodkiem Pomocy Prawnej dla Dzieci Coram (CCLC) (Wielka Brytania), Minor-Ndako i Mentor-Escale (Belgia), Luksemburskim Czerwonym Krzyżem (Luksemburg) oraz Stowarzyszeniem Interwencji Prawnej (Polska). Publikację sfinansowano ze środków programu Unii Europejskiej „Prawa, równość i obywatelstwo” (2014-2020).

Funded by the European Union's Rights,
Equality and Citizenship Programme
(2014-2020)

CROYDON | Delivering
for Croydon
www.croydon.gov.uk

croix-rouge
luxembourgeoise

 KAHANE
FOUNDATION

Wydawca: Międzynarodowa Organizacja do spraw Migracji

11 Belgrave Road
Pimlico, London
SW1V 1RB
Wielka Brytania

Nr tel.: +44 20 7811 6000

E-mail: iomuk@iom.int

Adres strony internetowej: www.iom.int

Autorzy: Andy Sayers, Kevin Lowe (CoramBAAF) i Francesca Megna (IOM), Hanna Dobrzyńska (IOM), Agnieszka Kwaśniewska-Sadkowska (SIP), Magdalena Sadowska (SIP).

Tłumaczenie: Aleksandra Sobczak-Kövesi

Projekt graficzny: Helen Beauvais – Nettle Brighton East (projekt oryginalny), Marcin Kiedio (projekt polski).

eISBN: 978-92-9068-801-3

Niniejszy materiał nie został zredagowany przez Wydział ds. Publikacji (PUB) IOM.

© 2019 Międzynarodowa Organizacja do spraw Migracji (IOM)

Wszelkie prawa zastrzeżone. Zabrania się powielania, przechowywania w systemach odzyskiwania oraz przekazywania niniejszego materiału w jakiegokolwiek formie i formacie (elektronicznym, mechanicznym, w postaci fotokopii, zapisu lub innej formie) bez uprzedniej pisemnej zgody wydawcy.

Podziękowania

Podręcznik powstał dzięki fachowej wiedzy i wsparciu wszystkich partnerów projektu „Rodzinna piecza zastępcza ponad granicami” (FAB): **Stowarzyszenia CoramBAAF i Ośrodka Pomocy Prawnej dla Dzieci Coram** w Wielkiej Brytanii, **Minor-Ndako i Mentor-Escale** w Belgii, **Luksemburskiego Czerwonego Krzyża** w Luksemburgu oraz **Stowarzyszenia Interwencji Prawnej** w Polsce.

Pragniemy podziękować **programowi Unii Europejskiej „Prawa, równość i obywatelstwo” (2014-2020)** za sfinansowanie projektu FAB. Jesteśmy też wdzięczni londyńskiej gminie Croydon i służbom Opieki nad Dziećmi regionu West Midlands – gminy Solihull Metropolitan, za wsparcie w opracowywaniu treści podręcznika.

Dziękujemy **Fundacji Kahane** za współfinansowanie naszego projektu realizowanego przy współudziale dzieci cudzoziemskich bez opieki. Kooperacja zaowocowała powstaniem materiału wideo prezentującym poglądy dzieci na temat pieczy zastępczej, który udostępniono jako pomoc dydaktyczną¹ razem z podręcznikiem. Jesteśmy wdzięczni za rewelacyjną pracę wykonaną przez **Campfire Collective** – poprowadzenie pięciu warsztatów z dziedziny produkcji filmowej z udziałem dzieci (szkolenie umożliwiło nakręcenie filmu) i zaangażowanie w realizację produkcji.

Dziękujemy też **profesorowi Raviemu KS Kohli** z Uniwersytetu Bedfordshire oraz **Jimowi Wade’owi** z Uniwersytetu w Yorku za komentarz ekspercki dotyczący zagadnień poruszanych w publikacji.

Serdecznie dziękujemy wszystkim instytucjom, w tym władzom lokalnym, niezależnym agencjom pośrednictwa w pieczy zastępczej oraz Regionalnym Partnerstwom Strategicznym na rzecz Migracji, które poświęciły nam czas, uczestnicząc w krajowym badaniu dotyczącym pracowników socjalnych oraz luk i potrzeb szkoleniowych opiekunów zastępczych. Wyniki badania zebrane w publikacji „Mapowanie dostępnych obecnie szkoleń dla rodzin zastępczych i osób zajmujących się zawodowo opieką nad dziećmi jej pozbawionymi w Wielkiej Brytanii”² są jednym ze źródeł wiedzy merytorycznej wykorzystanej podczas pracy nad podręcznikiem.

Jesteśmy wdzięczni wszystkim uczestnikom pilotażowego warsztatu dla trenerów (TOT) za informacje zwrotne na temat treści i struktury kursu.

Dziękujemy pracownikom organizacji pozarządowych i agend Organizacji Narodów Zjednoczonych, przedstawicielom władz rządowych, instytucji lokalnych, jak również rodzinom zastępczym i wszystkim innym zaangażowanym od samego początku w projekt „Rodzinna piecza zastępcza ponad granicami”. Jesteśmy wdzięczni za merytoryczne informacje i wsparcie naszych interesariuszy podczas opracowywania i prowadzenia kursu.

Również pragniemy wyrazić głęboką wdzięczność wszystkim dzieciom oraz młodym ludziom, którzy podzielili się z nami swoimi doświadczeniami, przemyśleniami i pomysłami; ich zaangażowanie pozwoliło nam na rzetelne opracowanie treści podręcznika i uwzględnienie we wszystkich modułach głosu dzieci cudzoziemskich bez opieki. Jesteście dla nas źródłem inspiracji – mamy nadzieję, że również dzięki naszemu podręcznikowi poczujecie się jeszcze bardziej u siebie i otrzymacie większe wsparcie w nowych domach!

Wstęp		5
Wprowadzenie		5
Kim jesteśmy		6
Cel podręcznika		7
Struktura i tematyka		9
Efekty dydaktyczne		10
Korzystanie z podręcznika		11
Wskazówki dotyczące prowadzenia szkolenia		12
Wskazówki ogólne		12
Umiejętności w obszarze skutecznej komunikacji		12
Przygotowania przed szkoleniem		12
Wymagania sprzętowo-techniczne		13
Słownik pojęć		15
Moduł pierwszy	Wprowadzenie do kursu szkoleniowego	19
Zadanie 1.	Przywitanie uczestników i przedstawienie się	21
Zadanie 2.	Porozumienie o programie zajęć	22
Zadanie 3.	Zarys materiału objętego kursem szkoleniowym	24
Zadanie 4.	Poznajemy się nawzajem	28
Moduł drugi	Doświadczenia dzieci cudzoziemskich bez opieki	31
Zadanie 1.	Cele i założenia	34
Zadanie 2.	Dzieci cudzoziemskie bez opieki – co to znaczy?	35
Zadanie 3.	Dzieci cudzoziemskie bez opieki – co wiemy?	37
Zadanie 4.	Dlaczego dzieci opuszczają własny dom	38
Zadanie 5.	W jaki sposób dzieci zostają pozbawione opieki?	40
Zadanie 6.	Niebezpieczeństwa grożące dzieciom cudzoziemskim bez opieki	41
Zadanie 7.	Dzieci opowiadają nam o swoich doświadczeniach	46
Zadanie 8.	Podsumowanie i zamknięcie Modułu	48
	Materiały	49
Moduł trzeci	Prawo, procedury oraz ich wpływ na dzieci	55
Zadanie 1.	Cele i założenia	58
Zadanie 2.	Przyjazd	59
Zadanie 3.	Piecza i ochrona sprawowana nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki	60
Zadanie 4.	Ocena wieku dziecka	63
Zadanie 5.	Procedura legalizacji pobytu	66
Zadanie 6.	Procedura ubiegania się o ochronę międzynarodową oraz w sprawie zobowiązania do powrotu	70
Zadanie 7.	Podsumowanie i zamknięcie Modułu	82
	Materiały	83

MODUŁ czwarty	Rozumienie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki	91
Zadanie 1.	Cele i założenia	94
Zadanie 2.	Rozumienie złożoności dziecięcych doświadczeń	95
Zadanie 3.	Ponowne budowanie relacji	98
Zadanie 4.	Kim jestem? Dojrzewanie, tożsamość i integracja	100
Zadanie 5.	Oczekiwania dziecka	104
Zadanie 6.	Zdrowie psychiczne dziecka	105
Zadanie 7.	Rozumienie koncepcji odporności	107
Zadanie 8.	Podsumowanie i zamknięcie Modułu	110
	Materiały	111
MODUŁ piąty	Zaspokajanie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki	115
Zadanie 1.	Cele i założenia	118
Zadanie 2.	Integracja: proces dwukierunkowy	119
Zadanie 3.	Przygotowania, powitanie, adaptacja: jak to robić?	120
Zadanie 4.	Projektujemy ulotkę	130
Zadanie 5.	Dlaczego dzieci czasem udzielają nieprawdziwych informacji	131
Zadanie 6.	Zaspokajanie dziecięcych potrzeb	133
Zadanie 7.	Zmieniamy świat na lepsze	134
	Materiały	135
MODUŁ szósty	Dobrostan rodziców zastępczych	139
Zadanie 1.	Cele i założenia	141
Zadanie 2.	Rozpoznawanie czynników stresu	142
Zadanie 3.	Wtórny zespół stresu pourazowego	143
Zadanie 4.	Strategie samoopieki	145
Zadanie 5.	Dlaczego decydujemy się na rolę rodziców zastępczych? Dzieci nam o tym przypominają.	146
Zadanie 6.	Zakończenie kursu	147
	Materiały	148
Aneks	Załącznik pierwszy	151
	Załącznik drugi	152
	Przypisy końcowe	154
	Bibliografia	155
	Dane kontaktowe pomocnych organizacji	158

Wprowadzenie

Podczas gwałtownego napływu uchodźców i migrantów do Unii Europejskiej w 2015 roku, ponad 90.000 dzieci cudzoziemskich bez opieki ubiegało się o udzielenie ochrony międzynarodowej w Europie.³ Pomimo zaleceń Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) w kwestii zapewniania małoletnim zakwaterowania w rodzinach, większość z nich umieszczano – i nadal jest umieszczanych – w dużych placówkach opiekuńczych. Tymczasem z treści sprawozdań wynika, że liczba przypadków zaginięcia dzieci jest niższa, gdy są przyjmowane przez rodziny zastępcze, zamiast przez ośrodki i placówki opiekuńcze⁴.

Rodzinna piecza zastępcza została uznana przez Unię Europejską⁵ za lepsze rozwiązanie od pieczy instytucjonalnej pod względem środowiska wychowawczego i skuteczności zaspokajania indywidualnych potrzeb. Tym samym priorytetem stały się szkolenia kierunkowe właściwie dobranych specjalistów w obszarze problemów dotyczących dzieci cudzoziemskich bez opieki. Ich celem jest zapewnienie dzieciom jak najlepszej opieki i ochrony⁶.

Niniejszy podręcznik szkoleniowy został opracowany w trakcie realizowania projektu „Rodzinna piecza zastępcza ponad granicami” (2018-2019), finansowanego w ramach programu Unii Europejskiej „Prawa, równość i obywatelstwo” (2014-2020). Projekt był prowadzony przez Międzynarodową Organizację do spraw Migracji (IOM – Agendę ds. Migracji Organizacji Narodów Zjednoczonych) i realizowany we współpracy z Coram BAAF i Ośrodkiem Pomocy Prawnej dla Dzieci Coram (Wielka Brytania), Minor-Ndako i Mentor-Escale (Belgia), Luksemburskim Czerwonym Krzyżem (Luksemburg) oraz Stowarzyszeniem Interwencji Prawnej⁷ (Polska).

Projekt wdrażany w sześciu państwach członkowskich Unii Europejskiej – w Austrii, Belgii, Grecji, Luksemburgu, Polsce i Zjednoczonym Królestwie – ma na celu rozszerzenie zakresu rodzinnej pieczy zastępczej nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki, we współpracy z podmiotami zapewniającymi taką opiekę, przeszkolonymi w zakresie wyzwań, jakim muszą sprostać migrujące dzieci oraz zdającym sobie sprawę ze szczególnej wrażliwości tej grupy społecznej.

Prace związane z FAB oparto na rezultatach projektu ALFACA (2015-2017), w szczególności na opracowanym w jego ramach podręczniku dobrych praktyk⁸. Projekt został wdrożony przez Nidos (Holandia) we współpracy z Minor-Ndako (Belgia), Jugendhilfe Süd-Niedersachsen (Niemcy), OPU (Czechy), Duńskim Czerwonym Krzyżem i KIJA (Austria). Efektem końcowym ALFACA było opracowanie szkolenia dla specjalistów współpracujących z rodzinami zastępczymi sprawującymi pieczę nad dziećmi cudzoziemskimi..

Metodologia wykorzystana w FAB miała na celu zapewnienie ciągłości założeń projektu ALFACA. Polegała przede wszystkim na analizie struktury i kluczowych elementów podręcznika ALFACA, zestawieniu ich z wynikami krajowego procesu mapowania luk i potrzeb szkoleniowych, jak i ocenie potrzeb w celu zwiększenia świadomości, pozyskiwania i utrzymania rodzin zastępczych. W efekcie opracowano zestaw podręczników szkoleniowych dla rodzin zastępczych; treść publikacji oparto na materiałach ALFACA, dopasowując ją do wymagań regionalnych i krajowych.

Kim jesteśmy

IOM, Agenda ONZ ds. Migracji, jest wiodącą organizacją w dziedzinie migracji. Założona w 1951 roku, prowadzi działalność w myśl zasady, iż humanitarna i uporządkowana migracja jest korzystna zarówno dla osób migrujących, jak i dla społeczeństw. Mandat IOM przewiduje wspieranie organizacji rządowych i społeczeństwa obywatelskiego na całym świecie w zakresie opracowywania, wdrażania i prowadzenia programów, badań oraz ekspertyz technicznych w celu udzielenia pomocy dzieciom i młodzieży – uczestnikom procesów migracyjnych.

Coram BAAF jest wiodącą organizacją zrzeszającą podmioty instytucjonalne, która działa na rzecz poprawy opieki zastępczej nad dziećmi i młodzieżą w Wielkiej Brytanii. Cele organizacji obejmują rozpowszechnianie i zachęcanie do stosowania w praktyce najwyższych standardów w zakresie adopcji, opieki zastępczej i pracy socjalnej; promowanie wiedzy publicznej i specjalistycznej w obszarze adopcji oraz opieki nad dziećmi; podejmowanie działań w charakterze „niezależnego głosu” w dziedzinie opieki nad dziećmi; wywieranie wpływu na podmioty odpowiedzialne za wdrażanie strategii i przepisów prawnych w przedmiotowym obszarze.

Ośrodek Pomocy Prawnej dla Dzieci Coram (CCLC), będący częścią grupy organizacji dobroczynnych Coram, odpowiada za wspieranie i ochronę praw dzieci w Wielkiej Brytanii i na świecie zgodnie z treścią Konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka. Do CCLC należą eksperci różnych dziedzin zajmujących się prawami dziecka, w tym imigracją, ochroną nieletnich i oświatą. Eksperti udzielają porad prawnych i reprezentują dzieci w postępowaniach przed organami władzy państwowej; prowadzą badania, przygotowują materiały służące stanowieniu prawa, polityki i odpowiednich praktyk oraz reform systemowych; rozwijają umiejętności specjalistów organizując szkolenia i oferując doradztwo, jak również kwestionują przepisy prawa i działania mające negatywny wpływ na dzieci oraz łamiące ich prawa.

Minor-Ndako to belgijska organizacja non-profit oferująca specjalistyczną opiekę oraz wsparcie dla dzieci i młodzieży w trudnej sytuacji życiowej. Organizacja skupia się na wdrażaniu trwałych rozwiązań dla dzieci objętych opieką, a do jej zadań należy między innymi zapewnienie małoletnim właściwej opieki wychowawczej i tworzenie różnorodnych form zaangażowania. W 2016 roku Minor-Ndako – we współpracy z Pleegzorg Vlaanderen (flamandzką organizacją zajmującą się opieką nad młodzieżą) – rozpoczęła realizację projektu, którego celem jest znalezienie rodzin zastępczych dla dzieci cudzoziemskich bez opieki. Od 2016 roku udaje im się od razu umieścić wszystkie dzieci cudzoziemskie bez opieki poniżej 14 roku życia w rodzinach zastępczych. Minor-Ndako uczestniczyła we wdrażaniu projektu ALFACA i wsparła proces powstawania niniejszego podręcznika.

Mentor-Escale jest belgijską organizacją non-profit zapewniającą wsparcie edukacyjne i socjalne dzieciom cudzoziemskim bez opieki. Zakres jej działań obejmuje udzielanie dzieciom intensywnego wsparcia indywidualnego, polegającego między innymi na zakwaterowaniu w warunkach chronionych i uczestnictwie w programach „buddy” (wsparcie rówieśnicze w formie ‘jeden na jeden’); organizuje też aktywności grupowe ułatwiające rozwijanie kontaktów i umiejętności społecznych co zwiększa szanse na integrację ze społeczeństwem belgijskim. Od 2016 roku Mentor-Escale realizuje projekt, którego celem jest pozyskiwanie, szkolenie i wspieranie rodzin zastępczych dzieci cudzoziemskich bez opieki.

Luksemburski Czerwony Krzyż zapewnia wsparcie potrzebującym niezależnie od narodowości, rasy, wyznania, statusu społecznego i przekonań politycznych. Organizacja prowadzi między innymi program wsparcia dla rodzin zastępczych („Service d’accompagnement Placement Familial”) w celu pozyskania, oceny i realizacji szkoleń przyszłych opiekunów zastępczych dzieci cudzoziemskich bez opieki. W jego

ramach można otrzymać fachowe poradnictwo i wsparcie służące zarówno dzieciom, jak i ich opiekunom, w tym pomoc doraźną, krótko i długoterminową opiekę zastępczą.

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej to polska organizacja pozarządowa udzielająca wsparcia osobom dyskryminowanym lub marginalizowanym. Beneficjentami organizacji są uchodźcy, osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową, migranci należący do grup szczególnie wrażliwych oraz członkowie mniejszości narodowych i etnicznych. Organizacja wspiera dzieci bez opieki promując rozwój systemu rodzinnej pieczy zastępczej. SIP oferuje pomoc prawną i reprezentuje w postępowaniach przed organami administracji państwowej; opowiada się za zmianami prawa i porządku publicznego; realizuje badania, które umożliwiają doprowadzenie do zmiany prawa i przeprowadzenia odpowiednich reform systemowych.

Cel podręcznika

Podręcznik opracowano z myślą o umożliwieniu specjalistom – pracownikom systemu pieczy zastępczej – prowadzenia krótkich szkoleń modułowych dla rodziców zastępczych już sprawujących lub starających się o opiekę nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki. Kurs stanowi źródło wiedzy i daje narzędzia, które mają na celu wzmocnienie umiejętności i zaangażowania rodziców zastępczych w opiece nad dziećmi cudzoziemskimi.

Podręcznik ma za zadanie wspierać proces prowadzenia szkoleń. Jest on jednym z narzędzi opracowanych przez FAB i stanowi część pakietu szkoleniowego⁹. Jego założeniem jest zaspokojenie krajowych potrzeb w zakresie szkolenia specjalistów i opiekunów dzieci cudzoziemskich bez opieki, które zostały rozpoznane na etapie tworzenia tak zwanej mapy projektu. Założono, iż podręcznik doprowadzi do poprawy jakości opieki sprawowanej przez rodziny zastępcze nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki oraz wesprze działania służące rozwojowi wiedzy i umiejętności przyszłych i obecnych rodzin zastępczych.

Treść podręcznika promuje wartości, o których jest mowa w Globalnym Porozumieniu ONZ na rzecz bezpiecznej, uporządkowanej i legalnej migracji (GCM) i Globalnego Porozumienia ONZ w sprawie uchodźców (GCR), przyjętych w 2018 roku przez Państwa Członkowskie Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych. Globalne Porozumienie ONZ na rzecz bezpiecznej, uporządkowanej i legalnej migracji wzywa państwa w szczególności do:

” *Ochrony dzieci pozbawionych opieki i rozdzielonych z rodzinami na wszystkich etapach migracji, w drodze ustanowienia specjalistycznych procedur służących ustalaniu ich tożsamości, decydowaniu o dalszym postępowaniu, właściwej opiece i łączeniu rodzin, w tym w zakresie zdrowia psychicznego, oświaty, pomocy prawnej i prawa do wysłuchania w postępowaniu sądowym i administracyjnym; powyższe obejmuje między innymi sprawne powoływanie kompetentnych i bezstronnych opiekunów prawnych w celu podjęcia koniecznego działania służącego uwzględnianiu szczególnie wrażliwej sytuacji dzieci pozbawionych opieki, zapobieganiu dyskryminacji, ochronie przed wszelkimi formami przemocy i zapewnianiu dostępu do trwałych rozwiązań w imię dobra dzieci.¹⁰*

Treść podręcznika jest również zgodna z zasadą zawartą w Artykule 3(1) **Konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka (UNCRC)**, na mocy której stwierdza się, że kwestią nadrzędną jest zapewnianie dzieciom całościowej opieki zgodnie z ich najlepszym interesem:

We wszelkich działaniach dotyczących dzieci, a podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, zabezpieczenie interesów dziecka uznaje się za kwestię o nadrzędnym znaczeniu.¹¹

Sytuacja dzieci cudzoziemskich bez opieki wiąże się z występowaniem szczególnych uwarunkowań i potrzeb, wynikających z potrójnych okoliczności: bycia dzieckiem, bycia migrantem i bycia pozbawionym opieki dorosłych osób (członków rodziny lub opiekunów prawnych). Dzieci cudzoziemskie bez opieki:

- Zostały rozłączone z rodzicami biologicznymi, krewnymi, a jednocześnie oddzielone od wspólnoty, języka, własnej religii i kraju.
- Mogły paść ofiarą wykorzystywania seksualnego, przemocy i maltretowania w czasie podróży migracyjnej, jednocześnie niedostatku, urazów oraz zostać pozbawione dostępu do odpowiedniej opieki zdrowotnej i oświaty.
- Mogą być ofiarą dyskryminacji, wrogości i stygmatyzacji (zarówno w czasie podróży migracyjnej i po przybyciu do kraju przyjmującego).
- Mogły paść ofiarą retraumatyzacji po przybyciu do nowego kraju ze względu na szok kulturowy, ze względu na poczucie niepewności, obaw i lęku na poszczególnych etapach decydowania o ich losie przez osoby trzecie oraz rozpatrywania złożonych wniosków o ochronę międzynarodową.
- Stają w obliczu konieczności budowania podstaw nowego życia w kraju przyjmującym, rozpoczynając drogę do integracji i radząc sobie z poczuciem straty i rozdzielenia.

Rodzice zastępczy odgrywają kluczową rolę na etapie wspierania dzieci w pracy nad umiejętnościami zapewniającymi możliwość wzrostu i rozwoju. Celem niniejszego podręcznika jest zapewnienie wsparcia wykładowcom podnoszącym poziom umiejętności rodzin zastępczych: przekazującym wiedzę, umiejętności i narzędzia, dzięki którym dzieciom zostanie zapewniona możliwie najlepsza opieka.

Podręcznik zawiera ogólny opis możliwie najlepszych rozwiązań służących zrozumieniu i zaspokajaniu fizycznych, umysłowych, emocjonalnych, duchowych i społecznych potrzeb rozwojowych w kontekście opieki zastępczej. W materiale uwzględniono również ogólne informacje na temat uwarunkowań prawnych, w tym związanych z procedurą przyjmowania dzieci pod opiekę i ich ochronę, procedur imigracyjnych, dotyczących ubiegania się o ochronę międzynarodową. W kolejnym akapicie treść podręcznika zostanie omówiona bardziej szczegółowo.

Moduł Pierwszy

Wprowadzenie do kursu, informacje na temat celu, treści i efektów dydaktycznych. Prezentacja założeń roboczych kursu; umożliwienie uczestnikom poznać się nawzajem.

Moduł Drugi

Definicje i kontekst szkolenia; ogólne informacje na temat tożsamości dzieci pozbawionych opieki, krajów ich pochodzenia i przyczyn migracji; omówienie doświadczeń poprzedzających ucieczkę, podróż migracyjną i zagadnień ściśle z nimi związanych.

Moduł Trzeci

Ogólne informacje na temat procedur prawnych dotyczących dzieci cudzoziemskich bez opieki, w tym procedura umieszczenia w pieczy zastępczej, ocena wieku, legalizacji pobytu oraz ubieganie się o ochronę międzynarodową. Moduł zawiera też opis ewentualnego wpływu omówionych procesów na stan dzieci, wyjaśniając rolę i zakres odpowiedzialności rodzin zastępczych.

Moduł Czwarty

Podkreślenie znaczenia dogłębnego zrozumienia potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki. Omówienie procesu budowania relacji i tożsamości (w tym świadomości płciowej), zdrowia psychicznego dzieci oraz odporności.

Moduł Piąty

Przygotowanie rodziców zastępczych do lepszego rozpoznania potrzeb dzieci, aby ułatwić im proces adaptacji w nowym domu i otoczeniu. W module jest mowa o znaczeniu (od)budowy zaufania i przyczyn, z powodu których dzieci mogą przekazywać otoczeniu niedokładne informacje.

Moduł Szósty

Zapewnienie rodzinom zastępczym narzędzi służących lepszemu rozpoznaniu objawów wtórnego zespołu stresu pourazowego, radzeniu sobie z rozpoznanymi objawami i zapobieganiu ich występowania.

Struktura i tematyka

Podręcznik zawiera wytyczne związane z przeprowadzeniem kursu szkoleniowego obejmującego sześć modułów; kurs może zostać zrealizowany w ciągu dwóch dni – natomiast dopuszcza się większą elastyczność i sprawdza się też w formie krótszych sesji organizowanych w dłuższych odstępach czasu.

Kurs szkoleniowy jest interaktywny, bazuje na zróżnicowanym poziomie wiedzy uczestników. Każdy moduł obejmuje zestaw wskazówek (w formie „krok po kroku”), umożliwiającą wykładowcy uwzględnienie całości materiału i omówienie wszystkich istotnych tematów z wykorzystaniem różnorodnych metod szkoleniowych, w tym prezentacji, dyskusji, pracy w grupach, przykładów praktycznych i filmów. Materiały dydaktyczne obejmują również slajdy w PowerPoint, uzupełniające prezentację prowadzoną przez wykładowcę.

Poza tym podręcznik zawiera wybrane materiały multimedialne, które wspierają doświadczenie edukacyjne. W ramach projektu FAB dzieci cudzoziemskie bez opieki zamieszkałe w Austrii i w Wielkiej Brytanii analizowały i omawiały własne doświadczenia związane z przebywaniem w rodzinach zastępczych.

W Austrii wzięły również udział w pięciu warsztatach z zakresu produkcji filmowej – projekt polegał na nakręceniu materiału wideo ukazującego ich poglądy. Wideo jest wykorzystane w tym podręczniku jako narzędzie szkoleniowe, dzięki czemu wszelkie działania służące budowaniu umiejętności zostały skoncentrowane na dzieciach.¹²

Efekty dydaktyczne

Po ukończeniu kursu jego uczestnicy:

- Będą dysponowali szerszą wiedzą na temat sytuacji dzieci cudzoziemskich bez opieki.
- Będą mieli większą świadomość potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki.
- Będą dysponowali szerszą wiedzą na temat praw i procedur związanych z opieką nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki, z ich ochroną i statusem pobytowym.
- Będą dysponowali szerszym zakresem umiejętności w zakresie zaspokajania potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki, w tym zapewniania opieki z uwzględnieniem różnic kulturowych i budowania ich odporności.
- Będą umieli zwracać uwagę na własne samopoczucie oraz zyskają wiedzę na temat dostępnych rozwiązań i narzędzi, które pomogą im zaspokoić potrzeby (opieka nad opiekunem).

Korzystanie z podręcznika

Korzystając z podręcznika należy posługiwać się prezentacjami przygotowanymi w formacie PowerPoint. Wykładowca przechodząc do kolejnych slajdów będzie otrzymywał wszystkie potrzebne informacje w celu przeprowadzenia kursu. Rysunki przedstawiające slajdy umieszczono w notatkach dołączonych do poszczególnych modułów, aby ułatwić wykładowcy realizację kolejnych etapów programu.

 Wydruki materiałów szkoleniowych dla uczestników oraz pozostałe informacje znajdują się na końcu każdego modułu. Udziela się zgody na ich powielanie. Bibliografię i wykaz materiałów umieszczono na końcu podręcznika.

 Ważne: czas konieczny do przeprowadzenia poszczególnych etapów został podany orientacyjnie; może się zdarzyć, że wykładowca biorąc pod uwagę potrzeby kursantów, będzie chciał wydłużyć lub skrócić niektóre aktywności. Pomimo że wytyczne sformułowano w sposób jednoznaczny, zachęcamy wykładowców do dopasowania treści szkolenia do własnego stylu pracy.

 UWAGA: Treść podręcznika i slajdów odpowiada sytuacji z lipca 2019 roku. Od wykładowców oczekuje się śledzenia ewentualnych zmian w przepisach, danych statystycznych, informacjach i danych kontaktowych oraz aktualizacji slajdów.

Ikonki

SLAJDY

WAŻNE

PRACA
ZESPOŁOWA

ĆWICZENIA

PRZYGOTOWANIA

HARMONOGRAM

MATERIAŁY
VIDEO

ZAPAMIĘTAJ

WYDRUKUJ

TEMATY
DO OMÓWIENIA

Wskazówki dotyczące prowadzenia szkolenia

Wskazówki ogólne

- Koncentruj się na celach dydaktycznych, aby dyskusja zmierzała we właściwym kierunku.
- Miej świadomość potrzeb uczestników: sprawdzaj regularnie czy ich potrzeby są zaspokajane („Potrzebujecie więcej czasu?” „Czy macie jeszcze jakieś pytania?”).
- Doświadczenie dydaktyczne powinno mieć charakter czynny, nie bierny: korzystaj z załączonych zadań oraz ćwiczeń energetyzujących, analizuj przypadki, wykonuj ćwiczenia, które pozwalają uczestnikom sprawdzać nowo nabyte umiejętności w praktyce.
- Zachęcaj uczestników do pracy w parach lub małych grupach podczas dyskusji. Jednocześnie staraj się nie wymuszać uczestnictwa.
- Staraj się zmieniać konfigurację grup, zapewniając uczestnikom możliwość współpracy z różnymi osobami podczas zadań wykonywanych w grupach lub w parach.
- Omawiaj najważniejsze koncepcje z uczestnikami, a nie tylko wspominaj o nich. Podkreślaj kluczowe słowa i zwroty, aby zwrócić uwagę na istotne informacje.
- Zamiast samodzielnie wyjaśniać poszczególne koncepcje, poproś uczestników o wyjaśnienie.
- Daj uczestnikom czas na zastanowienie się, zanim udzielą odpowiedzi. Przypomnij im, że proces uczenia się nie polega na rywalizacji.
- Korzystaj z notatek dla prowadzącego dołączonych do slajdów – będą dla Ciebie wsparciem w dzieleniu się informacją.

Umiejętności w obszarze skutecznej komunikacji

Pamiętaj o odpowiednim stylu komunikacji. Staraj się:

- Mówić wyraźnie
- Utrzymywać kontakt wzrokowy
- Zmieniać tembr głosu, modulując jego ton i natężenie
- Prezentować jeden pomysł na raz
- Podkreślać istotne informacje
- Włączać uczestników w proces szkolenia, zachęcać ich do dyskusji
- Umożliwiać uczestnikom udzielanie odpowiedzi na pytania zadawane przez innych

Przygotowania przed szkoleniem

PLANOWANIE KURSU SZKOLENIOWEGO

- Kim są uczestnicy? Czy należy uwzględnić szczególne potrzeby kursantów? Weź pod uwagę płeć, wiek, język, umiejętności, poziom wiedzy, doświadczenia i inne.
- Jaki jest cel kursu? Pomyśl o ulepszeniu posiadanych umiejętności, zdobyciu nowych umiejętności itp.
- Gdzie będzie prowadzone szkolenie? Jakie pomieszczenia są dostępne? Jakie pomieszczenia byłyby najlepsze do poprowadzenia zajęć, biorąc pod uwagę rodzaj obiektu? Uwzględnij dostępność i sprzęt techniczny.

Wskazówki dotyczące prowadzenia szkolenia

- Ile mam czasu na przygotowanie i wykonanie ćwiczeń?
- Czy mój styl prezentacji jest odpowiedni dla odbiorców i czy wykorzystuję swoje umiejętności?
- Jeżeli mam współprowadzącego – czy każde z nas rozważyło słabe i silne strony partnera?

STRUKTURA PREZENTACJI I MATERIAŁÓW DYDAKTYCZNYCH

- Jakie najważniejsze informacje do przyswojenia/zrozumienia przez uczestników zawiera dana prezentacja?
- Czy informacje zostały przedstawione w prosty sposób i można je zapamiętać?
- Czy przedstawione informacje tworzą logiczną całość?
- Czy podałem(-am) wystarczającą liczbę zrozumiałych przykładów ilustrujących kwestie trudne lub szczególnie istotne?
- Czy dysponuję wystarczającą ilością materiałów szkoleniowych?
- Czy wiem, jak posłużyć się wizualnymi pomocami dydaktycznymi? Czy dysponuję materiałem uzupełniającym w razie wystąpienia niespodziewanych czynników zakłócających pracę?
- Czy orientuję się, kiedy należy ostrzec kursantów np. o trudniejszym emocjonalnie temacie?

Wymagania sprzętowo-techniczne

ARANŻACJA SALI SZKOLENIOWEJ

Zaleca się, żeby uczestnicy zajęli miejsca przy małych stolikach z widokiem na tablicę demonstracyjną (dalej zwaną „flipczartem”) i ekran projekcyjny. Należy zapewnić wystarczająco dużo miejsca, by uczestnicy mogli przemieszczać się i pracować w małych grupach.

WYPOSAŻENIE STANDARDOWE

- Laptop i rzutnik
- Głośniki
- Lista obecności
- Przypinki lub karteczki samoprzylepne z imionami
- Flipczart i arkusze papieru
- Flamastry i długopisy
- Łatwy w użyciu materiał samoprzylepny do klejenia na ścianach i tablicach
- Stoper/zegar (np. w telefonie, inteligentnym zegarku, innym urządzeniu)
- Karteczki samoprzylepne
- Arkusze ocen

WYMAGANIA SPECJALNE DOTYCZĄCE WYBRANYCH MODUŁÓW

- Dzienny harmonogram zajęć¹³
- Wydrukuj **Materiał do rozdziału 2A: Co to znaczy?**
- Wydrukuj **Materiał do rozdziału 2B: Quiz**
- Wydrukuj 1 egzemplarz **Materiału do rozdziału 2C: Quiz – pytania i odpowiedzi**

- Wydrukuj 1 egzemplarz **Materiału do rozdziału 2D: Czytanie w grupach – dzieci opowiadają...**
- Wydrukuj i wytnij **Materiał do rozdziału 3A: Schemat procedury legalizacji pobytu w Polsce – ćwiczenie**
- Wydrukuj **Materiał do rozdziału 3B: Schemat procedury legalizacji pobytu**
- Wydrukuj **Materiał do rozdziału 3C: Schemat procedury ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce – ćwiczenie**
- Wydrukuj 1 egzemplarz **Materiału do rozdziału 3D: Schemat procedury ubiegania się o ochronę międzynarodową – uproszczony schemat postępowania**
- Wydrukuj 1 egzemplarz **Materiału do rozdziału 3E: Piecza i ochrona – stwierdzenia**
- Wydrukuj **Materiał do rozdziału 3F: Piecza i ochrona – Karta Prawda/Fałsz – stwierdzenia i odpowiedzi**
- Przygotuj 3 arkusze na flipczart opatrzone odpowiednio tytułami „W kraju rodzinnym”, „W czasie podróży”, „W nowym kraju”
- Przygotuj i zawieś 2 arkusze na flipczarcie opatrzone odpowiednio tytułami „Relacje – dom” i „Relacje – nowy kraj”
- Wydrukuj 1 egzemplarz **Materiału do rozdziału 4A: Czytanie w grupach – wiersz**
- Wydrukuj **Materiał do rozdziału 4B: Moje założenia i oczekiwania**
- Wydrukuj **Materiał do rozdziału 4C: Piramida potrzeb Masłowa**
- Przygotuj 3 arkusze na flipczart opatrzone odpowiednio tytułami „Co muszę zrobić, by przygotować się na przyjęcie dziecka cudzoziemskiego bez opieki”, „Co muszę zrobić, by właściwie przyjąć dziecko cudzoziemskie bez opieki”, „Co muszę zrobić, by pomóc dziecku cudzoziemskiemu bez opieki zadomowić się u mnie”
- Wydrukuj **Materiał do rozdziału 5A: Przykłady praktyczne: Duc, Viyan i Olga**
- Wydrukuj **Materiał do rozdziału 6A: Okrąg samoopieki**
- Wydrukuj **Materiał do rozdziału 6B: Czytanie w grupach – dzieci opowiadają...**
- Materiał wideo: **Pieczcha zastępcza ponad granicami – dzieci cudzoziemskie bez opieki filmują swoje historie** (projekt FAB)
- Opcja: materiał do rozdziału ściśle związany z kursem szkoleniowym – **Dzieci cudzoziemskie w rodzinnej pieczy zastępczej**¹⁴

Spis wyposażenia i sprzętu wymaganego do realizacji każdego modułu znajduje się w rozdziale „Przygotowania”.

Dziecko – artykuł 1 Konwencji ONZ o prawach dziecka definiuje dziecko jako „każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność”.

Dziecko cudzoziemskie bez opieki – dziecko, które przebywa (czasowo lub stale) z dala od stałego miejsca zamieszkania, w kraju pochodzenia lub innym kraju, niezależnie od przyczyny – któremu nie towarzyszą rodzice ani inny ustanowiony przez sąd opiekun prawny.

Małoletnia ofiara handlu ludźmi – dziecko, które jest werbowane, transportowane, przekazywane, przechowywane lub przyjmowane w celu wykorzystania. Wykorzystanie może przybierać następujące formy: wykorzystanie seksualne, do pracy przymusowej, w służbie domowej, wymuszanie małżeństwa czy usuwanie organów.

Karta pobytu – dokument wydawany przez polskie władze na wniosek cudzoziemca (lub jego opiekuna prawnego), który w okresie swojej ważności potwierdza tożsamość cudzoziemca, legalność jego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz uprawnia go, wraz z dokumentem podróży, do wielokrotnego wjazdu na terytorium RP bez konieczności uzyskania wizy.

Kurator procesowy – osoba wyznaczona przez sąd opiekuńczy w celu reprezentowania dziecka cudzoziemskiego bez opieki w konkretnym postępowaniu administracyjnym tj. postępowaniu w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej, postępowaniu w sprawie o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy, postępowaniu w sprawie o udzielenie zezwolenia na pobyt stały / rezydenta długoterminowego UE lub w celu zobowiązania cudzoziemca do powrotu / udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych. Rolą takiego kuratora jest reprezentowanie dziecka we wskazanym przez sąd postępowaniu administracyjnym, dbanie o zabezpieczenie w toku postępowania najlepszego interesu dziecka i działanie na jego korzyść poprzez uczestniczenie w czynnościach procesowych (np. złożenie wniosku o ochronę międzynarodową / pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE; udział w przesłuchaniu małoletniego; sporządzenie odwołania od negatywnej decyzji; składanie wniosków dowodowych na korzyść dziecka, a także poinformowanie dziecka o jego prawach, obowiązkach, zastanej sytuacji i jej konsekwencjach.

Migrant – IOM definiuje migranta jako osobę, która przebywa niezależnie od przyczyny (czasowo lub stale) z dala od stałego miejsca zamieszkania, w kraju pochodzenia lub innym kraju, niezależnie od przyczyny; sam termin obejmuje migrantów ekonomicznych, uchodźców, przesiedlonych wewnętrznie i inne osoby.

Ochrona uzupełniająca – międzynarodowa forma ochrony udzielana osobom, którym odmówiono nadania statusu uchodźcy, lecz którzy w przypadku powrotu do kraju pochodzenia będą realnie narażeni na ryzyko doznania poważnej krzywdy poprzez: orzeczenie kary śmierci lub egzekucję; tortury, nieludzkie lub poniżające traktowanie; poważne zagrożenie dla życia lub zdrowia, wynikające z powszechnego stosowania przemocy wobec ludności cywilnej w sytuacji wewnętrznego bądź międzynarodowego konfliktu zbrojnego.

Opiekun faktyczny – z którym przebywa dziecko tj. opiekun, który sprawuje faktyczną pieczę nad dzieckiem. Nie każdy opiekun faktyczny jest opiekunem prawnym.

Opiekun prawny – rodzice lub osoba ustanowiona przez sąd do sprawowania pieczy nad osobą i majątkiem pozostającego pod opieką. Może podejmować w imieniu dziecka prawnie wiążące decyzje oraz zobowiązania. Opiekuna prawnego ustanawia się, jeżeli żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska, rodzice nie żyją lub są nieznani.

Osoba ubiegająca się o nadanie statusu uchodźcy (ochronę międzynarodową) – osoba, która dążąc do zapewnienia sobie ochrony przed prześladowaniami, złożyła wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w kraju niebędącym jej krajem pochodzenia i oczekuje na wydanie w jej sprawie decyzji zgodnej z prawem międzynarodowym oraz krajowym.

Osoba wewnętrznie przesiedlona – osoba, która została zmuszona do ucieczki z miejsca zamieszkania nie przekraczając międzynarodowo uznanych granic państwowych.

Pobyt tolerowany – forma legalizacji pobytu cudzoziemca w Polsce udzielana przez organ Straży Granicznej lub Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców. Zgoda taka może zostać udzielona w dwóch sytuacjach. Po pierwsze, gdy cudzoziemcowi odmówiono udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych (pomimo, że zaszły przesłanki do udzielenia takiej zgody), w związku z istnieniem poważnych podstaw, aby sądzić, że cudzoziemiec popełnił (lub podlegał do popełnienia) czynów karalnych wymienionych w art. 349 ust. 1 pkt 1-3 ustawy o cudzoziemcach lub cudzoziemiec stanowi zagrożenie dla obronności, bezpieczeństwa państwa czy ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Po drugie, taką zgodę można udzielić w przypadku, gdy zobowiązanie cudzoziemca do powrotu jest niewykonalne z przyczyn niezależnych od organu Straży Granicznej i od cudzoziemca lub może nastąpić jedynie do państwa, do którego wydanie go jest niedopuszczalne na mocy orzeczenia sądu albo z uwagi na rozstrzygnięcie Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie odmowy wydania cudzoziemca.

Pobyt ze względów humanitarnych (zgoda na pobyt ze względów humanitarnych) – forma ochrony przed deportacją przyznawana osobie, która nie może być zobowiązana do powrotu do kraju pochodzenia ze względu na zagrożenie jej prawa do życia, wolności, bezpieczeństwa osobistego, ryzyko tortur lub niehumanitarnego traktowania albo ukarania bez podstawy prawnej. Pobyt ze względów humanitarnych może też uzyskać osoba, w przypadku której wykonanie decyzji o zobowiązaniu do powrotu, naruszałoby jej prawo do życia rodzinnego czy prywatnego, albo prawa dziecka w stopniu istotnie zagrażającym jego rozwojowi psychofizycznemu, np. dziecko zintegrowało się z polskim społeczeństwem i deportacja oznaczałaby oderwanie od środowiska szkolnego i grupy rówieśniczej, która w rezultacie mogłaby zaburzyć jego rozwój.

Polski dokument podróży dla cudzoziemca – dokument podróży wydawany przez wojewodę właściwego ze względu na miejsce zamieszkania cudzoziemca lub Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców, cudzoziemcowi, który utracił swój dokument podróży, lub którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, a nie jest możliwe otrzymanie nowego dokumentu podróży. Dokument wydaje się cudzoziemcowi, któremu udzielono: zezwolenia na pobyt stały; zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego UE; ochronę uzupełniającą; zgodę na pobyt ze względów humanitarnych.

Polski dokument tożsamości cudzoziemca – dokument potwierdzający tożsamość cudzoziemca. Może być wydany przez wojewodę właściwego ze względu na miejsce zamieszkania cudzoziemca lub Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców: małoletniemu cudzoziemcowi urodzonemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i przebywającemu na tym terytorium bez opieki rodziców, jeżeli nie sprzeciwia się temu interes Rzeczypospolitej Polskiej oraz przemawia za tym dobro dziecka; cudzoziemcowi, który przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zaświadczenia, że jest domniemaną ofiarą handlu ludźmi; cudzoziemcowi, który przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie posiada żadnego obywatelstwa, jeżeli przemawia za tym interes Rzeczypospolitej Polskiej. Dokument ten może być wydany, jeżeli cudzoziemiec nie posiada dokumentu podróży i nie jest możliwe otrzymanie przez niego innego dokumentu potwierdzającego tożsamość.

Przemyt – nielegalny transport osób, odbywający się za ich zgodą, do innego kraju dla korzyści finansowych lub innych przemytnika.

Rada do Spraw Uchodźców – organ administracji publicznej, który rozpatruje odwołania od decyzji i zażalenia na postanowienia Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców związane z nadawaniem lub pozbawianiem statusu uchodźcy oraz udzielaniem lub pozbawianiem ochrony uzupełniającej.

Straż Graniczna – formacja mundurowa, której zadania polegają na ochronie granicy państwowej, kontroli ruchu granicznego oraz zapobieganiu i przeciwdziałaniu nielegalnej migracji.

Tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca (tzw. TZTC) – dokument wydawany cudzoziemcom ubiegającym się o udzielenie ochrony międzynarodowej w okresie trwania postępowania statusowego. Tymczasowe zaświadczenie tożsamości cudzoziemca, w okresie swojej ważności, potwierdza tożsamość osoby, której zostało wydane i uprawnia tę osobę oraz małoletnie dzieci, których dane zostały tam wpisane, do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwszy dokument TZTC wydaje z urzędu organ Straży Granicznej, który przyjął wniosek o nadanie statusu uchodźcy. Kolejne dokumenty TZTC wymienia i wydaje Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców na wniosek cudzoziemca.

Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca – wydaje się cudzoziemcowi posiadającemu zezwolenie na pobyt stały, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego WE lub zgodę na pobyt tolerowany, posiadającemu status uchodźcy lub korzystającemu z ochrony uzupełniającej, który podczas pobytu za granicą utracił swój dokument podróży, albo którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, zamierzającemu powrócić na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, gdy uzyskanie przez niego innego dokumentu podróży nie jest możliwe. Może być wydany cudzoziemcowi przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, który nie posiada dokumentu podróży kraju pochodzenia, albo którego dokument podróży uległ zniszczeniu bądź utracił ważność, zamierzającemu opuścić to terytorium, gdy uzyskanie przez niego innego dokumentu podróży nie jest możliwe. Tymczasowy polski dokument podróży dla cudzoziemca wydaje: za granicą – konsul; w kraju – wojewoda właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach – komendant placówki Straży Granicznej.

Uchodźca – osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa; albo osoba, która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania, nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa (art. 1A ust. 2 Konwencji Genewskiej z 1951 r.).

UNHCR – Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców.

Urząd do Spraw Cudzoziemców – Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców to centralny organ administracji rządowej właściwy w sprawach wjazdu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, przejazdu przez to terytorium, pobytu na nim i wyjazdu z niego, nadawania statusu uchodźcy, udzielania ochrony uzupełniającej, udzielania zgody na pobyt tolerowany oraz udzielania ochrony czasowej. W trakcie prowadzonych postępowań w zakresie ochrony międzynarodowej Urząd ds. Cudzoziemców zapewnia pomoc socjalną i opiekę medyczną z uwzględnieniem szczególnych potrzeb wnioskodawców, zwłaszcza małoletnich.

Moduł pierwszy

Wprowadzenie do kursu szkoleniowego

Moduł pierwszy

Wprowadzenie do kursu szkoleniowego

W tym module przedstawione są: cel, treści i efekty dydaktyczne kursu. Wprowadzony zostaje temat porozumienia o programie zajęć. Uczestnicy mają szansę się poznać.

Przygotowania

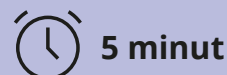

Szacunkowy czas:
40 minut

- Wyposażenie standardowe.
- Prezentacja w formacie PowerPoint – Moduł 1.
- Dzienny harmonogram zajęć (Załącznik Pierwszy).
- Opcja: materiał do rozdania ściśle związany z kursem szkoleniowym – „Dzieci cudzoziemskie w rodzinnej pieczy zastępczej”.
- Zapoznaj się z planem ewakuacji budynku na wypadek pożaru.
- Upewnij się, że wiesz, gdzie znajdują się najbliższe toalety.

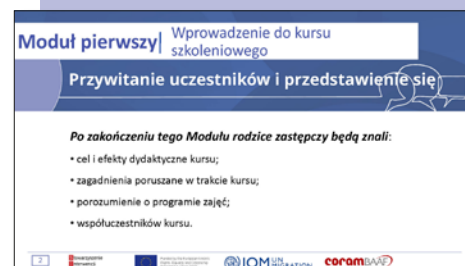
CZAS TRWANIA	ZADANIE NR	OPIS ZADANIA	ŹRÓDŁO INFORMACJI	MATERIAŁY DO ROZDANIA	SLAJDY
					
5 min	1	Przywitanie uczestników i przedstawienie się	Wykładowca	-	2
10 min	2	Porozumienie o programie zajęć	Wykładowca	-	3-5
10 min	3	Zarys kursu szkoleniowego	Wykładowca	-	6-8
15 min	4	Poznajemy się nawzajem	Cała grupa lub praca w parach	-	9 lub 10

1. Przywitanie uczestników i przedstawienie się

W ramach zadania witasz uczestników i omawiasz cele oraz założenia Modułu 1.

1. Przedstaw się z imienia i nazwiska, następnie przywitaj uczestników kursu „Dzieci cudzoziemskie w rodzinnej pieczy zastępczej”.
2. Upewnij się, że wszyscy uczestnicy dysponują materiałami szkoleniowymi (o ile takie materiały przygotowano), podpisali listę obecności i wpisali imiona na identyfikatorych. Napisz swoje imię na identyfikatorze, który będziesz nosić w czasie kursu.
3. Rozpocznij od poinformowania grupy, że jest to kurs wprowadzający, który służy omówieniu większości aspektów koniecznych do zaspokojenia potrzeb dzieci cudzoziemskich w pieczy zastępczej. Wyjaśnij również, że został podzielony na moduły o czym opowiesz później.
4. Posługując się notatkami do slajdów wyjaśnij cele i założenia Modułu 1.

2 SLAJD 2 NOTATKI – Moduł 1: Wprowadzenie do kursu szkoleniowego

- *W ramach modułu przedstawione są: cel, treści i efekty dydaktyczne kursu „Dzieci cudzoziemskie w rodzinnej pieczy zastępczej”. Omówione zostaje porozumienie o programie zajęć. Uczestnicy mają szansę poznać się nawzajem.*
- *Omówienie na samym początku celów kursu pomoże uczestnikom lepiej zrozumieć jego założenia.*
- *Zrozumienie dydaktycznych założeń kursu pozwoli kursantom zorientować się nad czym pracujemy.*
- *Przedstawienie ogólnych informacji na temat treści kursu pomoże uczestnikom poznać tematy, które zostaną omówione bądź pominięte. Ten zabieg ułatwia zarządzanie oczekiwaniami.*
- *Celem porozumienia o programie zajęć jest stworzenie środowiska sprzyjającego współpracy opartej na szacunku.*
- *Kurs jest interaktywny i przewiduje intensywną pracę w grupach, ćwiczenia energetyzujące i dyskusje. Wprowadzenie jest istotnym elementem służącym budowaniu podstaw wzajemnego zaufania i skutecznej współpracy.*

2. Porozumienie o programie zajęć

 10 minut

 Slajdy 3-5

Celem zadania jest przedstawienie rozwiązań logistycznych związanych z kursem i wyjaśnienie założeń porozumienia o programie zajęć.

1. Poproś uczestników, aby krótko się przedstawili, powiedzieli, jak się nazywają i ile czasu dotychczas poświęcili na opiekę zastępczą.
2. Pokaż slajdy od 3 do 5 korzystając z notatek do slajdów. Slajdy przedstawiają rozwiązania logistyczne kursu oraz porozumienie o programie zajęć, z uwzględnieniem aspektów równości i różnorodności.
3. Podkreśl, że podstawowym założeniem kursu jest stworzenie bezpiecznego miejsca, w którym wszyscy będą czuli się wystarczająco komfortowo, aby dzielić się wiedzą i doświadczeniem.

3 SLAJD 3 NOTATKI – *Zanim zaczniemy...*

- *Dzienny harmonogram zajęć – w tym godziny rozpoczęcia, zakończenia i przerw.*
- *Ustalenia dotyczące napojów, przekąsek i posiłków.*
- *Procedura ewakuacji na wypadek pożaru.*
- *Lokalizacja toalet.*
- *Specjalne potrzeby (dostępność pomieszczeń dla osób na wózkach, osób niedowidzących/ niedosłyszących itd.).*
- *Etykieta korzystania z telefonów komórkowych – poproś o wyłączenie telefonów lub włączenie trybu cichego, oraz o odbywanie ważnych rozmów poza salą szkoleniową.*

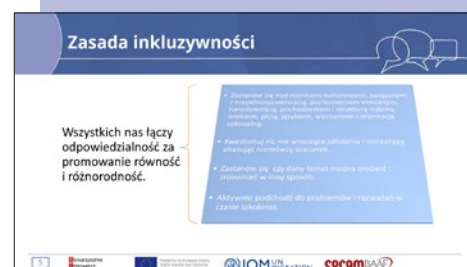
ZAPAMIĘTAJ!

- Poglądy uczestników będą miały wpływ na grupę, jak również na zakres zrozumienia materiału szkoleniowego oraz na wzajemne reakcje uczestników.
- Reaguj zdecydowanie na komentarze o charakterze stereotypizującym lub dyskryminującym, ale kwestionuj je z zachowaniem szacunku wobec rozmówcy i w miarę możliwości traktuj to jako okazję do nauki.

4 SLAJD 4 NOTATKI – Porozumienie o programie zajęć

- Wykładowcę i grupę łączy odpowiedzialność za stworzenie bezpiecznego środowiska dydaktycznego, sprzyjającego wzajemnemu zaufaniu. Oznacza to troskę i szacunek oraz unikanie wyciągania pochopnych wniosków.
- Co to znaczy? Na przykład niektóre tematy mogą okazać się trudne emocjonalnie, dlatego uczestnicy powinni dbać o siebie nawzajem.
- Uczestnicy mają prawo do opuszczania sali szkoleniowej na krótkie przerwy bez konieczności proszenia o pozwolenie, jeżeli dany temat okaże się dla nich szczególnie trudny emocjonalnie.
- Wszyscy uczestnicy kursu – w tym ty jako wykładowca – wzbogacają proces dydaktyczny dzięki własnej wiedzy, w tym wiedzy specjalistycznej i doświadczeniu. Wszystkie te czynniki decydują częściowo o sposobie postrzegania świata. Ważna i konstruktywna jest wymiana poglądów oparta na wzajemnym szacunku, na przykład w drodze produktywnego kwestionowania poglądów innych osób bez atakowania ich autorów.
- Wymiana doświadczeń związanych z opieką nad dziećmi jest pożyteczna, jeśli uczestnicy dotrzymają zasad dotyczących poufności danych osobowych. Poproś o nieużywanie prawdziwych imion i nazwisk dzieci.

5 SLAJD 5 NOTATKI – Szkolenie zgodne z zasadą inkluzywności

- Podejście do procesu szkolenia jest zgodne z zasadą inkluzywności. Wszystkich nas łączy odpowiedzialność za promowanie równości i różnorodności.
- Oznacza to:
  - » Zdawanie sobie sprawy z różnic m.in. kulturowych, związanych z niepełnosprawnością, pochodzeniem etnicznym, narodowością, pochodzeniem i strukturą rodziny, wiekiem, płcią, językiem, wyznaniem i orientacją seksualną.
  - » Kwestionowanie nic nie wnoszących do rozmowy założeń i stereotypów w sposób okazujący rozmówcy szacunek.
  - » Zastanowienie się czy dany temat można omówić i zrozumieć w inny sposób.
  - » Aktywne podejście do rozważań i problemów w czasie szkolenia.

3. Zarys materiału objętego kursem szkoleniowym

 10 minut Slajdy 6-8

Celem zadania jest omówienie zarysu kursu „Dzieci cudzoziemskie w rodzinnej pieczy zastępczej”. Szczególną uwagę należy poświęcić celom, efektom dydaktycznym i strukturze kursu. Zadanie obejmuje zaprezentowanie czterech kluczowych przesłanek do przemyślenia przez uczestników w trakcie kursu i po jego zakończeniu.

1. Wyjaśnij, że przejdziesz do omówienia celów, założeń i efektów dydaktycznych kursu oraz pokrótce omówisz tematy objęte każdym modułem.
2. Wprowadź uczestników w tematykę kursu, informując ich, że:
  - » Kurs został opracowany w ramach projektu „Rodzinna piecza zastępcza ponad granicami” (FAB) realizowanego w latach 2018-19, który został sfinansowany ze środków Komisji Europejskiej;
  - » Kurs stanowi rezultat współdziałania organizacji eksperckich z sześciu państw europejskich: Austri, Belgii, Grecji, Luksemburga, Polski i Wielkiej Brytanii.
  - » Treść kursu opracowano w oparciu o konsultacje ze specjalistami, rodzinami zastępczymi i dziećmi.
3. Przypomnij uczestnikom, że jest to kurs wprowadzający. Wybrane tematy będą wymagały rozwinięcia w ramach szkolenia uzupełniającego.
4. Wyświetl slajdy od 6 do 8.

ZAPAMIĘTAJ!

Przedstaw cele i założenia dydaktyczne oraz treść wyłącznie tych modułów, które zamierzasz omówić w ramach szkolenia.

Cele kursu i efekt dydaktyczny

Celem kursu jest umożliwienie uczestnikom lepszego zrozumienia:

1. Przyczyn, dla których dzieci migrują i zostają pozbawione opieki
2. Niebezpieczeństw, na które dzieci mogą zostać narażone
3. Prawa i obowiązujących procedur oraz ich wpływu na dobrostan dziecka
4. Ról i zakresu odpowiedzialności rodziców zastępczych
5. Określonych potrzeb dzieci i sposobów ich zaspokajania
6. Strategii samoopieki dla rodziców zastępczych

6 SLAJD 6 NOTATKI – Cele kursu i efekt dydaktyczny

- *Celem kursu jest umożliwienie uczestnikom lepszego zrozumienia:*
  - » *Przyczyn, dla których dzieci migrują i zostają pozbawione opieki.*
  - » *Niebezpieczeństw, na które dzieci mogły zostać narażone, w tym handlu ludźmi.*
  - » *Praw i obowiązujących procedur m.in. związanych z badaniem wieku dziecka i ubieganiem się o ochronę międzynarodową oraz wpływu powyższych czynników na dobrostan dzieci.*
  - » *Ról i zakresu odpowiedzialności rodziców zastępczych w kontekście pieczy nad dziećmi cudzoziemskimi i zapewniania im ochrony.*
  - » *Określonych potrzeb dzieci i sposobów ich zaspokajania zgodnie z podejściem skoncentrowanym na dziecku.*
  - » *Znaczenia samoopieki i umiejętności rozpoznawania skutecznych strategii jej służących.*
- *Po ukończeniu kursu jego uczestnicy będą w stanie zrozumieć sytuację, doświadczenia i potrzeby dzieci cudzoziemskich bez opieki. Zostaną też wyposażeni w narzędzia zapewniające możliwość zagwarantowania dzieciom możliwie najlepszej opieki.*

Zarys treści kursu

- Moduł 1.** Wprowadzenie do kursu szkoleniowego
- Moduł 2.** Doświadczenie dzieci cudzoziemskich bez opieki
- Moduł 3.** Prawa, procedury oraz ich wpływ na dzieci
- Moduł 4.** Rozumienie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki
- Moduł 5.** Zaspakajanie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki
- Moduł 6.** Dobrostan rodziców zastępczych

7 SLAJD 7 NOTATKI – Zarys treści kursu

- Kurs obejmuje sześć modułów:
  - » **Moduł 1.** Jest to moduł omawiany obecnie, który stanowi wprowadzenie do kursu.
  - » **Moduł 2.** Szczególną uwagę poświęca się definicjom i kontekstowi: moduł obejmuje ogólne informacje na temat tego, kim są dzieci cudzoziemskie bez opieki, skąd przybywają, dokąd migrują i dlaczego, a także wiedzę na temat dziecięcych doświadczeń przed rozpoczęciem podróży i w jej trakcie.
  - » **Moduł 3.** Moduł obejmuje ogólne informacje na temat procedur wywierających wpływ na dzieci cudzoziemskie bez opieki, w tym procedurę umieszczania dzieci cudzoziemskich bez opieki w pieczy zastępczej, badanie wieku, ubieganie się o ochronę międzynarodową oraz legalizację pobytu. Moduł ten uwzględnia wiedzę na temat uwarunkowań opieki i ochrony należnej dzieciom cudzoziemskim bez opieki z uwzględnieniem wpływu wszystkich systemów i procesów na dobrostan dzieci oraz na temat roli i zakresu odpowiedzialności rodzin zastępczych.
  - » **Moduł 4.** Szczególną uwagę poświęca się lepszemu zrozumieniu potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki, procesowi budowania relacji i tożsamości (w tym świadomości płci), zdrowiu psychicznemu dzieci oraz koncepcji odporności.
  - » **Moduł 5.** Moduł przygotowuje rodziców zastępczych do lepszego rozpoznania potrzeb dzieci z myślą o ułatwieniu im procesu adaptacji w nowym domu i otoczeniu. Dodatkowo ten moduł uwzględnia znaczenie (od)budowy zaufania i przyczyn, z powodu których dzieci mogą przekazywać otoczeniu niedokładne informacje.
  - » **Moduł 6.** Moduł daje rodzinom zastępczym narzędzia służące lepszemu rozpoznaniu objawów wtórnego zespołu stresu pourazowego, pomaga poradzić sobie z rozpoznanymi objawami i zapobieganiu ich występowaniu.

Cztery kluczowe przesłania

1. Dzieci mają bogate i złożone życie. Nie należy nadmiernie koncentrować się na potrzebach, brakach i cierpieniu. Należy pamiętać o umiejętnościach, silnych stronach, aspiracjach i radości.
2. Rodzice zastępczy są w stanie umożliwić dzieciom powrót do „rutyny” - zwyczajnego życia rodzinnego.
3. Należy unikać sentymentalnego podejścia do podobieństw i traktowania różnic jako problemów do pokonania.
4. Rozmawiając o traumie używaj zwykłych słów.

8 SLAJD 8 NOTATKI – Cztery kluczowe przesłania

- Chcielibyśmy, żeby uczestnicy w czasie trwania tego kursu i po jego zakończeniu mieli na uwadze cztery kluczowe przesłania. Zostały one opracowane przez profesora Raviego Kohli, wykładowcę przedmiotu „Ochrona dziecka i jego praw” na Uniwersytecie Bedfordshire.
- Przesłania są pożytecznym narzędziem, ułatwiającym unikanie nadmiernej koncentracji na urazach, problemach i wyzwaniach wywołanych „różnicami”:
  1. Dzieci mają bogate i złożone życie. Nie należy nadmiernie koncentrować się na potrzebach, brakach i cierpieniu. Należy pamiętać o umiejętnościach, silnych stronach, aspiracjach i radości. Wiele dzieci trafiających do pieczy zastępczej doświadczyło prawidłowej opieki i miłości w rodzinach biologicznych.
  2. Rodzice zastępczy są w stanie umożliwić dzieciom powrót do „rutyny” – zwyczajnego życia rodzinnego.
  3. Należy unikać sentymentalnego podejścia do podobieństw (na przykład: nie wszystkie dzieci pochodzące z tego samego kraju / o podobnym pochodzeniu będą miały zbliżone upodobania lub identyczne doświadczenia). Skłonność do ujednociania prowadzi do przywiązania nadmiernej uwagi do różnic, które potrafią przybrać postać problemów nie do pokonania. Waga porozumienia w oparciu o poczucie wspólnoty jest równa wadze wzajemnego zrozumienia „przyzwyczajień i zwyczajów”.
  4. Rozmawiając z dzieckiem o traumie zachęcaj je do używania zwykłych słów, takich jak „strach”, „dezorientacja”, „samotność”, „nieufność”, „czujność”, „wyczerpanie fizyczne i psychiczne”.

4. Poznajemy się nawzajem

 15 minut

 Slajdy 9 lub 10

Ćwiczenie rozgrzewkowe umożliwia uczestnikom przedstawienie się i pomaga budować więzi w grupie. Ułatwi ci też zapamiętać imiona kursantów i lepiej zarządzać dynamiką grupy. Przedstawiono dwie opcje zadania – wybierz tę, która twoim zdaniem lepiej się sprawdzi w danym otoczeniu.

W opcji pierwszej położono nacisk na znaczenie imion, co sprawia, że uczestnicy zaczynają zastanawiać się nad tym, jakie znaczenie mogą mieć imiona dla dzieci cudzoziemskich bez opieki.

W opcji drugiej położono nacisk na dzielenie się informacjami o charakterze osobistym z osobą dotychczas nieznaną, co zachęca uczestników do zastanowienia się, jak ważne i trudne może to być dla dzieci cudzoziemskich bez opieki.

OPCJA 1

9 SLAJD 9 – Znaczenie imion: zadanie (ćwiczenie)

1. Poinformuj uczestników, że czeka ich krótkie ćwiczenie rozgrzewkowe, dzięki któremu lepiej się poznają.
2. Wyjaśnij uczestnikom, że poprosisz ich o napisanie własnego imienia (własnych imion) na flipczarcie i o parę słów publicznego komentarza na ten temat. Wyświetl slajd 9 jako pomoc.
3. Poproś uczestników, aby omówili znaczenie swojego imienia (swoich imion) dzieląc się z innymi trzema szczegółami związanymi np. z tradycją, kulturą, zwyczajami rodzinnymi, wyznaniem, płcią itp.
4. Powiedz uczestnikom, że mogą również zastanowić się: czy lubią własne imię? Czy mają przezwiska? Jak chcieliby być nazywani w czasie szkolenia?
5. Rozpocznij od zapisania własnego imienia na flipczarcie. Omów istotne szczegóły lub znaczenie swojego imienia. Następnie poproś jednego z uczestników, by wziął od ciebie flamaster i poszedł w twoje ślady.
6. Poproś uczestników o przekazywanie flamastra kolejno osobom, które się jeszcze nie przedstawiały; pierwsza część ćwiczenia kończy się, gdy wszyscy uczestnicy się przedstawiają.
7. Zachęć uczestników do wykazania się ciekawością opartą na szacunku i do zadawania pytań pozostałym kursantom.

Znaczenie imion: ćwiczenie

- Napisz swoje imię na flipczarcie.
- Powiedz uczestnikom jak masz na imię. Omów istotne szczegóły lub znaczenie swojego imienia wynikające, na przykład, z:
  - tradycji
  - kultury
  - zwyczajów rodzinnych
  - wyznania
  - płci, lub innych...
- Podaj marker kolejnej osobie.

8. Zakończ ćwiczenie pytaniem do uczestników o ich ewentualne doświadczenia jako rodziców zastępczych z imionami dzieci na przykład w kontekście prawidłowej pisowni i wymowy.
9. Omów pokrótce, dlaczego imiona mogą być szczególnie istotne dla dzieci cudzoziemskich bez opieki.

OPCJA 2

10 SLAJD 10 – *Poznajemy sąsiada: zadanie (ćwiczenie)*

1. Poinformuj uczestników, że czeka ich krótkie ćwiczenie rozgrzewkowe, dzięki któremu lepiej się poznają.
2. Wyjaśnij, że poprosisz uczestników o pracę w parach (z osobą siedzącą obok). Poproś uczestników, by upewnili się, że ich sąsiadem nie jest osoba im już znana. Jako pomoc wyświetl slajd 10.
3. Poinformuj uczestników, że będą mieli pięć minut, żeby podzielić się z sąsiadem następującymi informacjami:
  - » Imię i nazwisko
  - » Wykonywany zawód
  - » Miejsce pochodzenia (wieś, miasto)
  - » Hobby (zainteresowania)
4. Zasugeruj robienie notatek – po rozmowie z sąsiadem będą musieli przedstawić go grupie.
5. Wróć do formatu sesji plenarnej. Poproś kolejno uczestników o przedstawienie grupie sąsiada, z którym pracowali w parze.
6. Zachęć kursantów do wykazania się ciekawością opartą na szacunku i do zadawania pytań pozostałym osobom.
7. Zakończ ćwiczenie pytaniem do uczestników o ich (ewentualne) doświadczenia jako rodziców zastępczych, gdy starali się poznać dzieci, nad którymi sprawowali pieczę. Zwróć uwagę na ilość informacji, jaką można uzyskać w ciągu zaledwie pięciu minut.
8. Omów pokrótce wyzwania związane z pozyskiwaniem dodatkowej wiedzy na temat pochodzenia i historii dziecka cudzoziemskiego.

Poznajemy sąsiada: ćwiczenie

- Ćwiczenie wykonujemy w parach
- Podaj osobie siedzącej obok Twoje/Twój:
  - Imię
  - Zawód (i co w nim lubisz)
  - Miejsce urodzenia (miasto, wieś)
  - Hobby/zainteresowania
- Przedstaw sąsiada/sąsiadkę grupie.

ZAPAMIĘTAJ!

- Jest to pierwszy moduł szkoleniowy w ramach kursu: pamiętaj, że niektórzy rodzice zastępczy mogą mieć większe doświadczenie i czuć się w grupie bardziej komfortowo. Pamiętaj o poświęceniu wystarczającej uwagi każdemu uczestnikowi; zwróć uwagę na dynamikę grupy.
- Imiona i inne informacje o charakterze osobistym są istotne z wielu względów (historycznych, kulturowych, pokoleniowych, religijnych). Wykazanie się zainteresowaniem w połączeniu z szacunkiem może pomóc rodzicom zastępczym w lepszym poznaniu dziecka lub młodego człowieka i w budowaniu wzajemnego zaufania.
- Imiona i rozmowa o miejscu pochodzenia (dzielenie się historiami osobistymi) mogą ujawnić dużo informacji oraz wywołać wiele wspomnień. Przypomnij grupie o porozumieniu o programie zajęć i zobowiązaniu, zgodnie z którym łączy was odpowiedzialność za zapewnienie wszystkim bezpiecznego miejsca do nauki.

Moduł drugi

Doświadczenia dzieci
cudzoziemskich bez opieki

Moduł drugi

Doświadczenia dzieci cudzoziemskich bez opieki

Szczególną uwagę poświęcono definicjom i kontekstowi: moduł zawiera ogólne informacje na temat tego, kim są dzieci cudzoziemskie bez opieki, skąd przybywają, dokąd migrują i dlaczego, a także mówi o ich doświadczeniach przed rozpoczęciem podróży i w jej trakcie.

Przygotowania

Szacunkowy czas:
1 godzina 35 minut

- Wyposażenie standardowe.
- Prezentacja w formacie PowerPoint – Moduł 2
- Przygotuj **formularze oceny** (Załącznik Drugi), jeżeli Moduł 2 realizujesz jako oddzielne zadanie.

Materiały do rozdania

- Wydrukuj **Materiał do rozdania 2A: Co to znaczy?**
- Wydrukuj **Materiał do rozdania 2B: Quiz**
- Wydrukuj 1 egzemplarz **Materiału do rozdania 2C: Quiz – pytania i odpowiedzi.**
- Wydrukuj 1 egzemplarz **Materiału do rozdania 2D: Czytamy w grupie – dzieci opowiadają...**

CZAS TRWANIA	ZADANIE NR	OPIS ZADANIA	ŹRÓDŁO INFORMACJI	MATERIAŁY DO ROZDANIA	SLAJDY
					
5 min	1	Cele i założenia	Wykładowca	-	1
20 min	2	Dzieci cudzoziemskie bez opieki - co to znaczy?	Krótkie ćwiczenie: praca w parach	2A	2-5
20 min	3	Dzieci cudzoziemskie bez opieki - co wiemy?	Quiz: zadanie w małych grupach	2B i 2C	6
10 min	4	Dlaczego dzieci opuszczają własny dom	Cała grupa i wykładowca	-	7
5 min	5	W jaki sposób dzieci zostają pozbawione opieki?	Wykładowca	-	8
15 min	6	Niebezpieczeństwa grożące dzieciom cudzoziemskim bez opieki	Wykładowca	-	9-13
10 min	7	Dzieci opowiadają nam o swoich doświadczeniach	Czytamy w grupie	2D	-
10 min	8	Podsumowanie i zamknięcie Modułu	Praca w parach i sesja plenarna	-	-

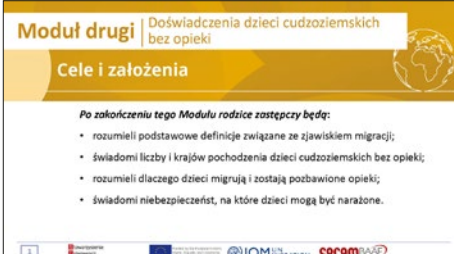
1. Cele i założenia

 15 minut

Zadanie służy omówieniu celów i założeń Modułu 2.

 Slajd 1

1. Omów cele i założenia Modułu z wykorzystaniem slajdu 1.

Moduł drugi | Doświadczenia dzieci cudzoziemskich bez opieki

Cele i założenia

Po zakończeniu tego Modułu rodzice zastępczy będą:

- rozumieć podstawowe definicje związane ze zjawiskiem migracji;
- świadomi liczby i krajów pochodzenia dzieci cudzoziemskich bez opieki;
- rozumieć dlaczego dzieci migrują i zostają pozbawione opieki;
- świadomi niebezpieczeństw, na które dzieci mogą być narażone.

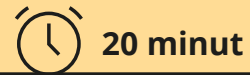
Logo: IOM, coramBAF

1 SLAJD 1 NOTATKI – Moduł 2: Doświadczenia dzieci cudzoziemskich bez opieki

Wyjaśnij, że po zakończeniu Modułu rodzice zastępczy:

- Będą rozumieć podstawowe definicje związane ze zjawiskiem migracji.
- Będą świadomi liczby i krajów pochodzenia dzieci cudzoziemskich bez opieki.
- Będą dysponowali wiedzą na temat okoliczności, w jakich dzieci zostają pozbawione opieki.
- Będą dysponowali ogólną wiedzą na temat grożących dzieciom niebezpieczeństw.

2. Dzieci cudzoziemskie bez opieki – co to znaczy?

20 minut

Celem zadania jest wyjaśnienie kluczowych pojęć związanych z dziećmi cudzoziemskimi bez opieki. Zadanie obejmuje krótkie ćwiczenie zachęcające uczestników do zastanowienia się nad znaczeniem poszczególnych pojęć i zwiększające skuteczność zapamiętywania informacji.

Slajdy 2-6

Materiały do rozdania 2A

- Wyświetl **2** SLAJD 2 – **Ćwiczenie: definicje.**
- Rozpocznij od wyjaśnienia, że wiele terminów związanych z migracją może być mylących oraz że często używane są nieprawidłowo. Sprawą ogromnej wagi jest ich wyjaśnienie w pierwszej części kursu – pozwoli to uniknąć nieporozumień.
- Prawidłowa wiedza na temat omawianych zjawisk umożliwia kwestionowanie błędnych opinii dotyczących migrantów i uchodźców – pozwala to rodzicom zastępczym zapewniać lepszą ochronę dzieci cudzoziemskich bez opieki przed dyskryminacją.
- Poinformuj uczestników, że czeka ich krótkie ćwiczenie związane z definicjami. Poproś ich o pracę w parach (z sąsiadem). Rozdaj **Materiał 2A: Co to znaczy?** – po jednym na zespół.
- Poinformuj uczestników, że będą mieli 10 minut na wykonanie ćwiczenia polegającego na dopasowaniu każdego terminu do właściwej definicji.
- Zapewnij uczestników, że celem ćwiczenia nie jest sprawdzenie poziomu ich wiedzy, lecz zachęta do aktywnego myślenia na temat omawianych pojęć.
- Po upływie 10 minut wróć do sesji plenarnej i skorzystaj ze **slajdów 2-5**, aby udzielić uczestnikom właściwych odpowiedzi.

ZAPAMIĘTAJ!

- Zanim zaczniesz omawiać jakiegokolwiek trudny emocjonalnie temat, uprzedź o tym grupę. Przypomnij im, że mają prawo opuścić salę szkoleniową w dowolnym momencie, jeżeli będą mieli taką potrzebę.
- Zalecamy przeprowadzenie krótkiej rozmowy (podczas przerwy lub przy innej najbliższej okazji) z każdym uczestnikiem, który opuści salę z powyższych przyczyn. Preferowanym rozwiązaniem jest omówienie trudnego tematu na osobności.

3 SLAJD 3 NOTATKI – Co to znaczy? (1)

Co to znaczy? (1)

MIGRANT to osoba, która przebywa (czasowo lub stale) z dala od stałego miejsca zamieszkania, w kraju pochodzenia lub po przekroczeniu międzynarodowej granicy państwowej, niezależnie od przyczyny.

UCHODŹCA to osoba, która została zmuszona do opuszczenia kraju stałego zamieszkania i nie może do niego powrócić ze względu na „uzasadnioną obawę przed prześladowaniem z powodu rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych” – zgodnie z treścią definicji zawartej w Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.

- Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM) definiuje **migranta** jako osobę, która przebywa (czasowo lub stale) z dala od stałego miejsca zamieszkania, w kraju pochodzenia lub po przekroczeniu międzynarodowej granicy państwowej, niezależnie od przyczyny; termin obejmuje migrantów ekonomicznych, uchodźców, przesiedlonych wewnątrz i inne osoby.
- **Uchodźcą** jest osoba, która została zmuszona do opuszczenia kraju stałego zamieszkania i nie może do niego powrócić ze względu na „uzasadnioną obawę przed prześladowaniem z powodu rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych” – zgodnie z treścią definicji zawartej w Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.

4 SLAJD 4 NOTATKI – Co to znaczy? (2)

Co to znaczy? (2)

OSOBA UBIEGAJĄCA SIĘ O OCHRONĘ MIĘDZYNARODOWĄ to osoba, która dążąc do zapewnienia sobie ochrony przed prześladowaniami, złożyła wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w kraju nie będącym jej krajem pochodzenia i oczekuje na wydanie w jej sprawie decyzji.

OSOBA WEWNĘTRZNIE PRZESIEDLONA to osoba, która została zmuszona do ucieczki z miejsca zamieszkania, w szczególności w wyniku (lub w celu uniknięcia) skutków konfliktu zbrojnego, przemocy, naruszenia praw człowieka, klęsk żywiołowych lub spowodowanych przez człowieka – nie przekraczając międzynarodowo uznanych granic państwowych.

- **Osobą ubiegającą się o ochronę międzynarodową** jest osoba, która dążąc do zapewnienia sobie ochrony przed prześladowaniami lub ryzykiem doznania poważnej krzywdy, złożyła wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w kraju nie będącym jej krajem pochodzenia i oczekuje na wydanie w jej sprawie decyzji zgodnej z prawem międzynarodowym i krajowym.
- **Osobą wewnątrznie przesiedloną** jest osoba, która została zmuszona do ucieczki z miejsca zamieszkania, w szczególności w wyniku (lub w celu uniknięcia) skutków konfliktu zbrojnego, przemocy, naruszenia praw człowieka, klęsk żywiołowych lub spowodowanych przez człowieka – nie przekraczając międzynarodowo uznanych granic państwowych.

5 SLAJD 5 NOTATKI – Co to znaczy? (3)

Co to znaczy? (3)

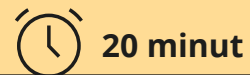
Konwencja ONZ o prawach dziecka definiuje **DZIECKO** jako „każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność”.

DZIECKO CUDZOZIEMSKIE BEZ OPIEKI to dziecko, które przebywa (czasowo lub stale) z dala od stałego miejsca zamieszkania, w kraju pochodzenia lub innym kraju, niezależnie od przyczyny – któremu nie towarzyszą rodzice ani inny ustanowiony przez sąd opiekun prawny.

- Artykuł 1 Konwencji ONZ o prawach dziecka definiuje **dziecko** jako „każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność”.
- Mianem **dziecka cudzoziemskiego bez opieki** określa się dziecko, które przebywa (czasowo lub stale) z dala od stałego miejsca zamieszkania, w kraju pochodzenia lub innym kraju, niezależnie od przyczyny – któremu nie towarzyszą rodzice ani inny ustanowiony przez sąd opiekun prawny.

3. Dzieci cudzoziemskie bez opieki – co wiemy?

20 minut

Zadanie obejmuje quiz służący pogłębieniu wiedzy na temat międzynarodowych i krajowych trendów migracyjnych. Treść quizu obala również mity. Od uczestników oczekuje się refleksji na temat kontekstu lokalnego i lepszego zrozumienia sytuacji krajowej i międzynarodowej.

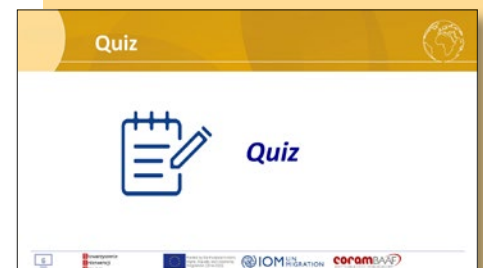

Slajd 6

Materiały do rozdania 2B i 2C

1. Wyświetl 6 SLAJD 6 – Quiz.
2. Wyjaśnij, że przeprowadzisz quiz służący rozważeniu następujących kwestii:
  - » Skala migracji i przesiedleń wewnętrznych. Z jakim rozmiarem zjawisk mamy do czynienia?
  - » Skąd i dokąd uciekają uchodźcy?
  - » Ile dzieci szuka schronienia i gdzie – jakimi ogólnymi informacjami dysponujemy na ich temat?
3. Podkreśl, że celem quizu nie jest ocena poziomu wiedzy uczestników, lecz interaktywna forma zachęty do dyskusji na kluczowe tematy.
4. Podziel grupę na mniejsze podgrupy (po 2-4 osoby). Rozdaj **Materiał 2B: Quiz**, po jednym egzemplarzu na zespół.
5. Poproś uczestników o omówienie pytań w podgrupach i zapisanie odpowiedzi. Uwzględnij możliwość pojawienia się rozbieżnych opinii w ramach jednego zespołu.
6. Zachęć uczestników do przedyskutowania pytań – cel ćwiczenia wykracza poza wybór poprawnej odpowiedzi i przejścia do kolejnego pytania.
7. Poinformuj uczestników, że czas na udzielenie odpowiedzi będzie wynosił 10 minut.
8. Gdy wszystkie zespoły zakończą pracę, omów pytania po kolei, prosząc przedstawicieli zespołów o wyczytanie kolejno udzielonych odpowiedzi. Podaj właściwe odpowiedzi, wykorzystując **Materiał do rozdania 2C: Quiz – pytania i odpowiedzi** oraz zawarte w nim dane uzupełniające.
9. Upewnij się, że w dyskusji uwzględniono oba wymienione niżej pytania:
  - » Czy liczba osób dorosłych i dzieci cudzoziemskich bez opieki ubiegających się o ochronę międzynarodową w Europie i w Polsce jest niższa czy wyższa od tej, której się spodziewali?
  - » Czy dane dotyczące podziału według płci, wieku i kraju pochodzenia są zgodne z oczekiwaniami uczestnika?

4. Dlaczego dzieci opuszczają własny dom

 10 minut

 Slajd 7

Omawiamy przyczyny i czynniki kryjące się za opuszczeniem przez dzieci własnego domu. Zadanie pozwoli uczestnikom lepiej zrozumieć sytuację osobistą dzieci bez opieki, umożliwiając im skuteczne obalenie błędnych założeń dotyczących przyczyn migracji wśród dzieci.

1. Wyjaśnij, że w tej części zajęć będziecie omawiać przyczyny, dla których dzieci opuszczają własny dom.
2. Poproś uczestników o zastanowienie się nad przyczynami lub czynnikami prowadzącymi do opuszczania przez dzieci własnego domu oraz o podzielenie się swoimi przemyśleniami z całą grupą.
3. Zanotuj odpowiedzi uczestników na flipczarcie. Przeznacz na zadanie maksymalnie dwie minuty.
4. Podziękuj uczestnikom za wkład w dyskusję. Podsumuj temat z wykorzystaniem **slajdu 7**.

7 SLAJD 7 NOTATKI – *Dlaczego dzieci opuszczają własny dom*

- *Ucieczka przed przemocą – pomyśl o bombardowaniach, ostrzeliwaniach, nalotach.*
- *Rządy totalitarne – zastanów się nad brakiem wolności słowa lub wypowiedzi, przymusowym wcielaniu do wojska, torturach i zastraszaniu, pozbawieniu wolności lub aresztowaniu.*
- *Kłęski żywiołowe lub spowodowane przez człowieka np. trzęsienia ziemi, tsunami, susza, a także wycieki niebezpiecznych substancji, pożar, skażenie źródeł wody.*
- *Przemoc fizyczna – dzieci mogą porzucać własny dom, uciekając przed przemocą w rodzinie lub społeczności, jeżeli nie mają nikogo, kto by im zapewnił ochronę.*
- *Wykorzystywanie (i handel ludźmi) – dzieci i ich rodziny mogą zawierzyć handlarzom ludźmi, składającym obietnice lepszego życia (wykształcenia, opieki zdrowotnej), a w rzeczywistości zmuszającym dzieci do pracy lub prostytucji.*
- *Prześladowania – dzieci mogą być związane ze społecznością, grupą wyznaniową lub ugrupowaniem politycznym, będącym obiektem prześladowań w kraju ich pochodzenia. Zjawisko to może również dotyczyć dzieci deklarujących tożsamość homoseksualną, biseksualną, transpłciową lub queer (LGBTQ+).*
- *Przymusowe małżeństwa¹⁵ – dzieci mogą być zmuszane do małżeństwa przez członków rodziny lub społeczności. Mianem przymusowego małżeństwa określa się okoliczności, w których jedną lub obie strony zmuszono do jego zawarcia. Wyróżnia się następujące formy przymusu: fizyczną, psychologiczną, finansową, seksualną lub emocjonalną.*
- *Łączenie rodzin – dzieci mogą kierować się chęcią połączenia z rodzicami lub krewnymi zamieszkałymi na terytorium innego państwa.*
- *Uwarunkowania ekonomiczne – dziecko może kierować się chęcią wyjścia z ubóstwa, spłaty długów rodzinnych lub zapewnienia rodzinie poprawy warunków finansowych.*
- *Wykształcenie – niektóre dzieci mogą mieć ograniczony (lub zerowy) dostęp do oświaty i kierować się chęcią opuszczenia domu rodzinnego w poszukiwaniu wykształcenia.*

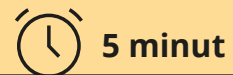
--- TEMATY DO OMÓWIENIA

Jaką rolę odgrywa czynnik wyboru?

- Dzieci mogą być pozbawione prawa rzeczywistego wyboru w kwestii opuszczenia kraju pochodzenia oraz związanych z tym decyzji.
W jakim stopniu o możliwości wyboru decydują okoliczności?
- Rodzice i krewni mogą stanąć w obliczu trudnych decyzji, służących zapewnieniu dzieciom możliwości dotarcia w bezpieczne miejsce.

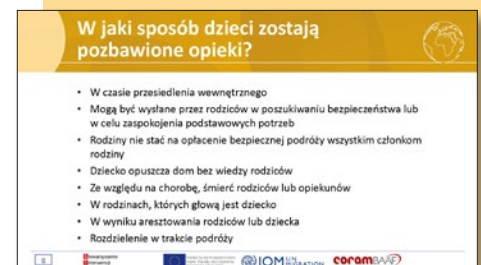

5. W jaki sposób dzieci zostają pozbawione opieki?

Poniższe krótkie zadanie analizuje czynniki, które mogą spowodować oddzielenie dzieci od rodziców lub opiekunów, a tym samym doprowadzić do braku opieki przed rozpoczęciem podróży migracyjnej bądź w jej trakcie.

1. Wyjaśnij uczestnikom, że po omówieniu czynników prowadzących do porzucania przez dzieci własnego domu przejście do form, przyczyn i momentu rozdzielenia dzieci od rodzin.
2. Dzieci mogą opuścić kraj pochodzenia bez opieki lub zostać rozdzielone z rodzinami podczas podróży.
3. Omów treść **slajdu 8**.

8 SLAJD 8 NOTATKI – *W jaki sposób dzieci zostają pozbawione opieki?*

- *Dzieci mogą zostać rozdzielone z rodzicami lub opiekunami:*
  - » *W czasie przesiedlenia wewnętrznego: na przykład szukając schronienia przed przemocą, w czasie eskalacji konfliktu zbrojnego (bombardowań) lub chroniąc się przed skutkami klęski żywiołowej (tsunami, trzęsieniem ziemi).*
  - » *Jeżeli rodzice bądź opiekunowie podejmą trudną decyzję o wysłaniu dzieci daleko od domu ze względu na ich bezpieczeństwo (pomyśl o młodych chłopcach zagrożonych atakami ze strony oddziałów zbrojnych albo przymusowym wcieleniem do wojska) lub w celu zaspokojenia ich podstawowych potrzeb, takich jak opieka zdrowotna czy nauka.*
  - » *Jeżeli rodzina nie jest w stanie pozwolić sobie finansowo na opłacenie bezpiecznej podróży wszystkim członkom rodziny, dzieci czasem wysyłane są jako pierwsze w nadziei, że rodzina będzie mogła dołączyć do nich później.*
  - » *Dziecko opuszcza dom bez wiedzy rodziców, kierując się chęcią ucieczki od przemocy lub ochrony rodziny przed konsekwencjami innych okoliczności.*
  - » *Ze względu na chorobę, śmierć rodziców lub opiekunów przed rozpoczęciem podróży lub w jej trakcie.*
  - » *W rodzinach, których głową jest dziecko: dzieci mogły stracić rodziców i zostać obciążone odpowiedzialnością za rodzeństwo.*
  - » *W wypadku aresztowania rodziców/opiekunów lub aresztowania rodziców i dziecka oraz osadzenia ich w różnych zakładach. Może mieć to miejsce przed rozpoczęciem podróży lub w jej trakcie.*
  - » *W wypadku rozdzielenia w drodze: dzieci mogą się zagubić w trakcie podróży, w szczególności podczas przekraczania granicy.*

6. Niebezpieczeństwa grożące dzieciom cudzoziemskim bez opieki

 20 minut

 Slajdy 9–13

Po omówieniu trudnych sytuacji, przed którymi dzieci mogą uciekać, przechodzimy do niebezpieczeństw grożących im w trakcie podróży i po przybyciu do nowego kraju. Zadanie służy zachęceniu uczestników do zastanowienia się nad zagrożeniami, na które narażone są w szczególności dzieci podróżujące samotnie. Przyglądamy się informacjom na temat handlu ludźmi i wykorzystywania.

1. Wprowadź uczestników w temat mówiąc, żeby zastanowili się przed jakimi trudnymi sytuacjami dzieci mogą uciekać, jakie niebezpieczeństwa grożą im w trakcie podróży i po przybyciu do nowego kraju.
2. Dzieci podróżujące samodzielnie, bez opieki rodziców lub opiekunów, są w większym stopniu narażone na niebezpieczeństwo. Niektóre mogą paść ofiarą handlu ludźmi.
3. Uprzedź uczestników, że omawiane tematy mogą być trudne emocjonalnie i wyjaśnij treść slajdów od 9 do 13.

9 SLAJD 9 NOTATKI – *Różne szlaki migracyjne prowadzące do Europy (mapa)*

- Wyjaśnij, że na mapie przedstawiono szlaki często wybierane przez migrantów, przecinające centralny obszar basenu Morza Śródziemnego.
- Pokaż na mapie Sudan, Erytreę, Syrię i Afganistan. Podkreśl ogromne odległości dzielące te kraje od Europy.
- Podkreśl, że dzieci spędzają kilka miesięcy (w ekstremalnych przypadkach lat) na szlakach migracyjnych. Ich podróż nie zawsze ma charakter nieprzerwany, czy też liniowy. Zdarza się, że dzieci zostają porzucone w niebezpiecznych miejscach sprzyjających poniżającemu traktowaniu, czasami muszą się czołać i zaczynać podróż od nowa. Wiele z nich zostaje uznanych za zaginione.
- Zastanów się w jaki sposób długotrwałe przebywanie w drodze może zwiększyć ryzyko, na jakie są narażone dzieci.

Niebezpieczeństwa grożące dzieciom cudzoziemskim bez opieki

- Przemoc i wykorzystanie
- Zagrożenie przemocą fizyczną
- Ryzyko psychologiczne/rozwojowe
- Ryzyko finansowe
- Dyskryminacja
- Handel ludźmi i wykorzystanie

10 SLAJD 10 NOTATKI – *Niebezpieczeństwa grożące dzieciom cudzoziemskim bez opieki*

W trakcie podróży i po przybyciu do nowego kraju, dzieci podróżujące samotnie mogą być narażone na:

- **Przemoc i wykorzystywanie** – wyróżnia się różne formy wykorzystywania i przemocy (psychologiczną, fizyczną, seksualną). Dzieci mogą paść ofiarą złego traktowania ze strony handlarzy ludźmi, przemytników, innych podróżnych, urzędników (w tym wojskowych lub funkcjonariuszy służb imigracyjnych), oddziałów zbrojnych, jak również członków rodziny lub społeczności;
- **Zagrożenie fizyczne** – dzieci mogą być narażone na szereg zagrożeń przed rozpoczęciem podróży i w jej trakcie: urazy ciała, zmęczenie, brak dostępu do wody/pożywienia, niedostatki snu. Niektóre dzieci są niepełnosprawne lub cierpią na różnorodne schorzenia, bez szans na dostęp do opieki medycznej;
- **Ryzyko psychologiczne/rozwojowe** – liczne doświadczenia mogą prowadzić do pogorszenia stanu zdrowia psychicznego. Dzieci mogą doznać traumy, poczucia odosobnienia i strachu, a także niepewności jutra. Mogą być niezdolne do zabawy lub nauki szkolnej;
- **Ryzyko finansowe** – dzieci mogą popaść w zadłużenie ze względu na podjęcie lub kontynuację podróży. Mogą paść ofiarą kradzieży lub nie mieć dostępu do środków finansowych. Mogą zostać uwikłane w niebezpieczne działania lub czyny o charakterze przestępczym ze względu na konieczność spłaty długu lub zaspokojenia podstawowych potrzeb. Tego rodzaju czynniki stawiają dzieci w sytuacji zagrożenia.
- **Dyskryminację** – która może przyjmować różne formy: od przemocy słownej i fizycznej po odmowę lub utrudnianie dostępu do określonych świadczeń. Dzieci mogą spotkać się z dyskryminacją ze strony różnych osób, takich jak przedstawiciele społeczeństwa przyjmującego, a nawet urzędnicy państwowi.
- **Handel ludźmi i wykorzystywanie** – następny slajd pokazuje czym jest handel ludźmi i w jaki sposób wykorzystywane są dzieci.

4. Wyjaśnij, że wpływ doświadczeń dziecięcych na kształtowanie potrzeb zostanie omówiony w Module 4, a teraz przejdiesz do ogólnych informacji na temat handlu ludźmi i wykorzystywania.
5. Omów treść slajdów oraz istotne różnice podkreślone treścią poniższego punktu (*Tematy do omówienia*).

11 SLAJD 11 NOTATKI – Czym jest handel ludźmi? [1]

- Za handel ludźmi uważa się:
  - » „Werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób z zastosowaniem gróźb lub użyciem siły, lub też z wykorzystaniem innej formy przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy (...) w celu wykorzystania.” Protokół z Palermo (2000)
  - » Każde dziecko przewożone w celach wykorzystywania uznaje się za ofiarę handlu ludźmi.
  - » Dzieci mogą paść ofiarą handlu ludźmi na terytorium danego państwa, zostać z niego wywiezione lub wwiezione. Zdarza się, że dzieci są przewożone na terytorium danego kraju, gdzie padają ofiarą wykorzystywania, a następnie są stamtąd wywożone.
  - » Dzieci, które padły ofiarą handlu ludźmi i zostały przewiezione z innego kraju, mogą ubiegać się o ochronę międzynarodową, jeżeli boją się wrócić do kraju pochodzenia. Jeżeli w danym momencie nie towarzyszą im rodzice lub opiekunowie, dzieci takie zostaną uznane za ofiary handlu ludźmi, a jednocześnie za dzieci cudzoziemskie bez opieki ubiegające się o ochronę międzynarodową.
- Uwaga: w Module 3 omówiono rolę i zakres odpowiedzialności rodziców zastępczych w kwestii ochrony praw dzieci cudzoziemskich bez opieki.

12 SLAJD 12 NOTATKI – Czym jest handel ludźmi? [2]

- Zgodnie z definicją zawartą w Artykule 115 §22 polskiego Kodeksu karnego, handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób z zastosowaniem:
  1. przemocy lub groźby bezprawnej,
  2. uprowadzenia,
  3. podstęp,
  4. wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania,
  5. nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności,
  6. udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej, albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą

– w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka, albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy.

Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w pkt 1-6.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Temat handlu dziećmi jest ogromnie złożony. Może wiązać się z działalnością grup przestępczych lub z wykorzystywaniem dzieci przez osoby dorosłe, w tym niekiedy przez członków rodziny.
- Dzieci często nie rozumieją, że padły ofiarą handlu ludźmi; zdarza się, że nie są w stanie opisać podróży ani przyjazdu do danego kraju. Mogą sprawiać wrażenie zagubionych, zdezorientowanych i ogromnie przerażonych. Zdarza się jednak, że dzieci wykazują przywiązanie emocjonalne do osoby, która dopuściła się handlu nimi. Takie dzieci są szczególnie zagrożone zaginięciem spod pieczy zastępczej i ponownym handlem.
- Wyrażanie zgody przez dzieci na ich wykorzystanie uznaje się za niemożliwe.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

Przemyt a handel ludźmi:

- Wyjaśnij, że przemyt ludzi i handel ludźmi to dwa różne zjawiska. Biuro ONZ ds. Narkotyków i Przestępczości podkreśla trzy zasadnicze różnice:
  - » *Zgoda: przemyt odbywa się za zgodą migranta, nawet jeżeli przebiega w niebezpiecznych lub poniżających warunkach. Ofiary handlu ludźmi są przewożone pod przymusem.*
  - » *Lokalizacja: przemyt zawsze wiąże się z przekroczeniem granicy państwowej. Handel ludźmi nie musi spełniać tej przesłanki.*
  - » *Wykorzystywanie/wyzysk: przemyt kończy się z chwilą dotarcia przez migrantów do miejsca przeznaczenia. Handel ludźmi wiąże się ze stałym wykorzystywaniem.*

W jaki sposób dziecko może być wykorzystywane?

- Wykorzystanie seksualne
- Przymusowa służba domowa
- Praca przymusowa
- Przymusowy udział w działalności przestępczej
- Pobieranie narządów do przeszczepów

13 SLAJD 13 NOTATKI – W jaki sposób dziecko może być wykorzystywane?

- *Formy wykorzystywania dzieci:*
  - » *Wykorzystywanie seksualne – jest to jedna z form przemocy wobec dzieci. Dzieje się tak, gdy dziecko padnie ofiarą przymusu, manipulacji lub oszustwa – zostaje nakłonione przez sprawcę do zachowań seksualnych w zamian za pożądaną rzecz i/lub dla korzyści (finansowej lub innej).*
  - » *Przymusowa służba domowa – dzieci są zmuszane do wykonywania prac domowych ponad siły lub do zajmowania się osobami starszymi bądź małymi dziećmi przez wiele godzin dziennie za niewielkie wynagrodzenie / bez wynagrodzenia. Dzieci takie zazwyczaj nie uczęszczają do szkoły ani nie mają zapewnionej opieki medycznej.*
  - » *Praca przymusowa – wszelkie formy pracy wykonywanej przez dzieci wbrew ich woli, często pod groźbą kary. Dzieci bywają zatrudniane w myjniach samochodowych, punktach manicure/ pedicure, na placach budowy i w innych lokalizacjach.*
  - » *Przymusowy udział w działalności przestępczej – dzieci mogą być zmuszane do czynów o charakterze przestępczym z korzyścią dla handlarza ludźmi (udział w handlu narkotykami, żebractwie, kradzieżach). Wiele dzieci wietnamskich jest zmuszanych do pracy na plantacjach konopi.*
  - » *Pobieranie narządów do przeszczepów – nielegalne usuwanie tkanek, narządów lub innych części ciała bez zgody dawcy.*
- *Przestępcy wykorzystują wyrafinowane techniki osvajania (tzw. grooming) wobec dzieci, by następnie poddać je wymuszeniom i wyzyskowi. Sprawcy wyszukują dzieci w szczególnie trudnej sytuacji, wykorzystując ich poczucie niepewności lub niskie poczucie własnej wartości, często poddając je manipulacji, w wyniku której dziecko zaczyna wierzyć w istnienie więzi emocjonalnej. Niektórzy sprawcy podają się za rodziców lub opiekunów.*

7. Podsumuj temat zwracając uwagę, że zjawisko handlu ludźmi jest niezmiernie złożonym problemem, wymagającym odrębnego szkolenia. Zaproponuj, by rodzice zastępczy omówili z koordynatorami możliwość uczestnictwa w kursie specjalistycznym z zakresu zagadnień związanych z handlem ludźmi.

7. Dzieci opowiadają nam o swoich doświadczeniach

10 minut

Materiały
do rozdania 2D

W ramach zadania zostaną omówione autentyczne doświadczenia i rzeczywiste opinie dzieci, wzmacniające przekaz zawarty w poprzednich ćwiczeniach. Dzięki temu, skoncentrujemy się na dziecku. W trakcie wykonywania zadania możesz wykorzystać narzędzia w postaci materiału do czytania w grupie. Wykładowca cytuje wypowiedzi dzieci, a uczestnicy zastanawiają się nad tym, co właśnie usłyszeli.

- » Wyjaśnij, że Artykuł 12 Konwencji ONZ o prawach dziecka podkreśla znaczenie poszanowania i poznawania poglądów dzieci.
- » Poinformuj grupę, że zacytujesz wypowiedzi dzieci cudzoziemskich bez opieki na temat ich własnych doświadczeń i że dla uczestników może to być trudne emocjonalnie doświadczenie. Wykorzystaj treść *Materiału do rozdania 2D: Czytamy w grupie – dzieci opowiadają...*
- » Przeczytaj cytaty na głos starannie i niespiesznie, z dbałością o rytm i pauzy.
- » Rozpocznij dyskusję od pytania, jak poczuli się uczestnicy po wysłuchaniu dziecięcych relacji.
- » Daj uczestnikom czas na przemyślenia i komentarze. Zapytaj, czy któryś z kursantów może podać podobne przykłady zaczerpnięte z osobistych doświadczeń związanych ze sprawowaniem pieczy zastępczej.
- » Podczas dyskusji korzystaj z treści poniższego punktu (*Tematy do omówienia*).

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Dzieci nie wybierają losu migrantów, rozdzielenia od rodziców i rodzin, ani niebezpiecznych i przerażających podróży. Niektóre dzieci wcale nie wiedzą, co je czeka.
- W krajach dotkniętych działaniami wojennymi, niepokojami społecznymi i/lub prześladowaniami, rodzice robią wszystko, by dzieci mogły opuścić strefę zagrożenia. Rodzice lub krewni często płacą potężne sumy za możliwość wysłania dzieci do innego kraju w przekonaniu, że tam będą bezpieczne i czeka je lepszy los.
- Dzieci mogą zostać powierzone przemytnikom, którzy porzucają je przed dostarczeniem w umówione miejsce przeznaczenia.
- Niektóre dzieci mówią, że czują się dojrzałe ponad wiek ze względu na swoje doświadczenia.
- Niektóre dzieci doświadczyły wyjątkowych przejawów łamania praw człowieka. Mogą mieć duże oczekiwania co do swoich dalszych losów w docelowym kraju.
- Niektóre dzieci są przekonane, że są jedyną szansą na dobrą przyszłość własnej rodziny.
- Inne opowiadają o poczuciu osamotnienia i utracie zaufania do ludzi.

8. Podsumowanie i zamknięcie Modułu

Celem ćwiczenia jest podsumowanie treści Modułu, żeby uczestnicy mogli się zastanowić, jaki wywarł na nich wrażenie.

1. Poproś kolejno wszystkich uczestników o podzielenie się refleksją na temat wiedzy nabytej dotychczas trwania Modułu i o refleksję, który element szkolenia wywarł na nich szczególnie wpływ.
2. Poproś kolejno wszystkich uczestników, aby podzielili się swoimi przemyśleniami z całą grupą.
3. Wykorzystaj treść poniższych punktów podsumowując Moduł.
4. Podziękuj grupie za udział w zajęciach.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Przypomnij uczestnikom, że chociaż omawiane tematy mogą im się wydawać przytłaczające, zrozumienie złożoności dziecięcych doświadczeń pomoże im lepiej wspierać swoich podopiecznych.
- Moduły 4 i 5 kursu szkoleniowego dają uczestnikom narzędzia służące lepszemu rozpoznaniu i zaspokajaniu dziecięcych potrzeb.

1**Migrant****A**

Osoba, która dążąc do zapewnienia sobie ochrony przed prześladowaniami, złożyła wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w kraju niebędącym jej krajem pochodzenia i oczekuje na wydanie w jej sprawie decyzji.

2**Uchodźca****B**

Każda osoba w wieku poniżej osiemnastu lat.

3**Osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową****C**

Dziecko cudzoziemskie, które przebywa na terytorium kraju, którego nie jest obywatelem, bez opieki osób dorosłych odpowiedzialnych za nie zgodnie z prawem obowiązującym w tym kraju.

4**Dziecko****D**

Osoba, która została zmuszona do opuszczenia kraju stałego zamieszkania i nie może do niego powrócić ze względu na „uzasadnioną obawę przed prześladowaniem z powodu rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych”.

5**Dziecko cudzoziemskie bez opieki****E**

Osoba, która została zmuszona do ucieczki z miejsca zamieszkania, w szczególności w wyniku (lub w celu uniknięcia) skutków konfliktu zbrojnego, przemocy, naruszenia praw człowieka, klęsk żywiołowych lub spowodowanych przez człowieka – nie przekraczając międzynarodowo uznanych granic państwowych.

6**Osoba wewnątrzprzesiedlona****F**

Osoba, która po przekroczeniu granicy państwowej, niezależnie od przyczyny, przebywa (czasowo lub stale) z dala od stałego miejsca zamieszkania w kraju pochodzenia; termin obejmuje migrantów ekonomicznych, uchodźców i inne osoby.

Proszę zaznaczyć poprawną odpowiedź.

- Ile osób w 2017 roku wyemigrowało do kraju innego niż kraj pochodzenia?
  - 258 milionów
  - 40 milionów
  - 860 000
- Dla ilu spośród nich była to migracja przymusowa, spowodowana przemocą lub prześladowaniem?
  - 22 milionów
  - 350 000
  - 70 milionów
- Które kraje przyjmują największą liczbę uchodźców?
  - Kraje wysoko rozwinięte np. w Europie lub Ameryce Północnej
  - Kraje rozwijające się tj. kraje Bliskiego Wschodu lub Afryki
- Ile osób złożyło w 2018 roku wniosek o nadanie statusu uchodźcy w Europie?
  - 1 milion
  - 151 300
  - 580 800
- Ile spośród tych wniosków zostało złożonych przez dzieci bez opieki?
  - 140 300
  - 500 000
  - 20 000
- Ile dzieci cudzoziemskich bez opieki przebywało w Polsce w 2018 roku bez względu na status?
  - 199
  - 523
  - 2099
- Jaki odsetek dzieci cudzoziemskich bez opieki przebywających w Polsce w 2018 roku stanowili chłopcy?
  - 35%
  - 50%
  - 70%
- Która grupa wiekowa była najliczniej reprezentowana wśród dzieci cudzoziemskich bez opieki przebywających w Polsce w 2018 roku?
  - Poniżej 12 roku życia
  - 12–14 lat
  - 15–17 lat
- Wymień pięć krajów pochodzenia dzieci cudzoziemskich bez opieki przebywających na terytorium Polski w 2018 roku.

Podaj uczestnikom właściwe odpowiedzi. Udziel dodatkowych informacji.

1. Ile osób w 2017 roku wyemigrowało do kraju innego niż kraj pochodzenia?

- 258 milionów
- 40 milionów
- 860 000

Informacje uzupełniające: przypomnij uczestnikom definicję „migranta”, która oznacza, że wymieniona liczba obejmuje migrantów ekonomicznych, uchodźców, osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową i osoby przesiedlone wewnętrznie. Podkreśl, że niemal połowę (48%) światowej populacji migrantów stanowią kobiety.

2. Dla ilu spośród nich była to migracja przymusowa, spowodowana przemocą lub prześladowaniem?

- 22 milionów
- 350 000
- 70 milionów

Informacje uzupełniające: z danych zebranych pod koniec 2018 roku wynika, że niemal 71 milionów ludzi zostało przymusowo przesiedlonych na całym świecie w wyniku prześladowań, konfliktów zbrojnych, przemocy lub łamania praw człowieka. To nowy rekord. Liczba ta obejmuje 41 milionów osób przesiedlonych wewnętrznie, 25 milionów uchodźców, 3,5 miliona osób ubiegających się o ochronę międzynarodową. Szacuje się, że spośród osób przymusowo przesiedlonych 28 milionów stanowią dzieci. Niemal 140 000 spośród nich stanowią dzieci cudzoziemskie bez opieki. Dane te uważa się za poważnie niedoszacowane (stan faktyczny trudno ustalić).

3. Które kraje przyjmują największą liczbę uchodźców?

- Kraje wysoko rozwinięte np. w Europie lub Ameryce Północnej
- Kraje rozwijające się tj. kraje Bliskiego Wschodu lub Afryki

Informacje uzupełniające: 85% uchodźców z całego świata poszukuje schronienia i bezpiecznego miejsca w krajach sąsiednich, z których większość to kraje rozwijające się. W czołówce państw przyjmujących znajdują się Turcja, Pakistan, Uganda i Sudan. Ponad połowa uchodźców całego świata pochodzi z Syrii, Afganistanu i Sudanu Południowego (dane z 2018 r).

4. Ile osób złożyło w 2018 roku wniosek o nadanie statusu uchodźcy w Europie?

- 1 milion
- 151 300
- 580 800

Informacje uzupełniające: spośród 3,5 miliona osób ubiegających się o ochronę międzynarodową na całym świecie, jedynie 580 800 złożyło wniosek w Europie. Poproś uczestników o zastanowienie się nad tymi danymi: liczby okazały się niższe czy wyższe od oczekiwanych? Większość wniosków składanych jest w Niemczech (28%), Francji (19%) i Grecji (11%).

5. Ile spośród tych wniosków zostało złożonych przez dzieci bez opieki?

- 140 300
- 500 000
- 20 000

Informacje uzupełniające: Większość wniosków składanych jest w Niemczech (21%) i we Włoszech (20%).

6. Ile dzieci cudzoziemskich bez opieki przebywało w Polsce w 2018 roku bez względu na status?

- 199
- 523
- 2099

Informacje uzupełniające: w sumie 199, z czego 125 spoza Unii Europejskiej. 37 wnioskowało o nadanie statusu uchodźcy.

7. Jaki odsetek dzieci cudzoziemskich bez opieki przebywających w Polsce w 2018 roku stanowili chłopcy?

- 35%
- 50%
- 70%

Informacje uzupełniające: Ten odsetek jest stały od kilku lat. Czy stan ten odzwierciedla doświadczenia i/lub oczekiwania uczestników?

8. Która grupa wiekowa była najliczniej reprezentowana wśród dzieci cudzoziemskich bez opieki przebywających w Polsce w 2018 roku?

- Poniżej 12 roku życia
- 12–14 lat
- 15–17 lat

Informacje uzupełniające: Największą grupę stanowią dzieci w przedziale wiekowym 15–17 lat, nieznacznie mniej liczna jest grupa 0–12, co wynika z faktu, iż wiele spośród dzieci cudzoziemskich bez opieki rodzi się w Polsce.

9. Wymień pięć krajów pochodzenia dzieci cudzoziemskich bez opieki przebywających na terytorium Polski w 2018 roku.

Ukraina, Afganistan, Wietnam, Rosja, Białoruś.

Informacje uzupełniające: Czy stan ten odzwierciedla doświadczenia i/lub oczekiwania uczestników?

„Jesteśmy młodzi, a nie możemy wrócić.
To okropne... to naprawdę niedobrze.”

„Pewnego wieczoru przyszli po naszych rodziców.
Potem ukrywaliśmy się przez wiele miesięcy. W końcu
złapali mojego ojca, a potem brata i musiałam
wyjechać.”

„Niekórtym być może trudno słucha się o dzieciach-
migrantach. Jeśli chcą być nadal szczęśliwi, mogą nie
chcieć słuchać naszych historii.”

„Najbardziej na świecie chcę być z rodzicami i resztą
rodziny. Ale to nie jest takie proste i skoro nie mogę
wrócić tam, gdzie chciałbym być, to chcę po prostu czuć
się szczęśliwy, bezpieczny i spełniony tu, gdzie jestem.
Chcę mieć dobre stopnie w szkole, chcę się zaprzyjaźnić
z fajnymi ludźmi, chcę mieć dobre relacje z moją
rodziną zastępczą. Chcę mówić dobrze po angielsku
i znaleźć dobrą pracę, gdy będę starszy.”

Kidane, S. i Amerena, P. (2005)

Moduł trzeci

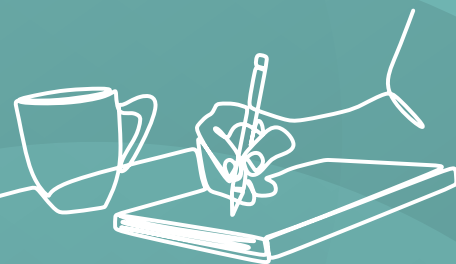
Prawo, procedury
oraz ich wpływ na dzieci

Moduł trzeci

Prawo, procedury oraz ich wpływ na dzieci

Moduł zawiera ogólne informacje na temat procedur prawnych dotyczących dzieci cudzoziemskich bez opieki, w tym oceny wieku, legalizacji pobytu i ubiegania się o ochronę międzynarodową. W Module poruszana jest kwestia ewentualnego wpływu omówionych procedur na stan dzieci oraz rola i zakres odpowiedzialności rodzin zastępczych.

Przygotowania

Szacunkowy czas:
2 godzina 30 minut

- Prezentacja w formacie PowerPoint – Moduł 3.
- Przygotuj formularze **oceny** (Załącznik Drugi), jeżeli Moduł 3 realizujesz jako oddzielne zadanie.

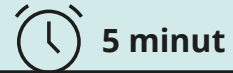

Materiały do rozdania

- Wydrukuj i wytnij **Materiał do rozdania 3A: Schemat procedury legalizacji pobytu w Polsce – ćwiczenie.**
- Wydrukuj egzemplarz **Materiał do rozdania 3B: Schemat procedury legalizacji pobytu w Polsce – uproszczony schemat postępowania.**
- Wydrukuj i wytnij **Materiał do rozdania 3C: Schemat procedury ubiegania się o ochronę międzynarodową w Polsce – ćwiczenie.**
- Wydrukuj 1 egzemplarz **Materiał do rozdania 3D: Schemat procedury ubiegania się o ochronę międzynarodową i procedury w przedmiocie zobowiązania do powrotu – uproszczony schemat postępowania.**
- Wydrukuj **Materiał do rozdania 3E: Piecza i ochrona – Karta Prawda/Falsz – stwierdzenia.**
- Wydrukuj 1 egzemplarz **Materiały do rozdania 3F: Piecza i ochrona – Karta Prawda/Falsz – stwierdzenia i odpowiedzi.**

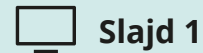
CZAS TRWANIA	ZADANIE NR	OPIS ZADANIA	ŹRÓDŁO INFORMACJI	MATERIAŁY DO ROZDANIA	SLAJDY
					
5 min	1	Cele i założenia	Wykładowca	-	1
5 min	2	Przyjazd	Wykładowca	-	2-3
20 min	3	Pieczą i ochrona sprawowana nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki	Praca w grupach Wykładowca	-	4-7
20 min	4	Ocena wieku	Wykładowca	-	8-10
40 min	5	Procedura legalizacji pobytu	Praca w grupach Wykładowca	3A i 3B	11-14
55 min	6	Procedura ubiegania się o ochronę międzynarodową oraz procedura w sprawie zobowiązania cudzoziemca do powrotu	Praca w grupach Wykładowca	3C i 3D	15-27
5 min	7	Podsumowanie i zamknięcie Modułu	Praca wspólna całej grupy Wykładowca	3E i 3F	-

1. Cele i założenia

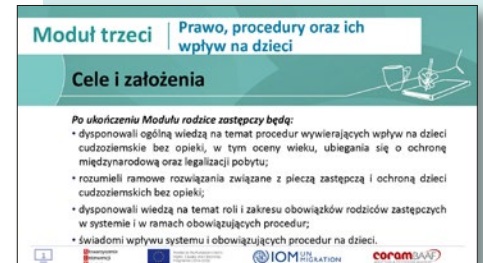

5 minut

Zadanie służy omówieniu celów i założeń Modułu 3.

1. Omów cele i założenia Modułu z wykorzystaniem slajdu 1.

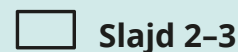
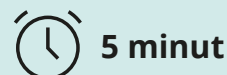

1 SLAJD 1 NOTATKI – Prawa, procedury i ich wpływ na dzieci

Wyjaśnij, że po ukończeniu niniejszego Modułu, rodzice zastępczy:

- Będą dysponowali ogólnymi informacjami na temat procedur wywierających wpływ na dzieci cudzoziemskie bez opieki, w tym procedura umieszczania dziecka cudzoziemskiego w pieczy zastępczej, oceny wieku, ubiegania się o ochronę międzynarodową oraz legalizacji pobytu.
- Zrozumią ramowe rozwiązania związane z pieczą zastępczą i ochroną dzieci cudzoziemskich bez opieki.
- Będą dysponowali wiedzą na temat roli i zakresu odpowiedzialności rodziców zastępczych w systemie i w ramach obowiązujących procedur.
- Będą świadomi wpływu systemu i obowiązujących procedur na dzieci.

2. Przyjazd

W niniejszym zadaniu omawia się, w jaki sposób dzieci cudzoziemskie przyjeżdżają do Polski. Zwraca się uwagę na powiązania pomiędzy trasą wjazdu na terytorium Polski, a statusem dzieci oraz wyjaśnia, dlaczego rodzice zastępczy powinni mieć pewność, że ta informacja jest jasna od pierwszego dnia sprawowania pieczy nad dziećmi.

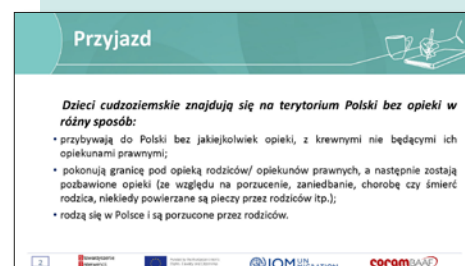
UWAGA

1. Rozpocznij od omówienia różnorodnych scenariuszy przybycia dzieci cudzoziemskich bez opieki na terytorium nowego kraju, następnie przejdź do roli rodzica zastępczego w powyższym kontekście.
2. Omów treść slajdów nr 2 i 3 korzystając z notatek.

2 SLAJD 2 NOTATKI – Przyjazd

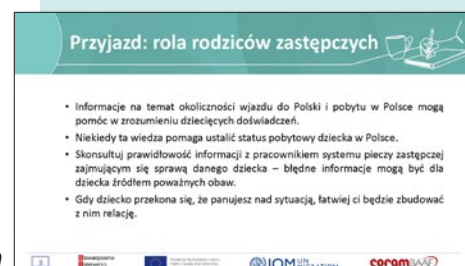
Dzieci cudzoziemskie bez opieki mogą znaleźć się na terytorium nowego kraju w różny sposób:

- Przekraczają granicę legalnie bądź nielegalnie. Na lądowych, morskich przejściach granicznych lub na lotniskach.
- Przybywają do Polski bez jakiegokolwiek opieki bądź z krewnymi nie będącymi ich opiekunami prawnymi.
- Pokonują granicę pod opieką rodziców / opiekunów prawnych, a następnie już na terytorium Polski zostają pozbawione opieki (ze względu na porzucenie, zaniedbanie, chorobę czy śmierć rodzica, niekiedy powierzane są pieczy przez rodziców itp.).
- Rodzą się w Polsce i są porzucone przez rodziców.

3 SLAJD 3 NOTATKI – Przyjazd: rola rodziców zastępczych

- Wiedza na temat historii i pochodzenia dzieci cudzoziemskich bez opieki jest częstokroć znacznie węższa, niż w przypadku krajowych dzieci w pieczy zastępczej. Informacje na temat okoliczności wjazdu do Polski i pobytu w Polsce mogą pomóc w zrozumieniu dziecięcych doświadczeń.
- Niekiedy ta wiedza pomaga ustalić status pobytowy dziecka w Polsce. Skonsultuj prawidłowość informacji z pracownikiem systemu pieczy zastępczej zajmującym się sprawą danego dziecka – błędne informacje mogą być dla dziecka źródłem poważnych obaw.
- Gdy dziecko przekona się, że panujesz nad sytuacją, łatwiej ci będzie zbudować z nim relację.
- Mając na uwadze, że terminy składania wniosków pobytowych i odwołań w procedurach administracyjnych są krótkie, uzyskanie właściwych informacji możliwie szybko leży w najlepszym interesie dziecka.

3. Piecza i ochrona sprawowana nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki

 20 minut

Celem niniejszego ćwiczenia jest zachęcenie uczestników do dyskusji na temat roli i zakresu obowiązków osób zaangażowanych w pieczę i ochronę dzieci cudzoziemskich bez opieki.

 Slajdy 4-6

 Materiały do rozdania 3E i 3F

1. Rozdaj uczestnikom szkolenia *Materiał 3E*.
2. Poproś uczestników, by wpisali na kartkach, które stwierdzenia uważają za prawdziwe, a które za fałszywe.
3. Zaznacz, że sprawdzicie wspólnie odpowiedzi podczas dokonywania podsumowania niniejszego modułu.

ZAPAMIĘTAJ!

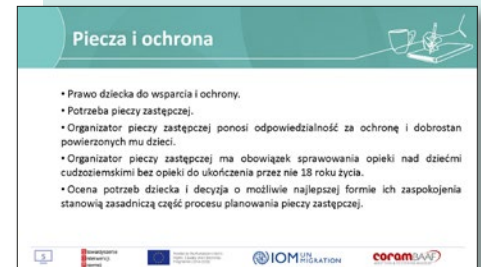
Ćwiczenie podziela na grupę energetyzująco. Czasem warto zachęcić uczestników do dyskusji na temat „suchych” danych i unikać nadmiernego korzystania ze slajdów.

Umieszczenie w pieczy

- Dzieci cudzoziemskie bez opieki są umieszczane w pieczy zastępczej na podstawie takich samych przepisów jak dzieci polskie.
- Koszty umieszczenia dziecka cudzoziemskiego w pieczy zastępczej pokrywa:
  - Dziecko, które posiada wizę/ pobyt czasowy/ stały/ rezydenta długoterminowego UE – powiat właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej;
  - Dziecko ubiegające się o ochronę międzynarodową - Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców;
  - Dziecko, którego pobyt jest nieuregulowany - Komendant Główny Straży Granicznej lub Komendant Główny Policji

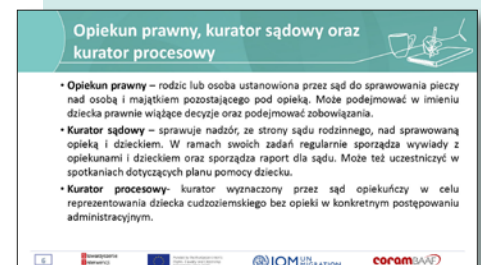
4 SLAJD 4 NOTATKI – Umieszczenie w pieczy

- *Dzieci cudzoziemskie bez opieki są umieszczane w pieczy zastępczej na podstawie takich samych przepisów, jak dzieci polskie.*
- *Koszty umieszczenia dziecka cudzoziemskiego w pieczy zastępczej pokrywa:*
  - » *w przypadku dziecka, które posiada wizę / pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE – powiat właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej;*
  - » *w przypadku dziecka ubiegającego się o ochronę międzynarodową – Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców;*
  - » *w przypadku dziecka, którego pobyt jest nieuregulowany – Komendant Główny Straży Granicznej lub Komendant Główny Policji.*

5 SLAJD 5 NOTATKI – *Piecza i ochrona*

- *Dzieciom cudzoziemskim bez opieki przysługuje prawo do wsparcia i ochrony, podobnie jak wszystkim innym dzieciom w pieczy zastępczej.*
- *Dzieciom bez opieki nie towarzyszy rodzic ani opiekun prawny, który mógłby im zapewnić opiekę, a zatem potrzebują opieki zastępczej.*
- *Organizator pieczy zastępczej ponosi odpowiedzialność za ochronę i dobrostan powierzonych mu dzieci.*
- *Organizator pieczy zastępczej ma obowiązek sprawowania opieki nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki do ukończenia przez nie 18 roku życia.*
- *Podobnie jak w wypadku każdego innego dziecka pod opieką, ocena potrzeb dziecka i decyzja o możliwie najlepszej formie ich zaspokojenia stanowią zasadniczą część procesu planowania pieczy zastępczej.*

6 SLAJD 6 NOTATKI – *Opiekun prawny, kurator sądowy oraz kurator procesowy*

- **Opiekun prawny** – rodzic lub osoba ustanowiona przez sąd do sprawowania pieczy nad osobą i majątkiem pozostającego pod opieką. Może podejmować w imieniu dziecka prawnie wiążące decyzje oraz podejmować zobowiązania. Opiekuna prawnego ustanawia się, jeżeli żadnemu z rodziców nie przysługuje władza rodzicielska, rodzice nie żyją lub są nieznani.
- **Kurator sądowy** – sprawuje nadzór, ze strony sądu rodzinnego, nad sprawowaną opieką i dzieckiem. W ramach swoich zadań regularnie sporządza wywiady z opiekunami i dzieckiem oraz sporządza raport dla sądu. Może też uczestniczyć w spotkaniach dotyczących planu pomocy dziecku.
- **Kurator procesowy** – kurator wyznaczony przez sąd opiekuńczy w celu reprezentowania dziecka cudzoziemskiego bez opieki w konkretnym postępowaniu administracyjnym. Rolą takiego kuratora jest reprezentowanie dziecka wyłącznie we wskazanym postanowieniem sądu postępowaniu administracyjnym, dbanie o zabezpieczenie w toku postępowania najlepszego interesu dziecka i działanie na jego korzyść poprzez uczestniczenie w czynnościach procesowych (np. udział w przesłuchaniu dziecka), a także poinformowanie dziecka o jego prawach, obowiązkach, sytuacji faktycznej i jej konsekwencjach.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

1. Zapytaj uczestników szkolenia, czy współpracowali kiedyś z kuratorem sądowym lub procesowym.
2. Podkreśl, że sąd może wyznaczyć różne osoby do pełnienia funkcji kuratora w równoległe toczących się postępowaniach administracyjnych. Oznacza to, że osoba wyznaczona jako kurator w postępowaniu o udzielenie ochrony międzynarodowej może nie mieć uprawnienia do reprezentowania dziecka w postępowaniu w sprawie o zobowiązanie do powrotu, gdyż sąd wyznaczy dwie różne osoby do pełnienia funkcji kuratora. Kurator nie ma prawa podejmowania działań wykraczających poza zakres postępowania administracyjnego w ramach, którego został wyznaczony przez sąd opiekuńczy.

4. Ocena wieku dziecka

 20 minut

 Slajdy 7-10

Kolejne zadanie omawia procedurę oceny wieku dziecka, z podkreśleniem jej wpływu na dziecko i wyjaśnieniem roli rodzica zastępczego w powyższym kontekście.

1. Sprzeczne informacje dotyczące wieku dzieci cudzoziemskich są jednym z problemów, z jakimi muszą borykać się takie dzieci. Wiek wywiera bezpośredni wpływ na prawo do nauki szkolnej, miejsce zamieszkania dziecka, ryzyko zatrzymania w ośrodku strzeżonym dla cudzoziemców oraz udzielane dziecku formy wsparcia, w tym w procedurze legalizacji pobytu, czy o udzielenie ochrony międzynarodowej.
2. Omów treść slajdów od 7 do 10 korzystając z notatek.

Dlaczego trudno ocenić wiek dziecka?

- W różnych krajach mogą obowiązywać odmienne metody zapisu lub odmierzenia czasu.
- Dzieci mogą pozostawać pod wpływem traumy lub nie umieć czytać i pisać.
- Zachowanie lub wygląd dziecka (ze względu na przeżyte doświadczenia) może sugerować, że dziecko jest młodsze lub starsze niż w rzeczywistości.
- Dzieci mogą nie posiadać dokumentów potwierdzających tożsamość oraz wiek lub posiadać fałszywe dokumenty.
- Oznaki dojrzewania u dzieci są odmienne w różnych grupach etnicznych i narodowych.

7 SLAJD 7 NOTATKI – *Dlaczego trudno ocenić wiek dziecka?*

Trudności z oceną wieku dziecka wynikają z następujących czynników:

- *W różnych krajach mogą obowiązywać odmienne metody zapisu lub odmierzenia czasu: zróżnicowane kalendarze, różnorodne rytuały przejścia, różne zasady uznawania osób za dorosłe, nie wszędzie obchodzone są urodziny.*
- *Dzieci mogą pozostawać pod wpływem traumy lub nie umieć czytać i pisać, co wpływa na ich umiejętności w zakresie komunikacji oraz udzielania spójnej informacji.*
- *Zachowanie lub wygląd dziecka (ze względu na przeżyte doświadczenia) może sugerować, że dziecko jest młodsze lub starsze niż w rzeczywistości, (por. Moduł 2).*
- *Dzieci mogą podawać różny wiek specjalistom lub przedstawicielom władz, w różnych krajach na trasie swojej podróży, zwłaszcza jeżeli status dziecka mógł być dla nich związany z większym ryzykiem lub jeżeli zostały odpowiednio pouczone przez przemytników / handlarzy ludźmi.*
- *Dzieci mogą nie posiadać dokumentów potwierdzających tożsamość oraz wiek lub posiadać fałszywe dokumenty.*
- *Oznaki dojrzewania u dzieci są odmienne w różnych grupach etnicznych i narodowych. Co znacznie istotniejsze, różnice te są również indywidualne np. w niektórych regionach świata zarost u chłopców pojawia się wcześniej (powszechnie spotyka się 13 lub 14- letnich brodatych afgańskich chłopców).*

8 SLAJD 8 NOTATKI – Zasady kluczowe – ocena wieku dziecka

Kluczowe zasady procedury oceny wieku dziecka

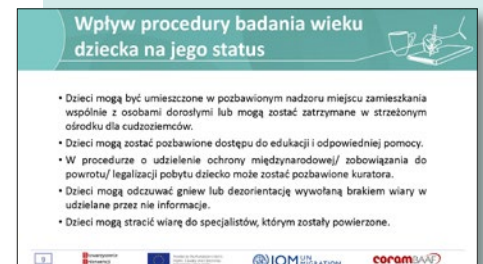
- *Ocenę wieku przeprowadza się każdorazowo w wypadku wystąpienia niepewności co do wieku dziecka.*
- *Ocenę przeprowadza się na podstawie badania lekarskiego, po wyrażeniu na nie zgody przez dziecko lub jego przedstawiciela prawnego. W wypadku niewyrażenia zgody na badanie lekarskie, dziecko zostaje uznane za osobę pełnoletnią.*
- *Badanie lekarskie jest organizowane przez Urząd ds. Cudzoziemców lub przez jednostkę Straży Granicznej.*
- *Przed przeprowadzeniem badania lekarskiego, dziecko jest informowane w języku dla niego zrozumiałym o sposobie przeprowadzenia badania oraz o ewentualnym wpływie wyników badania na jej sytuację prawną.*
- *W wypadku braku możliwości jednoznacznego ustalenia wieku młodej osoby w drodze badania lekarskiego, osobę poddaną badaniu uznaje się za dziecko.*
- *Do chwili zakończenia procedury służącej ustaleniu wieku młodej osoby, osobę tę należy traktować bez uszczerbku dla przysługującej jej praw jako dziecko.*

9 SLAJD 9 NOTATKI – Wpływ procedury badania wieku dziecka na jego status

Jaki jest potencjalny wpływ procedury oceny wieku na dziecko?

- *Dzieci mogą być umieszczone w pozbawionym nadzoru miejscu zamieszkania wspólnie z osobami dorosłymi np. w ośrodku dla cudzoziemców ubiegających się o ochronę międzynarodową lub mogą zostać zatrzymane w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców.*
- *Dzieci mogą zostać pozbawione dostępu do edukacji i odpowiedniej pomocy na wiele miesięcy lub lat.*
- *W procedurze o udzielenie ochrony międzynarodowej / zobowiązania do powrotu / legalizacji pobytu dziecko może zostać pozbawione kuratora.*
- *Dzieci mogą odczuwać gniew lub dezorientację wywołaną brakiem wiary w udzielane przez nie informacje.*
- *Dzieci mogą stracić wiarę do specjalistów, którym zostały powierzone, co wpływa ujemnie na proces budowania relacji.*

10 SLAJD 10 NOTATKI – Ocena wieku dziecka: twoja rola jako rodzica zastępczego

Co możesz zrobić?

- *Do wypowiedzi dziecka podchodź z zaufaniem.*
- *Nie przyjmuj pochopnych założeń. Pamiętaj, że ustalenie wieku dziecka jest bardzo trudne.*
- *Pamiętaj o potencjalnym wpływie całej procedury na dziecko.*
- *Zapewnij dziecku wsparcie: miej świadomość potencjalnego psychologicznego i emocjonalnego wpływu całej procedury na dziecko.*
- *Upewnij się, że dziecko otrzymuje właściwe doradztwo i wsparcie.*

Ocena wieku dziecka: twoja rola jako rodzica zastępczego

- Do wypowiedzi dziecka podchodź z zaufaniem.
- Nie przyjmuj pochopnych założeń.
- Pamiętaj o potencjalnym wpływie całej procedury na dziecko.
- Zapewnij dziecku wsparcie.
- Upewnij się, że dziecko otrzymuje właściwe doradztwo i wsparcie.

5. Procedura legalizacji pobytu

 40 minut

 Slajdy 11-14

 Materiały do rozdania 3A i 3B

Niniejsze zadanie ogólnie omawia procedurę legalizacji pobytu. Ta część Modułu obejmuje ćwiczenie podsumowujące, którego celem jest skłonienie uczestników do zastanowienia się nad liczbą i złożonością etapów legalizacji pobytu oraz ponowne zaangażowanie ich w dyskusję z uwzględnieniem faktu, iż sam temat jest obszerny informacyjnie.

1. Przejdź do wyjaśnienia najistotniejszych etapów procedury legalizacji pobytu.
2. Omów treść slajdów od 11 do 14, korzystając z notatek.

11 SLAJD 11 NOTATKI – *Postępowanie w sprawie udzielenia zgody na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE [1]*

- W przypadku, kiedy pobyt dziecka cudzoziemskiego bez opieki nie jest związany z ubieganiem się o ochronę międzynarodową, w celu zalegalizowania jego pobytu opiekun prawny lub kurator powinien złożyć wniosek do wojewody właściwego ze względu na miejsce zamieszkania dziecka o udzielenie dziecku zezwolenia na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE na terytorium RP.
- W przypadku braku opiekuna prawnego, który mógłby reprezentować interesy prawne dziecka cudzoziemskiego bez opieki, sąd opiekuńczy wyznacza kuratora do reprezentowania dziecka w postępowaniu o udzielenie dziecku zezwolenia na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE na terytorium RP.
- W toku postępowania wszystkie pisma procesowe (w tym wezwanie dziecka do uzupełnienia ewentualnych braków formalnych) są wysyłane na adres korespondencyjny kuratora – ma on prawny obowiązek poinformowania dziecka o ich treści.

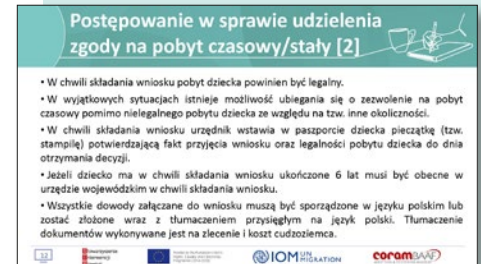
Postępowanie w sprawie udzielenia zgody na pobyt czasowy/stały [1]

- Dotyczy dzieci cudzoziemskich bez opieki, których pobyt w Polsce nie jest związany z ubieganiem się o ochronę międzynarodową
- Celem zalegalizowania pobytu dziecka opiekun prawny lub kurator składa wniosek do wojewody o udzielenie dziecku zezwolenia na pobyt czasowy/ stały/ rezydenta długoterminowego UE.
- W przypadku braku opiekuna prawnego, który mógłby reprezentować interesy prawne dziecka cudzoziemskiego bez opieki, sąd opiekuńczy wyznacza kuratora do reprezentowania dziecka w postępowaniu o udzielenie dziecku zezwolenia na pobyt czasowy/ stały/ rezydenta długoterminowego UE.
- W toku postępowania wszystkie pisma procesowe są wysyłane na adres korespondencyjny kuratora.

Logo: 31, IOM Migration, coram SAP

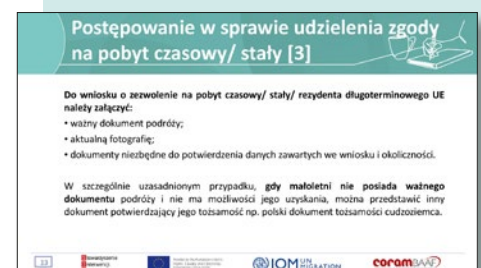
12 SLAJD 12 NOTATKI – Postępowanie w sprawie udzielenia zgody na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE [2]

- W chwili składania wniosku o udzielenie zezwolenia na czasowy pobyt powinien być legalny. Jednakże w wyjątkowych sytuacjach istnieje możliwość ubiegania się o zezwolenie na pobyt czasowy pomimo nielegalnego pobytu dziecka ze względu na tzw. inne okoliczności (art. 187 pkt 7 ustawy o cudzoziemcach). Na przykład gdy wyjazd z Polski naruszałby prawa dziecka w stopniu istotnie zagrażającym jego rozwojowi psychofizycznemu (ze względu na długoletni pobyt dziecka w Polsce).
- W chwili składania wniosku (po sprawdzeniu kompletności dokumentacji) urzędnik wstawia w paszporcie dziecka pieczętkę (tzw. stampilę) potwierdzającą fakt przyjęcia wniosku oraz legalności pobytu dziecka do dnia otrzymania decyzji w przedmiocie udzielenia/odmowy udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy/stały.
- Jeżeli dziecko ma w chwili składania wniosku ukończone 6 lat, musi być obecne w urzędzie wojewódzkim w chwili składania wniosku.
- Wszystkie dowody załączane do wniosku muszą być sporządzone w języku polskim lub zostać złożone wraz z tłumaczeniem przysięgłym na język polski. Tłumaczenia dokonuje się na zlecenie i koszt cudzoziemca.

13 SLAJD 13 NOTATKI – Postępowanie w sprawie udzielenia zgody na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE [3] – Załączniki do wniosku

- Do wniosku o zezwolenie na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE należy załączyć:
- ważny dokument podróży; w szczególnie uzasadnionym przypadku, gdy małoletni nie posiada ważnego dokumentu podróży i nie ma możliwości jego uzyskania, można przedstawić inny dokument potwierdzający jego tożsamość np. polski dokument tożsamości cudzoziemca.
- aktualną fotografię;
- dokumenty niezbędne do potwierdzenia danych zawartych we wniosku i okoliczności uzasadniających ubieganie się o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy np. dokumenty potwierdzające fakt uczęszczania dziecka do polskiej szkoły (w sytuacji, kiedy powodem ubiegania się o prawo pobytu jest wola kontynuacji nauki w polskiej szkole) lub pobyt stały np. dokumenty potwierdzające polskie pochodzenie / Kartę Polaka.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

Wskaż, że szczegółowe regulacje dotyczące wymaganych wniosków dowodowych oraz przebiegu procedury można odnaleźć w ustawie o cudzoziemcach, w szczególności w rozdziałach dotyczących udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy ze względu na inne okoliczności, udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy dla członków rodzin cudzoziemców oraz udzielenie zgody na pobyt stały i pobyt rezydenta długoterminowego UE.

Decyzja o odmowie udzielenia zgody na pobyt na terytorium RP

- W przypadku otrzymania decyzji o odmowie udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy/ pobyt stały/ rezydenta długoterminowego UE, dziecku przysługuje prawo do odwołania od decyzji do Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców.
- Kurator składa odwołanie w terminie 14 dni od dnia otrzymania decyzji wojewody w przedmiocie odmowy udzielenia zgody na pobyt czasowy/ pobyt stały/ pobyt rezydenta długoterminowego UE.
- W przypadku otrzymania od Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców decyzji o utrzymaniu w mocy decyzji wojewody dziecku przysługuje prawo do złożenia skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (WSA) w Warszawie. Skargę składa kurator w terminie 30 dni od dnia otrzymania decyzji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców.
- Dziecko ma obowiązek opuszczenia Polski w ciągu 30 dni od dnia otrzymania decyzji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców. W przypadku nieopuszczenia Polski przez dziecko Straż Graniczna z urzędu wszczyną postępowanie w sprawie zobowiązania do powrotu.

14 SLAJD 14 NOTATKI – Decyzja o odmowie udzielenia zgody na pobyt na terytorium RP

- W przypadku otrzymania decyzji o odmowie udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE, dziecku przysługuje prawo do odwołania od decyzji do Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców. Kurator składa odwołanie w terminie 14 dni od dnia otrzymania decyzji wojewody w przedmiocie odmowy udzielenia zgody na pobyt czasowy / pobyt stały / pobyt rezydenta długoterminowego UE.
- W przypadku otrzymania od Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców decyzji o utrzymaniu w mocy decyzji wojewody, dziecku przysługuje prawo do złożenia skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (WSA) w Warszawie. Skargę składa kurator w terminie 30 dni od dnia otrzymania decyzji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców.
- Dziecko ma obowiązek opuszczenia Polski w ciągu 30 dni od dnia otrzymania decyzji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców. W przypadku nieopuszczenia Polski przez dziecko Straż Graniczna z urzędu wszczyną postępowanie w sprawie zobowiązania do powrotu.

ĆWICZENIE. PROCEDURA LEGALIZACJI POBYTU: SCHEMAT I ETAPY

1. Poinformuj uczestników, że rozpocznesz od krótkiego ćwiczenia związanego ze schematem procedury legalizacji pobytu. Wyjaśnij, że będą pracowali w grupach nie większych niż czteroosobowych.
2. Rozdaj przygotowane uprzednio materiały 3A, po jednym dla zespołu.
3. Poproś grupy o umieszczenie kart we właściwym porządku w ciągu dziesięciu minut.
4. Po zakończeniu ćwiczenia rozdaj i omów Materiał do rozdania 3B: Schemat procedury legalizacji pobytu.
5. Daj grupom trzy minuty na porównanie wykonanej pracy ze schematem zawartym w materiale 3B.
6. Po upewnieniu się, że wszystkie grupy zakończyły pracę poproś o odczytanie etapów procedury legalizacji pobytu we właściwej kolejności. Prawidłowość odpowiedzi sprawdź posługując się pierwotnym układem materiału 3A lub Materiałem 3B.
7. Zapytaj uczestników, czy zrozumieli kolejność kluczowych etapów postępowania.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Złożoność: schemat obrazuje złożoność procedur. Poproś uczestników o rozważenie trudności, jakie może sprawiać dziecku uczestniczenie w tak skomplikowanych procedurach, skoro jednocześnie musi poradzić sobie z własnymi doświadczeniami, przystosowaniem do nowych warunków, a czasem nauką nowego języka.
- Wyjaśnij, że od rodziców zastępczych nie wymaga się wiedzy ekspertów prawnych, natomiast sprawą ogromnej wagi jest zrozumienie przez nich kluczowych etapów procedury legalizacji pobytu i jej ewentualnych rezultatów. Tylko wówczas będą w stanie zapewnić dzieciom odpowiednie wsparcie oraz zadbać o zapewnienie im legalnego pobytu w Polsce.

6. Procedura ubiegania się o ochronę międzynarodową oraz w sprawie zobowiązania do powrotu

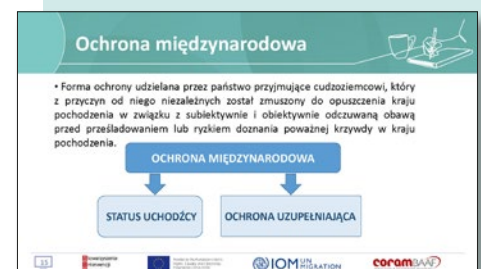
 55 minut

Niniejsze zadanie ogólnie omawia procedurę ubiegania się o ochronę międzynarodową. Rozważono wpływ procedury na dziecko, z wyjaśnieniem roli rodzica zastępczego w powyższym kontekście. Ta część Modułu obejmuje ćwiczenie, którego celem jest skłonienie uczestników do zastanowienia się nad liczbą i złożonością etapów ubiegania się o ochronę międzynarodową oraz ponowne zaangażowanie ich w dyskusję z uwzględnieniem faktu, iż sam temat jest obszerny informacyjnie.

 Slajdy 15–27

 Materiały do rozdania 3C

1. Przejdź do wyjaśnienia najistotniejszych etapów procedury udzielania ochrony międzynarodowej oraz zgody na pobyt ze względów humanitarnych.
2. Omów treść slajdów od 15 do 27, korzystając z notatek.

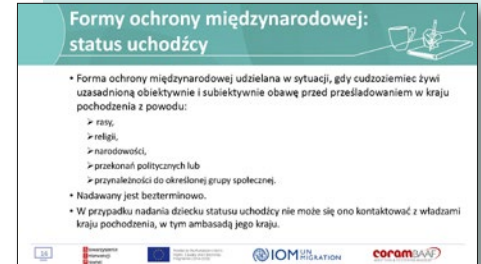

15 SLAJD 15 NOTATKI – Ochrona międzynarodowa

- **Ochrona międzynarodowa** – forma ochrony udzielana przez państwo przyjmujące (np. Polskę) cudzoziemcowi, który z przyczyn od niego niezależnych został zmuszony do opuszczenia kraju pochodzenia w związku z subiektywnie i obiektywnie odczuwaną obawą przed prześladowaniem lub ryzykiem doznania poważnej krzywdy w kraju pochodzenia.
- W Polsce można otrzymać dwie formy ochrony międzynarodowej: status uchodźcy oraz ochronę uzupełniającą.
- Możliwość udzielenia obu form ochrony międzynarodowej rozpatrywana jest w jednym postępowaniu administracyjnym – postępowaniu w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej.

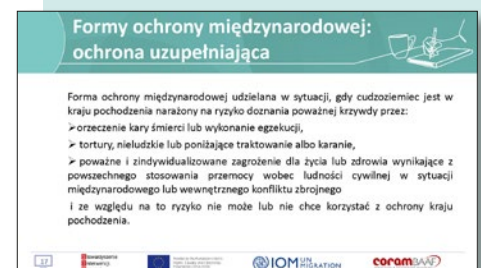
16 SLAJD 16 NOTATKI – *Formy ochrony międzynarodowej – status uchodźcy*

- Forma ochrony międzynarodowej udzielana w sytuacji, gdy cudzoziemiec żywi uzasadnioną obiektywnie i subiektywnie obawę przed prześladowaniem w kraju pochodzenia z powodu:
  - » rasy,
  - » religii,
  - » narodowości,
  - » przekonań politycznych lub
  - » przynależności do określonej grupy społecznej.
- Nadawany jest bezterminowo. Może zostać cofnięta jedynie wyjątkowo po zajściu przesłanek enumeratywnie wskazanych w ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
- Po pięciu latach nieprzerwanego pobytu na terytorium Polski, liczonego od dnia złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, uchodźcy przysługuje prawo ubiegania się o zezwolenie na pobyt stały na terytorium RP.
- Pamiętaj, że w przypadku nadania dziecku statusu uchodźcy nie może się ono kontaktować z władzami kraju pochodzenia, w tym ambasadą jego kraju.

17 SLAJD 17 NOTATKI – *Formy ochrony międzynarodowej – ochrona uzupełniająca*

- Forma ochrony międzynarodowej udzielana w sytuacji, gdy cudzoziemiec jest w kraju pochodzenia narażony na ryzyko doznania poważnej krzywdy przez:
  - » orzeczenie kary śmierci lub wykonanie egzekucji,
  - » tortury, nieludzkie lub poniżające traktowanie albo karanie,
  - » poważne i zindywidualizowane zagrożenie dla życia lub zdrowia wynikające z powszechnego stosowania przemocy wobec ludności cywilnej w sytuacji międzynarodowego lub wewnętrznego konfliktu zbrojnego i ze względu na to ryzyko nie może lub nie chce korzystać z ochrony kraju pochodzenia.
- Udzielana jest bezterminowo. Ochrona uzupełniająca może zostać cofnięta jedynie po zajściu przesłanek enumeratywnie wskazanych w ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej np. gdy sytuacja w kraju pochodzenia uległa poprawie i można bezpiecznie do niego powrócić.
- Po pięciu latach nieprzerwanego pobytu na terytorium Polski liczonego od dnia złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej osobie, której udzielono ochrony uzupełniającej przysługuje prawo ubiegania się o zezwolenie na pobyt stały na terytorium RP.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

1. Pamiętaj, aby wskazać uczestnikom szkolenia, że katalog przesłanek, z powodu których cudzoziemcowi można nadać status uchodźcy jest katalogiem zamkniętym. Oznacza to, że w sytuacji, gdy cudzoziemiec obawia się prześladowania w kraju pochodzenia z innych przyczyn niż wskazane powyżej nie zostanie mu nadany w Polsce status uchodźcy.
2. Równocześnie katalog przypadków, kiedy można udzielić ochrony uzupełniającej nie jest w pełni wskazany w ustawie, dzięki czemu kwestia kiedy cudzoziemcowi zostanie udzielona ochrona uzupełniająca jest dużo bardziej ocenna.
3. Możesz poinformować uczestników szkolenia, że więcej informacji na temat statusu uchodźcy oraz ochrony uzupełniającej odnajdą w ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności w art. 13 ust. 1 oraz art. 15 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
4. Podkreśl, że procedura udzielenia ochrony międzynarodowej dotyczy tylko dzieci, które nie mogą opuścić Polski w związku z żywną przez nie obawą przed prześladowaniami lub ryzykiem doznania poważnej krzywdy w kraju pochodzenia. Wy tłumacz, że jeśli dziecko przebywa w Polsce z innych powodów, opiekun prawny lub (w przypadku jego braku) kurator powinien wystąpić z wnioskiem o udzielenie dziecku zezwolenia na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE, a nie o udzielenie ochrony międzynarodowej.

18 SLAJD 18 NOTATKI – Postępowanie w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej

W toku postępowania toczącego się w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej Szef Urzędu ds. Cudzoziemców bada:

- czy w przypadku powrotu do kraju pochodzenia dziecko cudzoziemskie bez opieki będzie narażone na prześladowanie w związku z ustawowymi przesłankami. W przypadku, gdy zaszły takie przesłanki Szef Urzędu nadaje dziecku status uchodźcy.
- W przypadku odmowy nadania statusu uchodźcy w tym samym postępowaniu Szef Urzędu bada, czy w kraju pochodzenia dziecko będzie narażone w kraju pochodzenia na ryzyko doznania poważnej krzywdy. W przypadku, gdy zaszły takie przesłanki Szef Urzędu udziela dziecku ochrony uzupełniającej.
- Gdy Szef Urzędu nie stwierdzi istnienia uzasadnionej obiektywnie obawy przed prześladowaniem lub doznaniem poważnej krzywdy przez dziecko w przypadku jego powrotu do kraju pochodzenia, odmawia nadania statusu uchodźcy oraz odmawia udzielenia ochrony uzupełniającej.

Składanie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

- Wniosek składa się za pośrednictwem funkcjonariuszy Straży Granicznej do Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców.
- Organ Straży Granicznej występuje do sądu opiekuńczego właściwego ze względu na miejsce pobytu dziecka cudzoziemskiego bez opieki z wnioskiem o ustanowienie kuratora do reprezentowania dziecka w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej.
- W toku postępowania wszystkie pisma procesowe są wysyłane na adres korespondencyjny kuratora – ma on obowiązek poinformowania dziecka o ich treści.
- Jeżeli w chwili składania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej dziecko posiada paszport będzie on zdeponowany u Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców na czas trwania postępowania.

19 SLAJD 19 NOTATKI – Składanie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

- Postępowanie w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej jest wszczynane na wniosek cudzoziemca złożony za pośrednictwem funkcjonariuszy Straży Granicznej.
- Niezwłocznie po zadeklarowaniu funkcjonariuszom Straży Granicznej przez dziecko cudzoziemskie bez opieki zamiaru złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej odpowiedni organ Straży Granicznej występuje do sądu opiekuńczego właściwego ze względu na miejsce pobytu dziecka, z wnioskiem o ustanowienie kuratora do reprezentowania dziecka w postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej.
- W toku postępowania wszystkie pisma procesowe (w tym wezwanie dziecka na przesłuchanie) są wysyłane na adres korespondencyjny kuratora – ma on obowiązek poinformowania dziecka o ich treści.
- Jeżeli w chwili składania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej dziecko posiada paszport zagraniczny, będzie on zdeponowany u Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców na czas trwania postępowania.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

1. Podkreśl, że w przeciwieństwie do postępowania w sprawie legalizacji pobytu, gdzie o ustanowienie kuratora procesowego przez sąd, może wystąpić rodzic zastępczy w postępowaniu o udzielenie ochrony międzynarodowej, z wnioskiem o ustanowienie kuratora procesowego występuje Straż Graniczna.
2. Sąd rodzinny ustanawia kuratora niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 3 dni od dnia otrzymania wniosku.

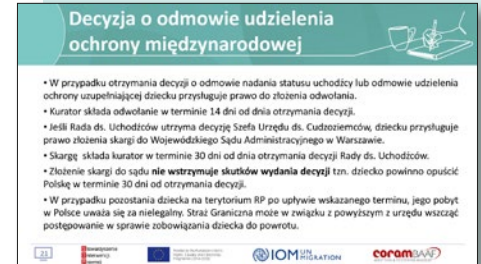
Postępowanie dowodowe w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej

- Przesłuchanie
  - Odbywa się jeśli dziecko cudzoziemskie bez opieki jest w wieku umożliwiającym udział w przesłuchaniu.
  - Dziecko powinno opowiedzieć urzędnikowi o powodach opuszczenia przez niego kraju pochodzenia i żywnych przez niego obaw przed powrotem.
  - Odbywa się w języku zrozumiałym dla dziecka, w sposób dostosowany do jego wieku, stopnia dojrzałości, rozwoju umysłowego i jest przeprowadzane w obecności kuratora i psychologa lub pedagoga.
  - W przesłuchaniu może również uczestniczyć wskazana przez dziecko osoba dorosła.
- Jako dowód w sprawie może być przedstawiony także każdy inny dowód posiadany przez dziecko, który potwierdza doświadczenie przez dziecko lub jego bliskich prześladowania, poważnej krzywdy bądź uprawdopodobnia ryzyko doznania poważnej krzywdy w przyszłości.
- Dowody mogą być sporządzone w dowolnym języku – Urząd ds. Cudzoziemców ma obowiązek dokonać ich tłumaczenia na koszt skarbu państwa na język polski.

20 SLAJD 20 NOTATKI – Postępowanie dowodowe w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej

- Jeśli dziecko cudzoziemskie bez opieki jest w wieku umożliwiającym udział w przesłuchaniu, powinno opowiedzieć urzędnikowi o powodach opuszczenia przez niego kraju pochodzenia i żywnych przez niego obaw przed powrotem.
- Przesłuchanie odbywa się w języku zrozumiałym dla dziecka, w sposób dostosowany do jego wieku, stopnia dojrzałości, rozwoju umysłowego i jest przeprowadzane w obecności kuratora i psychologa/ pedagoga przez osobę o wskazanych ustawowo kwalifikacjach.
- W przesłuchaniu może również uczestniczyć wskazana przez dziecko osoba dorosła np. rodzic zastępczy.
- Jako dowód w sprawie może być przedstawiony także każdy inny dowód posiadany przez dziecko (np. zdjęcia, dokumenty urzędowe, listy, wycinki z gazet), który potwierdza doświadczenie przez dziecko lub jego bliskich prześladowania, poważnej krzywdy bądź uprawdopodobnia doświadczenie przez dziecko lub jego bliskich prześladowania lub ryzyko doznania poważnej krzywdy w przyszłości. Dowody te mogą być sporządzone w dowolnym języku – urząd ma obowiązek dokonać ich tłumaczenia na koszt skarbu państwa na język polski.

21 SLAJD 21 NOTATKI – Decyzja o odmowie udzielenia ochrony międzynarodowej

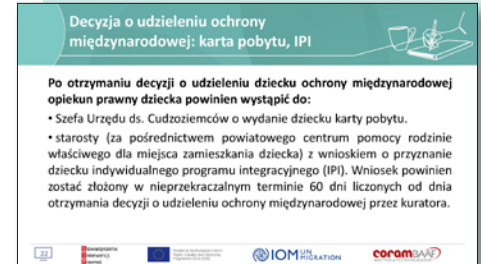

- W przypadku otrzymania decyzji o odmowie udzielenia ochrony międzynarodowej (zarówno odmowy nadania statusu uchodźcy, jak i odmowie udzielenia ochrony uzupełniającej) dziecku przysługuje prawo do złożenia odwołania od decyzji. Kurator sporządza odwołanie w terminie 14 dni od dnia otrzymania decyzji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców w przedmiocie odmowy udzielenia ochrony międzynarodowej.
- W przypadku gdy Rada ds. Uchodźców wyda decyzję o utrzymaniu w mocy decyzji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców, dziecku przysługuje prawo złożenia skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie. Kurator powinien złożyć skargę w terminie 30 dni od dnia otrzymania decyzji Rady ds. Uchodźców.
- Złożenie skargi do sądu **nie wstrzymuje skutków wydania decyzji** tzn. dziecko powinno opuścić Polskę w terminie 30 dni od otrzymania decyzji o odmowie nadania statusu uchodźcy oraz odmowie udzielenia ochrony uzupełniającej. W przypadku pozostania dziecka na terytorium RP po upływie wskazanego terminu, jego pobyt w Polsce uważa się za nielegalny. Straż Graniczna może w związku z powyższym z urzędu wszcząć postępowanie w sprawie zobowiązania dziecka do powrotu.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

1. Podkreśl, że osobą odpowiedzialną za sporządzenie odwołania jest kurator procesowy. To on bierze odpowiedzialność za złożenie odwołania w terminie oraz za jego treść.
2. Zwróć uwagę uczestnikom szkolenia na fakt, że o złożeniu odwołania lub ewentualnym skorzystaniu z prawa do zrzeczenia się prawa do złożenia odwołania decyduje kurator wyznaczony do reprezentowania dziecka w postępowaniu o udzielenie ochrony międzynarodowej. W sytuacji, kiedy udzielono dziecku ochrony uzupełniającej, kurator może uznać za bezcelowe w tej konkretnej sprawie składanie odwołania celem dalszego ubiegania się o nadanie statusu uchodźcy. Decyzja kuratora powinna uwzględniać najlepszy interes dziecka oraz (jeżeli pozwala na to wiek dziecka) po wysłuchaniu jego stanowiska w sprawie. Kurator nie jest związany wolą rodziców zastępczych.
3. Kurator sporządza odwołanie w terminie 14 dni od dnia otrzymania decyzji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców w przedmiocie odmowy udzielenia ochrony międzynarodowej. Odwołanie wysyła się do Rady ds. Uchodźców za pośrednictwem Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców.
4. Rada ds. Uchodźców na nowo bada sprawę, jednakże nie ma obowiązku przeprowadzenia ponownego przesłuchania.
5. Podkreśl, że w przypadku złożenia przez kuratora skargi do sądu od decyzji Rady ds. Uchodźców w przedmiocie odmowy nadania statusu uchodźcy oraz odmowy udzielenia ochrony, nie wstrzymuje to skutków wydania decyzji tzn. dziecko powinno opuścić Polskę w terminie 30 dni od otrzymania decyzji o odmowie nadania statusu uchodźcy oraz odmowie udzielenia ochrony uzupełniającej. W skardze można jednak wnosić o wstrzymanie przez sąd wydania decyzji o zobowiązaniu do powrotu do dnia wydania prawomocnego wyroku.

22 SLAJD 22 NOTATKI – Decyzja o udzieleniu ochrony międzynarodowej – wyrobienie karty pobytu oraz wniosek o indywidualny program integracyjny dla cudzoziemców

- Po otrzymaniu decyzji o udzieleniu dziecku ochrony międzynarodowej w Polsce, opiekun prawny dziecka powinien wystąpić do Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców z wnioskiem o wydanie dziecku karty pobytu.
- Dziecku cudzoziemskiemu bez opieki, któremu udzielono w Polsce ochrony międzynarodowej przysługuje wsparcie w postaci indywidualnego programu integracyjnego, który obejmuje m.in. wypłatę świadczenia pieniężnego, a także opłacenie kursu języka polskiego.
- W celu otrzymania dostępu do takiego programu opiekun prawny powinien złożyć w nieprzekraczalnym terminie 60 dni od dnia otrzymania decyzji o udzieleniu ochrony międzynarodowej przez kuratora, wniosek o przyznanie programu integracyjnego dla dziecka. Wniosek składa się do starosty za pośrednictwem powiatowego centrum pomocy rodzinie właściwego dla miejsca zamieszkania dziecka.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

1. Pamiętaj, że w przypadku otrzymania decyzji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców o udzieleniu ochrony uzupełniającej, przysługuje prawo do złożenia odwołania od takiej decyzji celem dalszego ubiegania się o nadanie statusu uchodźcy. W przypadku złożenia odwołania od decyzji, dziecko nie może ubiegać się o wydanie karty pobytu do dnia otrzymania decyzji Rady ds. Uchodźców.
2. W sytuacji, gdy udzielono dziecku ochrony uzupełniającej i nie zostało złożone odwołanie, należy odczekać ze złożeniem wniosku o wydanie karty pobytu 14 dni tj. do końca terminu, który przysługuje dziecku na złożenie odwołania. Kurator może również sporządzić pismo o zrzeczeniu się z prawa do złożenia odwołania, co umożliwia wcześniejsze złożenie wniosku o wydanie karty pobytu.
3. Poinformuj uczestników szkolenia, że wniosek o wydanie karty pobytu mogą pobrać na stronie: <https://cudzoziemcy.gov.pl/pliki-do-pobrania> Do wniosku należy dołączyć dwa aktualne zdjęcia dziecka (format do karty pobytu / dowodu osobistego).

23 SLAJD 23 NOTATKI – Postępowanie w sprawie zobowiązania cudzoziemca do powrotu

- Postępowanie w sprawie zobowiązania cudzoziemca do powrotu jest wszczynane z urzędu przez Straż Graniczną w sytuacji, gdy zaszły wskazane w ustawie przesłanki np. pobyt cudzoziemca na terytorium RP jest nielegalny (m.in. nie opuścił on Polski w terminie 30 dni od dnia otrzymania decyzji o odmowie nadania statusu uchodźcy i odmowie udzielenia ochrony uzupełniającej), nielegalnie przekroczył lub usiłował przekroczyć granicę RP.
- Dziecko cudzoziemskie bez opieki jest reprezentowane w toku postępowania przez kuratora wyznaczonego przez sąd opiekuńczy na wniosek złożony przez Straż Graniczną.
- W toku postępowania wszystkie pisma procesowe są wysyłane na adres korespondencyjny kuratora – ma on prawny obowiązek poinformowania małoletniego bez opieki o ich treści.
- W toku postępowania w sprawie zobowiązania cudzoziemca do powrotu Straż Graniczna bada, czy zaszły przesłanki do udzielenia cudzoziemcowi zgody na pobyt ze względów humanitarnych. W przypadku zaistnienia takich przesłanek, Straż Graniczna udziela cudzoziemcowi zgodę na pobyt ze względów humanitarnych.

24 SLAJD 24 NOTATKI – Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych

- Celem ustalenia, czy zaszły przesłanki do udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych, przeprowadza się przesłuchanie cudzoziemca.
- W przypadku, kiedy Straż Graniczna bada, czy zaszły przesłanki umożliwiające udzielenie zgody na pobyt humanitarny dziecku, powinno zostać przeprowadzone tzw. wysłuchanie dziecka. Wysłuchanie polega na rozmowie dziecka z biegłym psychologiem dziecięcym, który następnie sporządza opinię na temat potencjalnych skutków dla dziecka, z jakimi wiąże się opuszczenie przez nie Polski. Wysłuchanie przeprowadza się wyłącznie w sprawach, w których umożliwienie dziecku wypowiedzi leży w jego najlepszym interesie oraz dziecko jest w wieku umożliwiającym świadomy udział w wysłuchaniu. W przypadku młodszych dzieci organ może zaniechać przeprowadzenia przesłuchania i wydać decyzję w oparciu o złożone do akt sprawy dokumenty.
- Wysłuchanie dziecka odbywa się w języku zrozumiałym dla dziecka, w sposób dostosowany do jego wieku, stopnia dojrzałości i rozwoju umysłowego i jest przeprowadzane w obecności kuratora.
- Jako dowód w sprawie może być przedstawiony każdy dowód posiadany przez dziecko, który potwierdza ziszczenie się przesłanek warunkujących udzielenie zgody na pobyt ze względów humanitarnych np. zdjęcia, dokumenty urzędowe i medyczne, opinie wydane przez nauczycieli dziecka na temat stopnia integracji dziecka, opinie psychologiczne potwierdzające aktualny stan psychofizyczny dziecka, wszelkie dokumenty potwierdzające ryzyko poddania dziecka torturom lub nieludzkiego traktowania w kraju pochodzenia. Dowody te muszą być sporządzone w języku polskim lub zostać złożone wraz z tłumaczeniem przysięgłym na język polski.

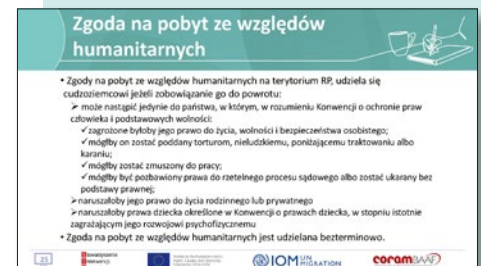

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

1. Zapytaj uczestników szkolenia jakie powody ich zdaniem uzasadniają udzielenie zgody na pobyt ze względów humanitarnych.
2. Wskaż, że szczegółowe regulacje dotyczące zgody na pobyt ze względów humanitarnych oraz związanych z nią procedur zostały uregulowane w ustawie o cudzoziemcach w rozdziale 3 pt. „Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych oraz zgoda na pobyt tolerowany”.
3. Zwróć uwagę uczestników szkolenia na istotną różnicę w postępowaniu dowodowym w sprawach o udzielenie ochrony międzynarodowej i w sprawie o zobowiązanie do powrotu:
  - » *Podkreśl, że w postępowaniu w sprawie o zobowiązanie dziecka do powrotu nie przeprowadza się przesłuchania, lecz mające mniej formalny charakter wysłuchanie polegające na rozmowie dziecka z biegłym psychologiem dziecięcym.*
  - » *Podkreśl, że w postępowaniu w sprawie o zobowiązanie dziecka do powrotu, tak samo jak w postępowaniu w sprawie legalizacji pobytu, wszystkie dowody muszą zostać złożone w polskiej wersji językowej (dokumenty sporządzone w języku obcym muszą zostać przetłumaczone przez tłumacza przysięgłego na koszt cudzoziemca). W postępowaniu w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej można składać dowody w dowolnym języku – to urząd ma obowiązek dokonania tłumaczenia na koszt skarbu państwa.*

25 SLAJD 25 NOTATKI – Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych

- *Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych jest jedną z form legalizacji pobytu w Polsce. Udzielana jest cudzoziemcom, w stosunku do których zaszyły przesłanki zobowiązania ich do powrotu.*
- *Zgody na pobyt ze względów humanitarnych na terytorium RP, udziela się cudzoziemcowi jeżeli zobowiązanie go do powrotu:*
  - » *może nastąpić jedynie do państwa, w którym, w rozumieniu Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności:*
    - *zagrożone byłoby jego prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego;*
    - *mógłby on zostać poddany torturom, nieludzkiemu, poniżającemu traktowaniu albo karaniu;*
    - *mógłby zostać zmuszony do pracy;*
    - *mógłby być pozbawiony prawa do rzetelnego procesu sądowego albo zostać ukarany bez podstawy prawnej;*
  - » *naruszałoby jego prawo do życia rodzinnego lub prywatnego*
  - » *naruszałoby prawa dziecka określone w Konwencji o prawach dziecka, w stopniu istotnie zagrażającym jego rozwojowi psychofizycznemu*
- *Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych jest udzielana bezterminowo. Jeżeli dziecko przebywa na terytorium Polski nieprzerwanie przez 5 lat od dnia udzielenia mu zgody na pobyt ze względów humanitarnych, przysługuje mu prawo ubiegania się o zezwolenie na pobyt stały na terytorium RP.*

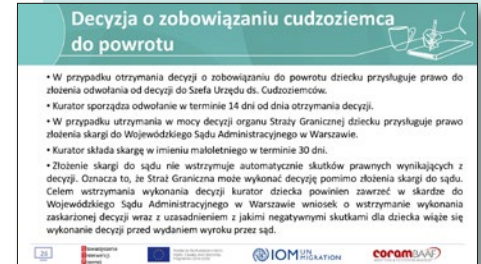

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

1. Poinformuj uczestników szkolenia, że w toku postępowania w sprawie zobowiązania do powrotu można otrzymać również zgodę na pobyt tolerowany.
2. Zgoda ta bardzo rzadko będzie udzielana dzieciom. Można jej bowiem udzielić jedynie, gdy cudzoziemcowi odmawiano udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych (pomimo, że zaszły ku temu przesłanki – wskazane w poprzednim slajdzie), jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że cudzoziemiec popełnił (lub podzegał do popełnienia) czynów karalnych wymienionych w art. 349 ust. 1 pkt 1-3 ustawy o cudzoziemcach lub cudzoziemiec stanowi zagrożenie dla obronności, bezpieczeństwa państwa bądź ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Zgodę taką można udzielić cudzoziemcowi również w przypadku, gdy zobowiązanie go do powrotu jest niewykonalne z przyczyn niezależnych od organu Straży Granicznej i od cudzoziemca lub może nastąpić jedynie do państwa, do którego wydanie go jest niedopuszczalne na mocy orzeczenia sądu albo z uwagi na rozstrzygnięcie Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie odmowy wydania cudzoziemca (art. 350 ust. 1-2 ustawy o cudzoziemcach) lub gdy np. cudzoziemiec jest bezpaństwowcem.
3. Podkreśl, że ze względu na zmiany w prawie (np. powstanie nowych instytucji prawnych „zgoda na pobyt ze względów humanitarnych / ochrona uzupełniająca”) z mocy prawa pobyt dziecka, któremu udzielono zgody na pobyt tolerowany mógł ulec zmianie na pobyt ze względów humanitarnych lub ochronę uzupełniającą.
4. W postępowaniach o udzielenie ochrony międzynarodowej wszczętych do dnia 1 maja 2014 r. Szef Urzędu ds. Cudzoziemców oraz Rada ds. Uchodźców wydawały decyzje w przedmiocie udzielenia cudzoziemcom zgody na pobyt tolerowany w oparciu o art. 97 ust. 1-2 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Odpowiadała ona obecnej zgodzie na pobyt ze względów humanitarnych, a nie zgodzie na pobyt tolerowany.
5. Co więcej, niektóre dzieci mogą posiadać decyzję w przedmiocie udzielenia zgody na pobyt tolerowany, który z mocy prawa został zmieniony na ochronę uzupełniającą.
6. Dlatego zawsze należy dokładnie sprawdzić, jaki rodzaj zezwolenia na pobyt posiada dziecko, którym się opiekują rodzice zastępczy. Mogą to ustalić poprzez skierowane zapytania do Urzędu ds. Cudzoziemców lub w oparciu o informację zawartą w karcie pobytu dziecka.

26 SLAJD 26 NOTATKI – Decyzja o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu

- W przypadku otrzymania decyzji o zobowiązaniu do powrotu (a tym samym o odmowie udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych), dziecku przysługuje prawo do złożenia odwołania od decyzji.
- Kurator sporządza odwołanie w terminie 14 dni od dnia otrzymania decyzji organu Straży Granicznej w przedmiocie zobowiązania dziecka do powrotu i wysyła je do Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców za pośrednictwem organu Straży Granicznej, który wydał decyzję.
- Szef Urzędu ds. Cudzoziemców bada sprawę na nowo. Szef Urzędu nie ma obowiązku ponownego wysłuchania dziecka.
- W przypadku otrzymania decyzji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców decyzji o utrzymaniu w mocy decyzji organu Straży Granicznej, dziecku przysługuje prawo złożenia skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie. Kurator składa skargę w imieniu małoletniego w terminie 30 dni od dnia otrzymania decyzji Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców.
- Złożenie skargi do sądu nie wstrzymuje automatycznie skutków prawnych wynikających z decyzji. Oznacza to, że Straż Graniczna może wykonać decyzję pomimo złożenia skargi do sądu. Celem wstrzymania wykonania decyzji kurator dziecka powinien zawrzeć w skardze do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie wniosek o wstrzymanie wykonania zaskarżonej decyzji wraz z uzasadnieniem, z jakimi negatywnymi skutkami dla dziecka wiąże się wykonanie decyzji przed wydaniem wyroku przez sąd.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

Podkreśl, że pomimo zamieszkiwania przez małoletniego w innym województwie niż mazowieckie, skargę należy każdorazowo złożyć do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie. Jest to sąd miejscowo właściwy dla Urzędu ds. Cudzoziemców, który wydał ostateczną decyzję o zobowiązaniu małoletniego do powrotu.

ĆWICZENIE. PROCEDURA UBIEGANIA SIĘ O OCHRONĘ MIĘDZYNARODOWĄ: SCHEMAT I ETAPY

1. Poinformuj uczestników, że rozpocznesz od krótkiego ćwiczenia związanego ze schematem procedury ubiegania się o ochronę międzynarodową i procedury w przedmiocie zobowiązania do powrotu. Wyjaśnij, że będą pracowali w grupach nie większych niż czteroosobowych.
2. Rozdaj przygotowane uprzednio materiały 3C, po jednym dla zespołu.
3. Poproś grupy o umieszczenie kart we właściwym porządku w ciągu dziesięciu minut.
4. Po zakończeniu ćwiczenia rozdaj i omów Materiał do rozdania 3D: Schemat procedury ubiegania się o ochronę międzynarodową.
5. Daj grupie trzy minuty na porównanie wykonanej pracy ze schematem zawartym w materiale 3D.
6. Po upewnieniu się, że wszystkie grupy zakończyły pracę poproś o odczytanie kolejności materiałów 3C. Prawdopodobnie odpowiedzi sprawdź posługując się pierwotnym układem materiału 3C lub Materiałem 3D.
7. Zapytaj uczestników, czy zrozumieli kolejność kluczowych etapów postępowania.

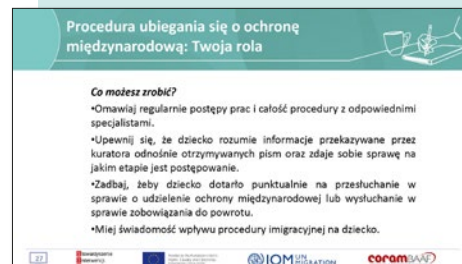
--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Złożoność: schemat obrazuje złożoność procedur. Poproś uczestników o rozważenie trudności, jakie może sprawiać dziecku uczestniczenie w tak skomplikowanych procedurach, skoro jednocześnie musi poradzić sobie z własnymi doświadczeniami, przystosowaniem do nowych warunków, a czasem nauką nowego języka.
- Większość dzieci uważa procedurę ubiegania się o ochronę międzynarodową za jeden z najtrudniejszych i najbardziej stresujących aspektów przyjazdu do nowego kraju bez opieki.
- Wyjaśnij, że od rodziców zastępczych nie wymaga się wiedzy ekspertów prawnych, natomiast sprawą ogromnej wagi jest zrozumienie przez nich kluczowych etapów procedury ubiegania się o ochronę międzynarodową i jej ewentualnych rezultatów. Tylko wówczas będą w stanie zapewnić dzieciom odpowiednie wsparcie.
- Przypomnij grupie różnice pomiędzy osobą ubiegającą się o ochronę międzynarodową i uchodźcą.
- Zaznacz, że w przypadku otrzymania przez dziecko decyzji o odmowie nadania statusu uchodźcy oraz odmowie udzielenia ochrony uzupełniającej, organ Straży Granicznej może w osobnym postępowaniu udzielić dziecku zgodę na pobyt ze względów humanitarnych. Zgoda taka nie jest formą ochrony międzynarodowej.

27 SLAJD 27 NOTATKI – *Procedura ubiegania się o ochronę międzynarodową/zobowiązanie do powrotu: twoja rola*

Co możesz zrobić?

- *Omawiaj regularnie postępy prac i całość procedury z odpowiednimi specjalistami, w tym z koordynatorem pieczy zastępczej i kuratorem w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej / zobowiązania do powrotu.*
- *Upewnij się, że dziecko rozumie informacje przekazywane przez kuratora odnośnie otrzymywanych pism oraz zdaje sprawę na jakim etapie jest postępowanie.*
- *Zadbaj, żeby dziecko dotarło punktualnie na przesłuchanie w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej lub wysłuchanie w sprawie zobowiązania do powrotu.*
- *Miej świadomość wpływu procedury imigracyjnej na dziecko.*

7. Podsumowanie i zamknięcie Modułu

 5 minut

Celem ćwiczeń jest podsumowanie Modułu i skłonienie uczestników do zastanowienia się nad tym jaki wpływ wywarła na nich jego treść.

 Materiały do rozdania 3E i 3F

ĆWICZENIE 1 – MATERIAŁY 3E ORAZ 3F

Wróć do ćwiczenia, którym rozpocząłeś moduł 3.

1. Poproś uczestników szkolenia, aby spojrzeli na swoje odpowiedzi zawarte w *Materiale do rozdania 3E*.
2. Poproś uczestników, aby wskazali, które stwierdzenia uważają za prawdziwe, a które za fałszywe. Koryguj ewentualne błędy korzystając z Materiału do rozdania 3G Piecza i ochrona – Prawda/Fałsz.

ĆWICZENIE 2

1. Poproś kolejno wszystkich uczestników, by wymienili jedną rzecz, jakiej się w danym dniu nauczyli. Poproś, aby wyszczególnione tematy się nie powtarzały.
2. Podziękuj grupie za udział w zajęciach i omów kolejne elementy szkolenia.

DLA KURSÓW DWUDNIOWYCH:

- Jeżeli realizujesz program dwudniowego kursu, zakończ pierwszy dzień prośbą do uczestników o komentarze do omówionego materiału.
- Przygotuj grunt pod dzień drugi. Wyjaśnij, że szczególną uwagę poświęcisz lepszemu zrozumieniu i zaspokajaniu dziecięcych potrzeb, a także dbaniu o siebie przez rodziców zastępczych.

Wytnij prostokąty, przetasuj i rozdaj uczestnikom szkolenia prosząc o ułożenie w prawidłowej kolejności

<p>Powzięcie przez opiekuna prawnego/ faktycznego dziecka cudzoziemskiego bez opieki wiedzy o upływającym terminie legalnego pobytu dziecka w Polsce.</p>	<p>W sytuacji braku opiekuna prawnego – wystąpienie przez opiekuna faktycznego dziecka / pracownika pieczy zastępczej do sądu o ustanowienie kuratora do postępowania w sprawie o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy/stały / rezydenta długoterminowego UE.</p>
<p>Spotkanie dziecka z kuratorem i rozmowa nt. postępowania.</p>	<p>Wypełnienie wniosku i wskazanie we wniosku przyczyn ubiegania się o zezwolenia na pobyt czasowy/stały / rezydenta długoterminowego UE ochronę międzynarodową wraz z wnioskami dowodowymi potwierdzającymi ziszczenie się wskazanych we wniosku okoliczności (oraz innymi wymaganymi dokumentami).</p>
<p>Złożenie przez opiekuna prawnego/kuratora w imieniu małoletniego bez opieki do wojewody właściwego ze względu na miejsce zamieszkania dziecka wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE.</p>	<p>Złożenie w urzędzie wojewódzkim przez małoletniego, który w chwili składania wniosku ma ukończone 6 lat, odcisków palców.</p>
<p>Przedstawienie w urzędzie wojewódzkim, właściwym ze względu na miejsce zamieszkania dziecka, dokumentu podróży dziecka. Wstawienie przez urzędnika w dokumencie podróży dziecka tzw. „stampili” potwierdzającej fakt złożenia wniosku o udzielenie zezwolenia.</p>	<p>Decyzja wojewody o udzieleniu / odmowie udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE</p>
<p>Odwołanie do Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców (w ciągu 14 dni)</p>	<p>Decyzja Szefa UDSC o utrzymaniu w mocy / zmianie / uchyleniu decyzji wojewody w przedmiocie udzielenia / odmowy udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE lub decyzja odmowna</p>
<p>W przypadku decyzji odmownej – prawo do złożenia skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z wnioskiem o wstrzymanie wykonania decyzji (w ciągu 30 dni) oraz obowiązek opuszczenia Polski przez dziecko (w ciągu 30 dni)</p>	<p>W przypadku nieopuszczenia Polski przez dziecko i odmowie wstrzymania wykonania decyzji przez Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie – wszczęcie przez Straż Graniczną postępowania w sprawie zobowiązania do powrotu (ryzyko zatrzymania dziecka w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców)</p>
<p>Decyzja w sprawie zobowiązania do powrotu / udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych</p>	

W sytuacji, gdy małoletni nie ma opiekuna prawnego - wniosek do sądu rodzinnego o ustanowienie kuratora procesowego do postępowania w sprawie o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy / na pobyt stały / na pobyt rezydenta długoterminowego UE

Ustanowienie kuratora procesowego do postępowania w sprawie o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy / na pobyt stały / na pobyt rezydenta długoterminowego UE

Złożenie wniosku u wojewody właściwego ze względu na miejsce zamieszkania małoletniego

Wypełnienie wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy/na pobyt stały / na pobyt rezydenta długoterminowego UE

Decyzja wojewody o udzieleniu zezwolenia na pobyt czasowy / na pobyt stały / na pobyt rezydenta długoterminowego UE

Decyzja o odmowie udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy /na pobyt stały / na pobyt rezydenta długoterminowego UE

Wniosek o wydanie karty pobytu

Możliwość złożenia odwołania w terminie 14 dni od dnia otrzymania decyzji wojewody

Decyzja o udzieleniu zezwolenia na pobyt czasowy / na pobyt stały / na pobyt rezydenta długoterminowego UE

Decyzja Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców

Decyzja o udzieleniu zgody na pobyt ze względów humanitarnych / na pobyt tolerowany

Decyzja o odmowie udzielenia zezwolenia na pobyt czasowy /na pobyt stały / na pobyt rezydenta długoterminowego UE

W przypadku nieopuszczenia Polski Straż Graniczna wszczyna z urzędu postępowanie w sprawie zobowiązania do powrotu

✓ *Możliwość złożenia w terminie 30 dni od otrzymania decyzji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z wnioskiem o wstrzymanie wykonania zaskarżonej decyzji.*

Decyzja o zobowiązaniu do powrotu

✓ *Obowiązek opuszczenia Polski w ciągu 30 dni od dnia otrzymania decyzji organu II instancji*

Możliwość złożenia w ciągu 14 dni odwołania od decyzji do Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców

Decyzja o utrzymaniu w mocy decyzji organu I instancji

Decyzja o udzieleniu zgody na pobyt ze względów humanitarnych / pobyt tolerowany

Możliwość złożenia w ciągu 30 dni od otrzymania decyzji Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z wnioskiem o wstrzymanie wykonania zaskarżonej decyzji

Wniosek o wydanie karty pobytu

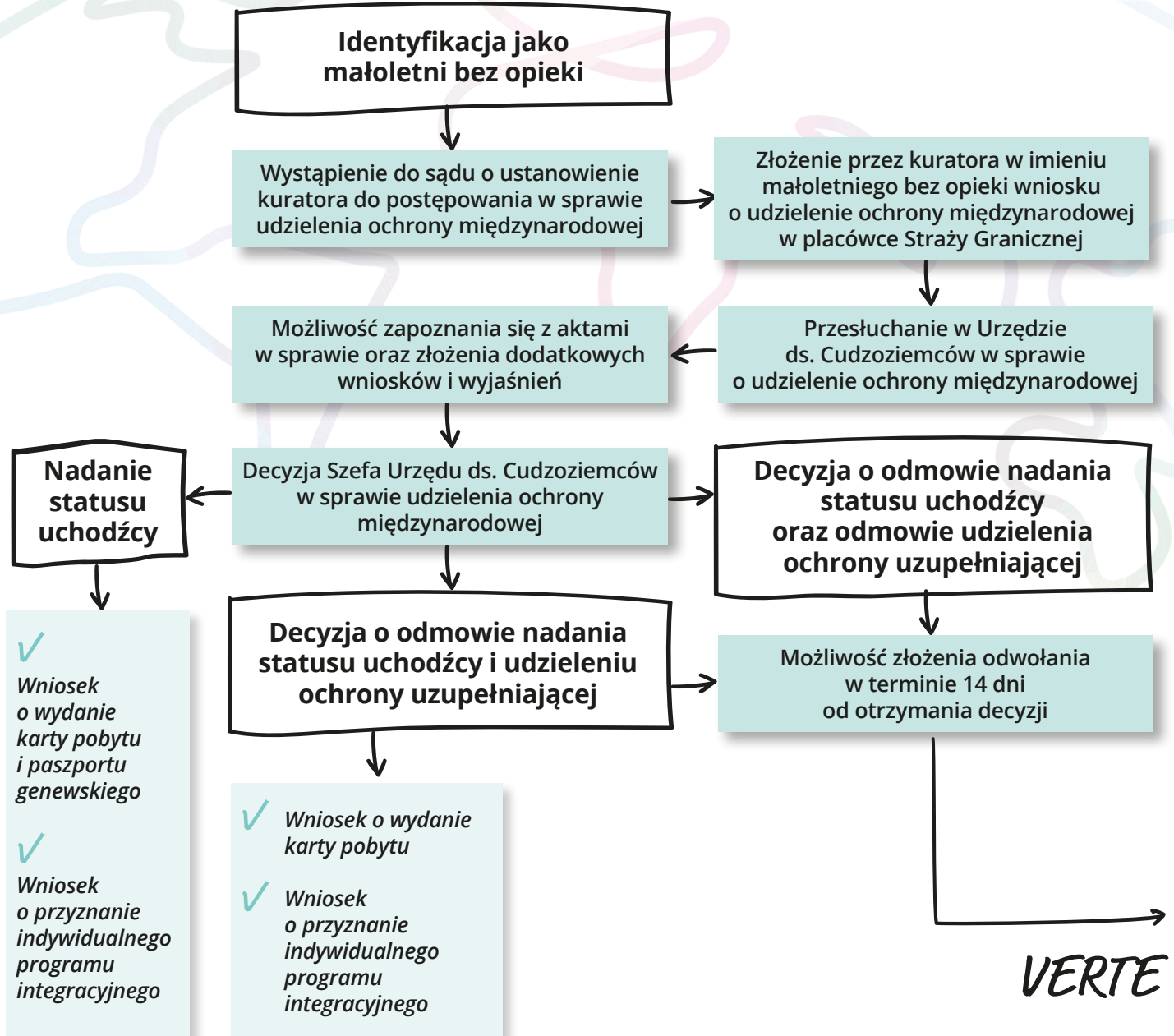

Wytnij poszczególne prostokąty, przetasuj i rozdaj uczestnikom szkolenia prosząc o ułożenie w prawidłowej kolejności

Identyfikacja jako małoletni bez opieki	Wystąpienie przez Straż Graniczną do sądu o ustanowienie kuratora do postępowania w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej
Wskazanie przyczyn ubiegania się o ochronę międzynarodową	Spotkanie z kuratorem nt. toczącego się postępowania
Przesłuchanie dziecka cudzoziemskiego bez opieki w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej	Decyzja Szefa Urzędu ds. Cudzoziemców w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej
Odwołanie do Rady ds. Uchodźców (w ciągu 14 dni)	Decyzja Rady ds. Uchodźców w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej
W przypadku decyzji odmownej – prawo do złożenia skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z wnioskiem o wstrzymanie wykonania decyzji (w ciągu 30 dni) oraz obowiązek opuszczenia Polski przez dziecko (w ciągu 30 dni)	W przypadku nieopuszczenia Polski przez dziecko i wydania przez Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie postanowienia o odmowie wstrzymania wykonania decyzji – wszczęcie postępowania w sprawie zobowiązania do powrotu
Decyzja w sprawie zobowiązania do powrotu / udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych	

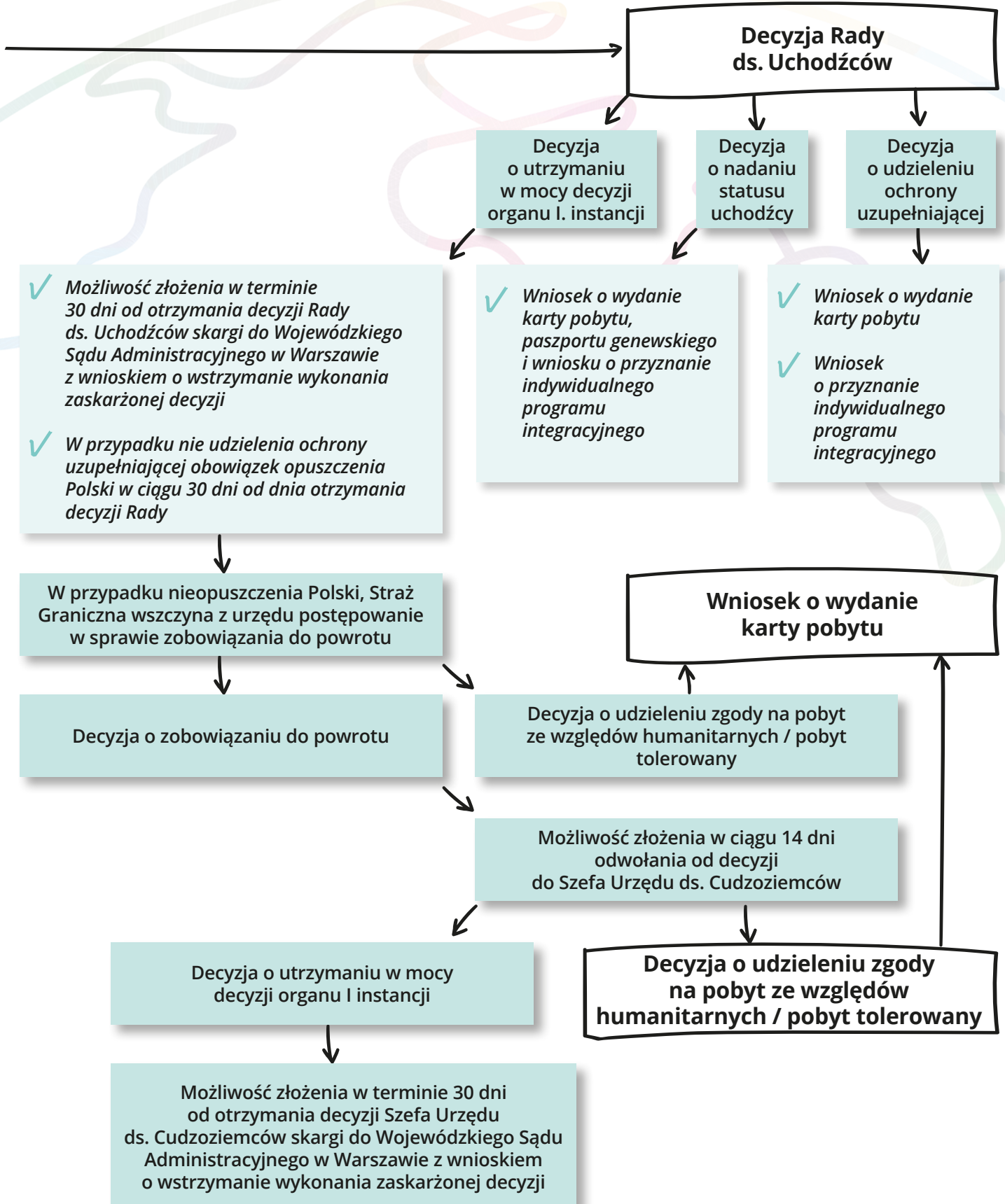

Materiał 3D: Postępowanie w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej i zobowiązania cudzoziemca do powrotu - uproszczony schemat (1)

Materiał 3D: Postępowanie w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej i zobowiązania cudzoziemca do powrotu - uproszczony schemat (2)

Rozdaj karty uczestnikom szkolenia i poproś o uzupełnienie poprzez wskazanie, czy podane twierdzenia są prawdziwe, czy fałszywe

STWIERDZENIE	PRAWDA CZY FAŁSZ?
Dzieciom cudzoziemskim bez opieki przysługują takie same prawa i uprawnienia, jak wszystkim innym dzieciom w pieczy.	
Rodzice zastępczy powinni mieć wiedzę na temat kluczowych etapów procedury legalizacji pobytu, czy ubiegania się o ochronę międzynarodową.	
Dzieci cudzoziemskich bez opieki i dzieci pochodzenia krajowego nie wolno umieszczać w pieczy zastępczej sprawowanej przez te same osoby.	
Pieczna nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki jest sprawowana na podstawie odrębnych przepisów prawnych.	
Wszystkie dzieci znajdujące się pod opieką muszą otrzymać Tymczasowe Zaświadczenie Tożsamości Cudzoziemca.	
Wszystkie dzieci pod opieką, w tym dzieci cudzoziemskie bez opieki, muszą otrzymywać informacje w formie/języku dla nich zrozumiałej(-ym).	
Dzieci, które padły ofiarą handlu ludźmi nie wolno umieszczać w rodzinnej pieczy zastępczej.	
Rodzice zastępczy mają obowiązek zgłaszania przypadków zaginięcia dziecka.	
Wiek wszystkich dzieci cudzoziemskich bez opieki należy ustalać w drodze oficjalnej procedury oceny wieku.	
Dzieci cudzoziemskie bez opieki można umieszczać w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców.	

STWIERDZENIE	PRAWDA CZY FAŁSZ?
Dzieciom cudzoziemskim bez opieki przysługują takie same prawa i uprawnienia, jak wszystkim innym dzieciom w pieczy.	✓ PRAWDA
Rodzice zastępczy powinni mieć wiedzę na temat kluczowych etapów procedury legalizacji pobytu, czy ubiegania się o ochronę międzynarodową.	✓ PRAWDA – Od rodziców zastępczych nie oczekuje się wiedzy ekspertów prawnych. Zawsze zaleca się zasięgnięcie opinii / pomocy prawnej.
Dzieci cudzoziemskich bez opieki i dzieci pochodzenia krajowego nie wolno umieszczać w pieczy zastępczej sprawowanej przez te same osoby.	✗ FAŁSZ – Decyzja o rodzaju pieczy zastępczej musi być uzależniona od potrzeb dziecka.
Piecza nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki jest sprawowana na podstawie odrębnych przepisów prawnych.	✗ FAŁSZ – Piecza nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki jest sprawowana na podstawie przepisów, które znajdują zastosowanie wobec innych dzieci pod opieką.
Wszystkie dzieci znajdujące się pod opieką muszą otrzymać Tymczasowe Zaświadczenie Tożsamości Cudzoziemca.	✗ FAŁSZ – Tymczasowe Zaświadczenie Tożsamości Cudzoziemca otrzymują wyłącznie dzieci, które ubiegają się o ochronę międzynarodową w Polsce.
Wszystkie dzieci pod opieką, w tym dzieci cudzoziemskie bez opieki, muszą otrzymywać informacje w formie/języku dla nich zrozumiałej(-ym).	✓ PRAWDA – To istotna część procesu gwarantującego, że dziecko czynnie uczestniczy w decyzjach dotyczących pieczy nad nim.
Dzieci, które padły ofiarą handlu ludźmi nie wolno umieszczać w rodzinnej pieczy zastępczej.	✗ FAŁSZ – Bardzo ważną kwestią jest natomiast uświadomienie rodzicom zastępczym zagrożeń związanych z handlem ludźmi i wspieranie ich we wdrażaniu planu ochrony.
Rodzice zastępczy mają obowiązek zgłaszania przypadków zaginięcia dziecka.	✓ PRAWDA – Wszystkie tego rodzaju przypadki należy uznawać za zaginięcie, nie zaś za oddalenie się bez zezwolenia.
Wiek wszystkich dzieci cudzoziemskich bez opieki należy ustalać w drodze oficjalnej procedury oceny wieku.	✗ FAŁSZ – Procedurę oceny wieku przeprowadza się wyłącznie w wypadku istnienia uzasadnionych podejrzeń, że dana osoba jest małoletnia.
Dzieci cudzoziemskie bez opieki można umieszczać w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców.	✓ PRAWDA – W strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców może być umieszczony małoletni cudzoziemiec przebywający na terytorium RP bez opieki, który ukończył 15. rok życia, i którego pobyt jest nieuregulowany, i który nie ubiega się o ochronę międzynarodową.

Moduł czwarty

Rozumienie potrzeb dzieci
cudzoziemskich bez opieki

Moduł czwarty

Rozumienie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki

Niniejszy Moduł omawia znaczenie dogłębnego zrozumienia potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki, z podkreśleniem procesu budowania relacji i tożsamości (w tym świadomości płciowej), zdrowia psychicznego dzieci, oraz koncepcji odporności.

Przygotowania

Szacunkowy czas:
1 godzina 50 minut

- Wyposażenie standardowe.
- Prezentacja w formacie PowerPoint – Moduł 4.
- Przygotuj 3 arkusze na flipczart, opatrzone odpowiednio tytułami „W kraju rodzinnym”, „W czasie podróży”, „W nowym kraju”.
- Przygotuj i zawieś 2 arkusze na flipczart, opatrzone odpowiednio tytułami „Relacje – dom” i „Relacje – nowy kraj”.
- Przygotuj **formularze oceny** (Załącznik Drugi), jeżeli Moduł 4 realizujesz jako oddzielne zadanie.

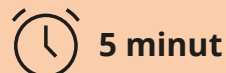

Materiały do rozdania

- Wydrukuj 1 egzemplarz *Materiału do rozdania 4A: Czytanie w grupach – wiersz.*
- Wydrukuj *Materiał do rozdania 4B: Moje założenia i oczekiwania.*
- Wydrukuj *Materiał do rozdania 4C: Piramida potrzeb Masłowa*

CZAS TRWANIA 	ZADANIE NR	OPIS ZADANIA 	ŹRÓDŁO INFORMACJI 	MATERIAŁY DO ROZDANIA 	SLAJDY
5 min	1	Cele i założenia	Wykładowca	-	1
30 min	2	Rozumienie złożoności dziecięcych doświadczeń	Ćwiczenie w grupach	-	-
10 min	3	Ponowne budowanie relacji	Wykładowca	-	-
15 min	4	Kim jestem? Dojrzewanie, tożsamość i integracja	Wykładowca	-	2-5
10 min	5	Oczekiwania dziecka	Praca całej grupy	4A i 4B	-
20 min	6	Zdrowie psychiczne dziecka	Praca indywidualna Sesja plenarna	4C	6
10 min	7	Rozumienie koncepcji odporności	Wykładowca	-	7-10
10 min	8	Podsumowanie i zamknięcie Modułu	Praca całej grupy	-	-

1. Cele i założenia

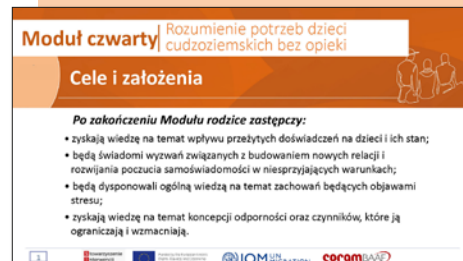
5 minut

Zadanie służy omówieniu celów i założeń Modułu 4.

Slajd 1

1. Omów cele i założenia Modułu z wykorzystaniem slajdu 1.

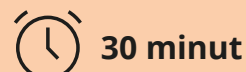

1 SLAJD 1 NOTATKI – *Rozumienie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki*

Wyjaśnij, że po zakończeniu Modułu rodzice zastępczy:

- *Zyskają wiedzę na temat wpływu przeżytych doświadczeń na dzieci i ich stan.*
- *Będą świadomi wyzwań związanych z budowaniem nowych relacji i rozwijania poczucia samoświadomości w niesprzyjających warunkach.*
- *Będą dysponowali ogólną wiedzą na temat zachowań będących objawami stresu.*
- *Zyskają wiedzę na temat koncepcji odporności oraz czynników, które ją ograniczają i wzmacniają.*

2. Rozumienie złożoności dziecięcych doświadczeń

Celem ćwiczenia jest zachęcenie uczestników do przeanalizowania doświadczeń przeżytych przez dzieci po opuszczeniu domu, w trakcie podróży i po przyjeździe do nowego kraju, oraz wpływu tych doświadczeń na dobrostan i psychikę dzieci. Ćwiczenie zachęca uczestników do rozważenia potrzeb, niedoborów i cierpienia odczuwanego przez dzieci, z jednoczesnym podkreśleniem ich umiejętności, silnych stron, aspiracji i radości.

1. Wykorzystaj przygotowane 3 arkusze do flipczarta opatrzone odpowiednio tytułami: „W kraju rodzinnym”, „W czasie podróży”, „W nowym kraju”.
2. Podziel uczestników na trzy grupy. Każdej grupie wręcz po jednym arkuszu.
3. Poproś uczestników, żeby zastanowili się nad doświadczeniami przeżyтыми przez dzieci w krajach rodzinnych, podczas podróży i po przyjeździe do nowego kraju (jeżeli prowadzisz szkolenie dwudniowe, poproś uczestników, by przypomnieli sobie materiał zawarty w Module 2: powody, z których dzieci opuszczają kraj rodzinny i grożące im niebezpieczeństwa).
4. Rozdaj uczestnikom długopisy (flamastry) i poproś, by zapisali konkretne przykłady dziecięcych doświadczeń oraz ich wpływu na stan i psychikę dzieci.
5. Przypomnij uczestnikom, że przeżyte doświadczenia mogą mieć wpływ na stan, psychikę i zachowanie dzieci.
6. Podkreśl, że niektóre dzieci pochodzą z kochających i wspierających je rodzin oraz mogły cieszyć się dostatnim i szczęśliwym życiem w kraju pochodzenia.
7. Daj uczestnikom 10 minut na wykonanie zadania. Po jego zakończeniu poproś każdą grupę o przekazanie swojego arkusza grupie po lewej (zgodnie z ruchem wskazówek zegara). Daj grupie trzy minuty na uzupełnienie tekstu spisane przez pierwszy zespół. Ta część ćwiczenia kończy się z chwilą uzupełnienia wszystkich trzech arkuszy przez każdą z grup.
8. Wykorzystaj w ćwiczeniu poniższe podpowiedzi (wykaz nie jest wyczerpujący). Jeżeli uczestnicy będą mieli trudności z rozpoczęciem ćwiczenia, konieczne może okazać się podanie kilku przykładów na rozgrzewkę.

1

„W kraju rodzinnym”

Doświadczenie	Wpływ na stan, psychikę i zachowanie dzieci
<ol style="list-style-type: none"> 1. Konflikt zbrojny, działania wojenne 2. Śmierć bliskiej osoby 3. Brak dostępu do opieki medycznej i/lub edukacji 4. Brak możliwości / niezdolność do zabawy 5. Brak dostępu do czystej wody i/lub czystych ubrań 6. Przemoc 7. Tortury, areszt, więzienie 8. Kochająca i wspierająca rodzina / wsparcie ze strony społeczności / przyjaciół 9. Dostęp do dobrej edukacji 10. Pochodzenie z zamożnej rodziny o uprzywilejowanej pozycji społecznej 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lęk / bezdomność / niepokój / gniew / bezsenność / poczucie niepewności 2. Utrata bliskich; brak czasu / możliwości odbycia żałoby 3. Analfabetyzm / nieleczone schorzenia lub obrażenia / brak świadczeń z tytułu niepełnosprawności 4. Zbyt wczesne dojrzewanie 5. Utrata pewności siebie i poczucia własnej wartości 6. Utrata zaufania / obrażenia ciała / zarażenie chorobami przenoszonymi drogą płciową 7. Uraz psychiczny / lęk przed przedstawicielami władzy lub nieufność wobec nich 8. Odporność 9. Mniejsze ryzyko wykorzystywania / bardziej rozwinięte umiejętności komunikacyjne / wyższe aspiracje

2

„W czasie podróży”

Doświadczenie	Wpływ na stan, psychikę i zachowanie dzieci
<ol style="list-style-type: none"> 1. Pokonywanie znacznych odległości niebezpiecznymi trasami 2. Brak kontaktu z rodziną 3. Wykorzystywanie 4. Dyskryminacja 5. Podróżowanie ze znanymi członkami własnej społeczności (choć bez rodziców ani opiekunów) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Brak snu / deprivacja sensoryczna (pomyśl o długotrwałej podróży samochodem ciężarowym w ukryciu) / niedożywienie / odwodnienie / mechanizm przetrwania 2. Samotność / odosobnienie / poczucie straty 3. Utrata zaufania / uraz psychiczny / zarażenie chorobami przenoszonymi drogą płciową 4. Gniew / poczucie bezsilności 5. Poczucie przynależności lub bezpieczeństwa

3

„W nowym kraju”

Doświadczenie	Wpływ na stan, psychikę i zachowanie dzieci
1. Szok kulturowy	1. Poczucie straty / kryzys tożsamości
2. Bariera językowa	2. Niezdolność do komunikacji / poczucie osamotnienia
3. Wsparcie ustawowe	3. Dezorientacja w kwestii roli – własnej i otoczenia / brak zaufania do specjalistów
4. Ocena wieku	4. Gniew / lęk / depresja wywołane brakiem zaufania ze strony otoczenia
5. Procedura ubiegania się o ochronę międzynarodową	5. Poczucie niepewności / niezdolność do koncentracji ani planowania przyszłości
6. Kontakt / brak kontaktu z rodziną	6. Poczucie straty / tęsknota / konflikt lojalnościowy / niepokój
7. Presja ze strony rodziny (o wsparcie finansowe lub połączenie z krewnymi)	7. Podatność na wykorzystywanie / obawy / niepokój / frustrację / impulsy motywacyjne
8. Dostęp do edukacji	8. Ekscytacja / dążenia / prześladowania
9. Integracja	9. Ponowne budowanie tożsamości / ciekawość / lęk / dezorientacja

9. Gdy wszyscy skończą pracę, poproś każdy zespół o wyznaczenie rzecznika, który zaprezentuje treść arkusza.
10. Zastanówcie się wspólnie, czy łatwiej było podać przykłady negatywne czy pozytywne. Podkreśl, że lepsze zrozumienie dziecięcych doświadczeń i ich wpływu na psychikę jest korzystnym punktem wyjścia do rozpoznawania potrzeb.
11. Omawiając informację zwrotną, wykorzystaj treść poniższych punktów.

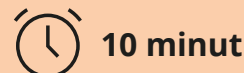
ZAPAMIĘTAJ!

- Uprzedź kursantów, że to ćwiczenie może okazać się trudne emocjonalnie. Jednocześnie bądź gotowy(-a) na wprowadzenie trudnych tematów, nawet jeżeli uczestnicy będą mieli problemy, żeby skupić się na realiach związanych z dziecięcymi doświadczeniami.

TEMATY DO OMÓWIENIA

- Doświadczenia dzieci cudzoziemskich bez opieki są złożone. Mimo iż nie wszystkie doświadczyły urazu psychicznego, wszystkie musiały poradzić sobie z drastycznymi zmianami w życiu, będąc w wieku rozwojowym.
- Poproś uczestników, aby zastanowili się nad czynnikami wspólnymi dla wszystkich trzech etapów dziecięcej drogi ku bezpieczeństwu, takimi jak poczucie niepewności / życie w zawieszaniu; niepokój lub lęk, oczekiwanie lub ekscytacja. Podkreśl znaczenie czasu, którego dzieci mogą potrzebować, by poradzić sobie z przeżyтыми doświadczeniami – częstokroć samodzielnie lub przy ograniczonym wsparciu.
- Podkreśl, że dla dzieci cudzoziemskich podróż nie kończy się z chwilą przybycia do nowego kraju. Dzieci często stają w obliczu konieczności radzenia sobie z nowymi strukturami i systemami; muszą jednocześnie radzić sobie z przeszłością i niepewnością przyszłości.
- Wspieranie dziecięcej odporności ma kluczowe znaczenie dla procesu adaptacji. Wyjaśnij, że temat zostanie szczegółowo omówiony w dalszej części Modułu.

3. Ponowne budowanie relacji

Celem zadania jest przeanalizowanie dawnych relacji dziecka lub osób mu bliskich, pozostawionych w kraju rodzinnym, jak również doświadczenia związanego z koniecznością zbudowania nowych (opartych na zaufaniu) relacji w kraju przyjmującym.

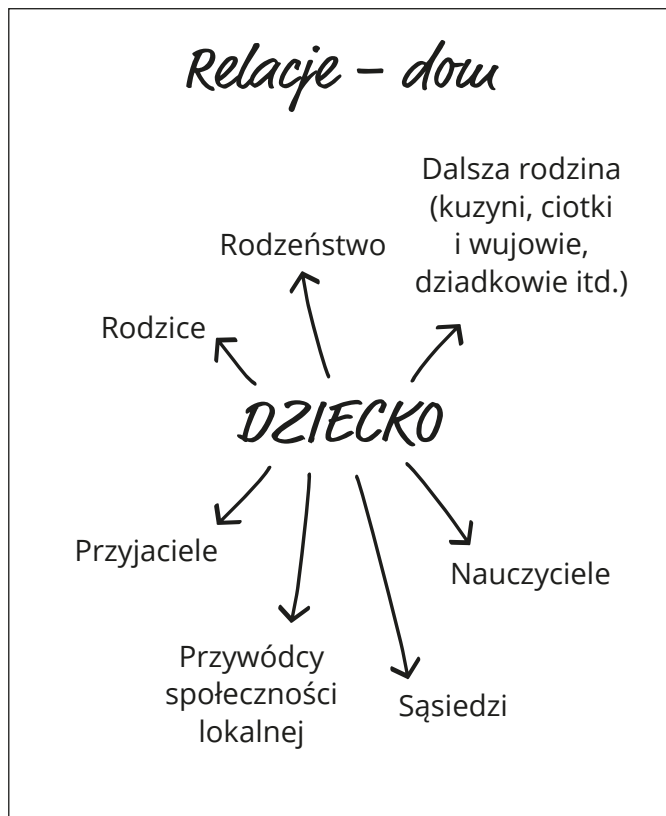
1. Opisz pokrótce zadanie w oparciu o poniższy materiał.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Dzieci uczą się ufać innym dzięki relacjom z ważnymi dla nich bliskimi osobami.
- Wypracowują sobie obraz świata jako miejsca bezpiecznego lub niebezpiecznego, ucząc się również poczucia własnej wartości jako odrębnych jednostek.
- Jeżeli podstawowe relacje są niestabilne lub nieprzewidywalne, dzieci uczą się, że nie należy szukać pomocy u innych.
- Dzieci pozbawione stałego poczucia bezpieczeństwa, komfortu i ochrony, wypracowują mechanizmy obronne, pozwalające im przetrwać i funkcjonować w otaczających je realiach.
- Dzieci mogą wykazywać się nadwrażliwością na nastroje innych, stale i nieufnie obserwując otaczających je dorosłych.
- Mogą również ukrywać przed innymi własne emocje, nigdy nie okazując lęku, smutku lub gniewu.

2. Wyjaśnij uczestnikom, że wspólnie przeanalizujecie relacje, które były ważne dla dziecka przed rozpoczęciem podróży, a następnie po przybyciu do nowego kraju.
3. Wykorzystaj dwa przygotowane i wywieszane arkusze na flipczart, opatrzone odpowiednio tytułami „Relacje – dom” i „Relacje – nowy kraj”. Wpisz słowo „dziecko” w centrum każdego arkusza.
4. Rozpoczynając od pierwszego arkusza flipczartowego, poproś uczestników o przeanalizowanie rodzaju dawnych i obecnych relacji nawiązanych przez dziecko i o podzielenie się przemyśleniami z grupą.
5. Po każdej udzielonej odpowiedzi poprowadź strzałkę od słowa „dziecko” i na końcu strzałek zapisuj kolejne odpowiedzi.
6. Jeżeli okaże się to konieczne, skorzystaj z poniższych odpowiedzi:

1

2

7. Poproś uczestników o refleksję na temat charakteru relacji nawiązanych przez dzieci w domu i w nowym kraju. Jakie są główne różnice dzielące te dwa rodzaje relacji?
8. Podkreśl, że rodzice zastępczy sprawdzają się najlepiej jako źródło bezpiecznego otoczenia potrzebnego dziecku do prawidłowego funkcjonowania w nowym kraju. Często oznacza to powielenie (lecz nie zastąpienie) form wsparcia i troski, których dzieciom brakuje ze względu na pozostawioną w kraju rodzinę.
9. Przypomnij uczestnikom o kluczowym przesłaniu profesora Ravięgo Kohli, który pisze o rodzicach zastępczych jako o głównych osobach umożliwiających dziecku powrót do „rutyny” dnia codziennego.

4. Kim jestem? Dojrzewanie, tożsamość i integracja

 15 minut

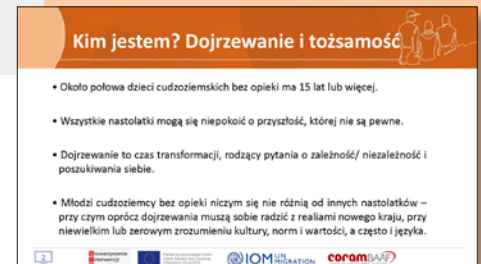
 Slajdy 2-5

Zadanie omawia stawianie przez dzieci cudzoziemskie bez opieki czoła wyzwaniom związanym z budowaniem własnej tożsamości na etapach dojrzewania, wchodzenia w świat młodych dorosłych i początków procesu integracji z nowym otoczeniem.

1. Rozpocznij realizację zadania od przedstawienia jego celów. Omów slajdy.

2 SLAJD 2 NOTATKI – *Kim jestem? Dojrzewanie i tożsamość*

- Około połowa dzieci cudzoziemskich bez opieki ma 15 lat lub więcej.
- Wszystkie nastolatki mogą się niepokoić o przyszłość, której nie są pewne.
- Dojrzewanie to czas transformacji, rodzący pytania o zależność/niezależność i poszukiwania siebie. Nastolatki przygotowują się do przyszłej roli w społeczeństwie, tworząc własne normy i wartości przez kwestionowanie poglądów innych osób. Muszą stawić czoła wyzwaniom związanym z budowaniem relacji, ustanawianiem granic, badaniem własnej seksualności, podejmowaniem ryzyka itp.
- Młodzi cudzoziemcy bez opieki niczym się nie różnią od innych nastolatków – przy czym jednocześnie muszą sobie radzić z realiami nowego kraju, przy niewielkim lub zerowym zrozumieniu kultury, norm i wartości, a często i języka. Mogą również być niepewni przyszłości w oczekiwaniu na wyniki postępowania po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Niektóre dzieci mogą doświadczyć silnie sprzecznych emocji: czy muszę „wyzbyć się własnej tożsamości”, by dopasować się do otoczenia?
- Rodziny zastępcze rzadko odzwierciedlają otoczenie, z którego wywodzi się dziecko. Zarówno rodziny zastępcze jak, i nastolatki cudzoziemskie bez opieki mogą potrzebować czasu, by dopasować się do siebie pod względem postrzegania świata i kanonu zachowań. Pamiętaj: w tej relacji nie tylko dziecko musi się „dopasować”. Okres dostosowawczy potrzebny jest wszystkim zainteresowanym stronom.
- Płeć i orientacja seksualna mogą mieć wpływ na nawiązywanie przez dzieci relacji z innymi. Należy założyć, że nastawienie do norm związanych z płcią będzie pochodną pochodzenia kulturowego i poglądów osobistych. Oba powyższe czynniki mogą na przykład wpływać na oczekiwania nastolatków związane z ich własną rolą jako młodych kobiet lub mężczyzn, a także z rolą innych osób z otoczenia rodzinnego (rodziców zastępczych lub rodzeństwa).

Kim jestem? Integracja i tożsamość

- Określając potrzeby dziecka, należy uwzględnić jego pochodzenie etniczne, kulturowe, religijne i językowe.
- Dzieci cudzoziemskie bez opieki po umieszczeniu w rodzinie zastępczej mogą początkowo czuć się przytłoczone wspomnieniami życia rodzinnego lub społeczności lokalnej w kraju rodzinnym.
- Integracja często oznacza dążenie do równowagi pomiędzy kultywowaniem kultury rodzimej i przyjmowaniem kultury nowego kraju.
- Kwestią o zasadniczym znaczeniu jest poszanowanie potrzeb kulturowych, wyznaniowych, społecznych i językowych młodego człowieka.

3 SLAJD 3 NOTATKI – *Kim jestem? Integracja i tożsamość*

- *Określając potrzeby dziecka, należy uwzględnić jego pochodzenie etniczne, kulturowe, religijne i językowe.*
- *Dzieci cudzoziemskie bez opieki już doświadczyły ogromnych strat; po umieszczeniu w rodzinie zastępczej mogą początkowo czuć się przytłoczone wspomnieniami życia rodzinnego lub społeczności lokalnej w kraju rodzinnym. Będą dostrzegać różnice między rodziną zastępczą a domem, tęsknić za znanymi twarzami, językiem, zwyczajami kulturowymi i religijnymi, posiłkami, zapachami, innymi aspektami dawnej codzienności. Przez jakiś czas mogą czuć się „zagubione”.*
- *Integracja często oznacza dążenie do równowagi pomiędzy kultywowaniem kultury rodzimej i akceptacją kultury kraju przyjmującego.*
- *Kwestią o zasadniczym znaczeniu jest poszanowanie potrzeb kulturowych, wyznaniowych, społecznych i językowych młodego człowieka, pozwalających rozwijać tożsamość, pewność siebie i poczucie własnej wartości. Zrozumienie potrzeby nawiązania kontaktu/relacji z osobami o zbliżonym pochodzeniu jest równie istotne – taki kontakt pomaga pokonać poczucie samotności i odosobnienia.*

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Sprawą najwyższej wagi jest autorefleksja na temat własnych uprzedzeń, cech charakteru i przyzwyczajzeń oraz ich ewentualnego wpływu na relację z dzieckiem. W niektórych rodzinach zastępczych może pojawiać się skłonność do „ratowania” dzieci cudzoziemskich bez opieki oraz wpajania im lokalnych wartości i norm kulturowych, w przekonaniu, że ich własne nie spełniły pożądanej roli. Temat ten zostanie omówiony bardziej szczegółowo w ramach Modułu 5.

4 SLAJD 4 NOTATKI – Świadomość płci społeczno-kulturowej

- Świadomość płci społeczno-kulturowej ma kluczowe znaczenie dla lepszego zrozumienia dziecięcych doświadczeń i potrzeb.
- Możemy się różnić pod względem poglądów w kwestii ról związanych z płcią; nasze poglądy są pochodną wychowania, uwarunkowań społecznych i cech osobistych. Wszystkie wymienione czynniki kształtują nasze podejście i oczekiwania wobec własnej roli w społeczeństwie i ról innych członków naszej społeczności. Przekonania dotyczące tej sfery są składową procesy budowania samoświadomości.
- Zrozumienie dziecięcych oczekiwań w obszarze norm związanych z płcią pomaga zapobiegać nieporozumieniom, budować płaszczyznę porozumienia i rozwijać podstawy relacji opartych na zaufaniu. Ogółem rzecz biorąc – pomaga wspierać dzieci. Unikajmy pochopnych założeń!
- Istotną kwestią jest świadomość własnych poglądów związanych z płcią oraz ich potencjalnego wpływu na relacje z dzieckiem. Należy wspólnie z grupą rozważyć założenie, że kwestie trudne dla nas do zrozumienia (lub dla naszej rodziny) będą równie trudne dla dziecka.
- Podkreśl ponownie, że cel działań rodziny zastępczej nie ogranicza się do umożliwienia dziecku „dopasowania się” do nowych okoliczności: okres dostosowawczy potrzebny jest wszystkim zainteresowanym stronom.
- Należy pamiętać, że normy związane z płcią mogą mieć wpływ na następujące kwestie:
  - » Wewnętrzne przekonania dziecka w sferze zachowań dopuszczalnych, zabronionych i zalecanych np. uczęszczania do szkoły albo znalezienia pracy, żeby „pomóc rodzinie”.
  - » Poczucie komfortu podczas rozmowy lub przyjmowania udzielanego wsparcia – rozważ na przykład kwestię kontaktów z lekarzami lub pielęgniarkami płci przeciwnej.
  - » Wewnętrzne przekonania dziecka w sferze szacunku np. odpowiedniego ubrania.
- Miejmy świadomość, że problemy, z jakimi borykają się dzieci cudzoziemskie, narastają w wypadku przedstawicieli środowiska LGBTQI+ (lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych, queer i interseksualnych). Orientacja seksualna i tożsamość płciowa bywają zasadniczym czynnikiem ubiegania się o ochronę międzynarodową. Jest to kolejne wyzwanie do pokonania na drodze poszukiwania własnej tożsamości.
- Dzieci LGBTQI+ mogą obawiać się lub pozostawać nieufne wobec ujawniania swojej tożsamości oraz doświadczać dyskryminacji i napotykać trudności w znalezieniu odpowiedniego wsparcia.

Przemoc związana z płcią

„Przemoc związana z płcią to zjawisko głęboko osadzone w nierówności płci, niezmiennie pozostające jednym z najistotniejszych przejawów naruszenia praw człowieka we wszystkich społeczeństwach na świecie. Przemoc związana z płcią jest przemocą skierowaną przeciwko określonej osobie ze względu na jej płeć. Przemocy tej doświadczają zarówno kobiety jak i mężczyźni – natomiast jej ofiarami są w większości kobiety i dziewczęta.”

(Źródło: EIGE - Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn).

Logo: IOM, UNIKAFON, coramSAFE

5 SLAJD 5 NOTATKI – Przemoc związana z płcią

- Zrozumienie przemocy związanej z płcią jest konieczne dla lepszego zrozumienia dziecięcych doświadczeń i potrzeb.
- „Przemoc związana z płcią to zjawisko głęboko osadzone w nierówności płci, niezmiennie pozostające jednym z najistotniejszych przejawów naruszenia praw człowieka we wszystkich społeczeństwach na świecie. Przemoc związana z płcią jest przemocą skierowaną przeciwko określonej osobie ze względu na jej płeć. Przemocy tej doświadczają zarówno kobiety, jak i mężczyźni – natomiast jej ofiarami są w większości kobiety i dziewczęta.” (Źródło: EIGE _ Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn).
- Przemoc związana z płcią może mieć charakter fizyczny, seksualny i psychiczny. Dzieci cudzoziemskie bez opieki obojga płci padają ofiarami tej formy przemocy.
- Przykłady form przemocy związanej z płcią:
  - » Okaleczanie żeńskich narządów płciowych (FGM), zwane również obrzezaniem kobiet, obejmuje wszystkie zabiegi polegające na celowym, częściowym lub całkowitym usunięciu zewnętrznych żeńskich narządów płciowych lub innym ich uszkodzeniu z przyczyn pozamedycznych. Zabiegi takie mogą prowadzić do występowania poważnych problemów zdrowotnych (obfitych krwawień i problemów z oddawaniem moczu, a w ich następstwie do powstawania torbieli i zakażeń, jak również powikłań okołoporodowych i zwiększonego ryzyka zgonu noworodków). Okaleczanie narządów płciowych jest zjawiskiem najczęściej spotykanym w Afryce Wschodniej i Zachodniej, na Bliskim Wschodzie i w Azji; najczęściej dotyczy młodych dziewcząt od wieku niemowlęcego do 15 roku życia. Zostało uznane na arenie międzynarodowej za naruszenie praw człowieka (WHO, Światowa Organizacja Zdrowia).
  - » Przepęstwa honorowe to zjawisko, które można opisać jako „zbiór praktyk wykorzystywanych w celu kontrolowania zachowań w rodzinach lub innych grupach społecznych, by chronić domniemane przekonania kulturowe i wyznaniowe i/lub honor. Do aktów tego rodzaju dochodzi z chwilą uznania przez sprawców, że członek rodziny zhańbił rodzinę i/lub społeczność, naruszając ich kodeks honorowy” (CPS, Koronna Służba Prokuratorska).
  - » Przemoc w rodzinie – organizacja Women’s Aid definiuje zjawisko jako „zdarzenie lub serię zdarzeń o znamionach kontroli, przymusu, zachowań poniżających i o cechach przemocy, w tym przemocy seksualnej. Tej formy przemocy zazwyczaj dopuszczają się obecni lub byli partnerzy, lecz także członkowie rodziny lub opiekunowie”.

5. Oczekiwania dziecka

10 minut

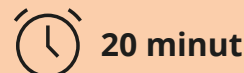

Materiały
do rozdziału
4A i 4B

Celem zadania jest umożliwienie uczestnikom poznania dziecięcych oczekiwań dotyczących życia w nowym kraju, ich ewentualnego wpływu na stan i psychikę dzieci, jak również danie uczestnikom narzędzia umożliwiającego autorefleksję w sferze własnych oczekiwań i założeń.

1. Wyjaśnij, że odczytasz wiersz napisany przez młodego uchodźcę. Upředź kursantów, że temat będzie trudny emocjonalnie.
2. Poinformuj uczestników, że będziesz od nich oczekiwać, żeby w trakcie słuchania zastanowili się, jak czuje się dziecko – autor wiersza, i jakie były (lub nadal są) jego oczekiwania.
3. Odczytaj na głos wiersz zawarty w *Materiale do Rozdziału 4A*.
4. Poproś grupę o komentarz:
  - » Jakie odczucia wyraża autor?
  - » Czy jego oczekiwania związane z życiem w nowym kraju zostały spełnione? Jaki wpływ mogły wywrzeć oczekiwania spełnione / niespełnione na jego życie?
  - » Jakim wyzwaniom dziecko musiało stawić czoła?
  - » Jakie uczucia wywołała w tobie poetycka wypowiedź dziecka?
  - » Jakie oczekiwania ty sam(-a) możesz mieć wobec dzieci cudzoziemskich bez opieki?
5. Rozdaj uczestnikom **Materiał 4B: *Moje założenia i oczekiwania***. Wyjaśnij, że to ćwiczenie jest „pracą domową”, którą uczestnicy mogą wykonać w czasie wolnym. Służy ono refleksjom dotyczącym ich własnych założeń i oczekiwań związanych z pieczą nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki. Zaproponuj odwołanie się do czterech kluczowych przesłanek profesora Ravięgo Kohli podczas robienia ćwiczenia.

6. Zdrowie psychiczne dziecka

20 minut

W zadaniu poświęcono szczególną uwagę zjawisku stresu u dzieci cudzoziemskich bez opieki. Celem jest zachęcenie uczestników do refleksji nad objawami stresu i formami koniecznego wsparcia.

Slajd 6

Materiały do rozdania 4C

1. Rozpocznij realizację zadania od przedstawienia jego celów. Omów poniższe punkty.

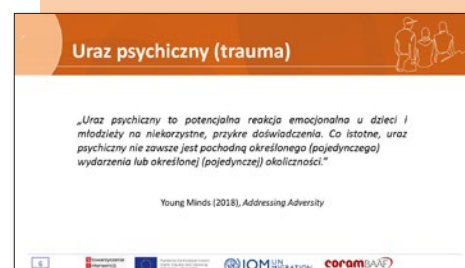
--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Przekonaliśmy się, że przeżycia i doświadczenia dziecka wpływają na jego stan fizyczny, psychiczny, emocjonalny jak i na jego zachowanie..
- Stres potencjalnie prowadzący do zaburzeń psychicznych jest częstą diagnozą u dzieci cudzoziemskich bez opieki.

2. Rozdaj uczestnikom karteczki samoprzylepne.
3. Poproś uczestników, aby napisali na karteczkach potencjalne objawy stresu, po jednym na każdej karteczce. Wyjaśnij, że objawy stresu mogą dotyczyć uczuć, emocji oraz zachowań.
4. Poproś uczestników, by przykleili karteczki na wydzielonej w tym celu wolnej przestrzeni na ścianie.
5. Zanim przejdziesz do dalszej części materiału, wyjaśnij znaczenie terminu „uraz psychiczny” (trauma) na przykładzie slajdu 6.

6 SLAJD 6 NOTATKI – Uraz psychiczny (trauma)

- „Uraz psychiczny to potencjalna reakcja emocjonalna u dzieci i młodzieży na niekorzystne, przykre doświadczenia. Co istotne, uraz psychiczny nie zawsze jest pochodną określonego (pojedynczego) wydarzenia lub określonej (pojedynczej) okoliczności.” (Young Minds)

6. Daj uczestnikom pięć minut na wykonanie ćwiczenia.
7. Po zakończeniu pracy przez uczestników, odczytaj zawartość karteczek na głos, wyraźnie oddzielając te, których treść sugeruje potencjalne objawy zaburzeń. Wykorzystaj poniższą ramkę jako pomoc dydaktyczną.

Normalna reakcja na stres	Potencjalne zaburzenie/patologia
<ul style="list-style-type: none"> • Nieufność wobec osób dorosłych • Trudności w obdarzaniu innych zaufaniem • Osamotnienie • Poczucie wstydu • Kłopoty z koncentracją • Drażliwość/nadpobudliwość • Gniew 	<ul style="list-style-type: none"> • Depresja • Autoagresja (w tym ryzykowne zachowania i używanie narkotyków) • Myśli samobójcze • Zespół stresu pourazowego (PTSD) (w tym zespół retrospekcji [flashback], ataki paniki, zespoły lękowe, zaburzenia snu, nieracjonalne obawy, nieracjonalne lęki itp.) • Zaburzenia odżywiania
<ul style="list-style-type: none"> • Niskie poczucie własnej wartości • Gorsze wyniki w nauce • Poczucie beznadziei • Poczucie bezwartościowości • Poczucie winy • Wycofanie • Otępienie • Smutek 	

8. Podkreśl następujące kwestie:

- » Zachowania wyrażają uczucia. Nie zawsze jesteśmy w stanie porozumieć się werbalnie i jasno wyrazić swoje potrzeby.
- » Rodzice zastępczy muszą odgrywać rolę detektywów interpretując dziecięce zachowania oraz łącząc je z uczuciami i potrzebami. Rodzice zastępczy nie są jednakże lekarzami ze specjalizacją w dziedzinie zdrowia psychicznego: jeżeli zachowanie dziecka daje powody do niepokoju, należy nawiązać kontakt z pracownikiem socjalnym i/lub lekarzem psychiatrą.
- » Pamiętaj, że w niektórych kulturach nie rozmawia się o problemach ze zdrowiem psychicznym i dzieci mogą obawiać się związanej z tym stygmatyzacji.
- » Należy przyjąć do wiadomości i zaakceptować, że niektóre dzieci tak bardzo martwią się o zaspokojenie potrzeb o charakterze bardziej podstawowym lub praktycznym (w tym potrzeb pozostawionej w domu rodziny), że przez jakiś czas mogą nie być gotowe do przyjęcia pomocy związanej ze zdrowiem psychicznym.

9. Rozdaj wszystkim po jednym egzemplarzu **Materiału 4C: Piramida potrzeb Maslowa**. Omów poniższe punkty; wyjaśnij, że wrócisz do nich w ramach Modułu 5.

TEMATY DO OMÓWIENIA

- Potrzeby znajdujące się bliżej podstawy piramidy muszą zostać spełnione, zanim pojawi się zainteresowanie potrzebami z wyższych poziomów.
- Z chwilą zaspokojenia określonej potrzeby „w pewnym stopniu”, sama potrzeba znika, a działania jednostki zostają ukierunkowane na spełnienie kolejnego zestawu potrzeb wymagających spełnienia.
- Przy odpowiedniej pomocy ze strony innych specjalistów i sieci wsparcia, rodziny zastępcze będą musiały skoncentrować się na zaspokojeniu pierwszego poziomu potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki, zanim będą mogły zająć się potrzebami wyższego rzędu.

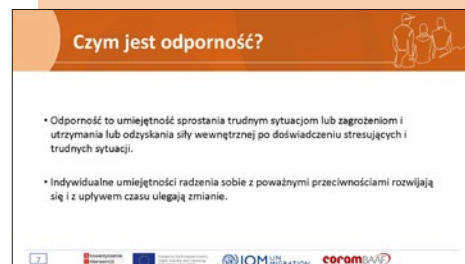
7. Rozumienie koncepcji odporności

 10 minut

Celem tej części szkolenia jest wyjaśnienie koncepcji odporności i rozpoznanie czynników, które ją wzmacniają lub ograniczają.

 Slajdy 7-10

1. Omów cele niniejszej części szkolenia wraz z treścią slajdów.

7 SLAJD 7 NOTATKI – Czym jest odporność?

Czym jest odporność?

- *Odporność to umiejętność sprostania trudnym sytuacjom lub zagrożeniom bez poddawania się, walki z przeciwnościami, utrzymania lub odzyskania siły wewnętrznej po doświadczeniu stresujących i trudnych sytuacji.*
- *Odporność wiąże się z procesami i umiejętnościami zapewniającymi korzystny wpływ na jednostkę, niezależnie od niekorzystnych wydarzeń, poważnych zagrożeń i innych czynników ryzyka.*
- *Indywidualne umiejętności radzenia sobie z poważnymi przeciwnościami rozwijają się i z upływem czasu ulegają zmianie.*

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Dlaczego niektóre dzieci / osoby dorosłe są bardziej odporne od innych? Jest to częściowo uwarunkowane cechami osobniczymi dziecka, jak również intensywnością i okresem doznawania krzywdzących doświadczeń, oraz wsparciem udzielanym dziecku przed wystąpieniem traumatycznych przeżyć, w ich trakcie i po ich ustaniu.
- Z badań wynika, że dzieci, którym zapewniono miłość i wsparcie we wczesnym dzieciństwie, lepiej radzą sobie z traumatycznymi przeżyciami niż dzieci, które nie doświadczały nieprzerwanej miłości i ochrony. Oznacza to, że dwoje dzieci postawionych w obliczu tych samych warunków może zareagować zupełnie inaczej, wyrażając stratę w różny sposób i z różną intensywnością.

8 SLAJD 8 NOTATKI – **Czynniki ograniczające i wzmacniające odporność: czynniki zwiększające podatność na uraz**

- Czynniki potencjalnie ograniczające odporność określa się również mianem „czynników zwiększających podatność na uraz”. Obejmują one szereg czynników i doświadczeń rozpoznanych w ramach Zadania 1:
  - » Strata rodziców lub głównego opiekuna (w wyniku śmierci, zniknięcia lub rozdzielenia ze względu na samotną migrację dziecka).
  - » Trudności z przeżywaniem żałoby.
  - » Doświadczenie zaniedbania i niewystarczającej opieki rodzicielskiej.
  - » Narażenie na przemoc.
  - » Osamotnienie.
  - » Doświadczenie handlu ludźmi i wykorzystania.
  - » Wydarzenia wywołujące stres wtórny (retraumatyzację), w tym przyjazd do nowego kraju.
  - » Skłonność do ryzykownych zachowań, na przykład używania narkotyków.
- Tego rodzaju doświadczenia mogą ograniczać dziecięce możliwości radzenia sobie z urazami psychicznymi i zmianą. Dzieci pozbawione umiejętności komunikowania lęków, obaw, gniewu i smutku gorzej radzą sobie z rzeczywistością.

Czynniki ograniczające i wzmacniające odporność: czynniki zwiększające podatność na uraz

- Strata rodziców lub głównego opiekuna
- Trudności z przeżywaniem żałoby
- Doświadczenie zaniedbania i niewystarczającej opieki rodzicielskiej
- Narażenie na przemoc.
- Osamotnienie
- Doświadczenie handlu ludźmi i wykorzystania
- Wydarzenia wywołujące stres wtórny, w tym przyjazd do nowego kraju
- Skłonność do ryzykownych zachowań

9 SLAJD 9 NOTATKI – **Czynniki ograniczające i poprawiające odporność: czynniki ochronne**

- Jakie czynniki „ochronne” poprawiają odporność?
  - » Silne, stabilne i korzystne relacje z zaufanymi osobami dorosłymi i rówieśnikami.
  - » Dostęp do sieci wspólnotowych i społecznych oraz do odpowiednich służb.
  - » Silne poczucie tożsamości/samoświadomości kulturowej, osobistej i seksualnej.
  - » Możliwość skutecznej komunikacji z innymi.
  - » Wysokie poczucie własnej wartości.
  - » Sukcesy i osiągnięcia.
  - » Znalezienie sensu w wydarzeniach z przeszłości, możliwość ich przepracowania oraz odbycia żałoby.

Czynniki ograniczające i poprawiające odporność: czynniki ochronne

- Silne, stabilne i korzystne relacje z zaufanymi osobami dorosłymi i rówieśnikami.
- Dostęp do sieci wspólnotowych i społecznych oraz do odpowiednich służb.
- Silne poczucie tożsamości/ samoświadomości kulturowej, osobistej i seksualnej.
- Możliwość skutecznej komunikacji z innymi.
- Wysokie poczucie własnej wartości.
- Sukcesy i osiągnięcia.
- Znalezienie sensu w wydarzeniach z przeszłości, możliwość ich przepracowania oraz odbycia żałoby.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Podsumowując: aby wzmocnić lub rozwinąć odporność, dziecko potrzebuje:
  - » *Osoby/osób, która(-e) będzie(-ą) się o nie troszczyć i dbać o jego rozwój.*
  - » *Innych form wsparcia, w tym ze strony odpowiednich służb.*
  - » *Poczucia przynależności do rodziny i społeczności.*
  - » *Poszanowania dla jego tożsamości kulturowej.*
  - » *Pomocy w osiągnięciu sukcesów.*
  - » *Możliwości, by marzyć, rozmawiać, śmiać się, bawić się i płakać na swoich warunkach.*

Zastępcza rezyliencja

„Jest to proces uczenia się o pokonywaniu przeciwności od osób, które doświadczyły poważnych urazów (traumy), oraz o następczym procesie korzystnej transformacji i upodmiotowienia dzięki empatii i interakcji z innymi.”
(Hernandez et al, 2000)

10 SLAJD 10 NOTATKI – Zastępcza rezyliencja

Czym jest „zastępcza rezyliencja”?

- *„Jest to proces uczenia się o pokonywaniu przeciwności od osób, które doświadczyły poważnych urazów (traumy), oraz o następczym procesie korzystnej transformacji i upodmiotowienia dzięki empatii i interakcji z innymi.” (Hernandez i in., 2000).*
- *Rodzice zastępczy mogą rozwijać własną rezyliencję dzięki relacjom i interakcjom z dziećmi, nad którymi sprawują pieczę.*
- *Rodzice zastępczy nabierają dystansu do przeżywanych trudności i zaczynają dostrzegać możliwości ich pokonania dzięki koncentracji na pozytywnych zamiast na negatywnych aspektach własnego życia.*
- *Więź łącząca rodzica zastępczego z dzieckiem wzmacnia się; pojawia się element wzmocnionej motywacji, w tym do pogłębiania wiedzy.*

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

Podziel się z grupą podsumowaniem wskazówek dla rodziców zastępczych w obszarze wzmacniania więzi z dziećmi.

- Pamiętaj: bądź ciekawy dziecka, ale nie rozmawiaj z nim w sposób przypominający przesłuchanie.
- W rozmowie podążaj za tempem wyznaczonym przez dziecko; pamiętaj jednocześnie, żeby przeznaczyć wystarczająco dużo czasu na słuchanie.
- Pamiętaj: zachowania wyrażają skrywane uczucia.
- Uwzględniaj i szanuj potrzeby kulturowe, religijne i językowe – pamiętaj o potencjalnych różnicach w obszarze norm związanych z płcią, do których ty i dziecko jesteście przyzwyczajeni.
- Wykazanie się ciekawością dotyczącą zainteresowań dziecka, jego kulturą, potrawami, do których jest przyzwyczajone, językiem i religią będzie dla dziecka mniej niepokojące, niż pytania bezpośrednio dotyczące przeżyć i doświadczeń, a jednocześnie może być etapem budowy relacji opartej na zaufaniu.
- Przygotuj się na konieczność wprowadzenia zmian do własnego stylu życia, by dopasować się do nowego przybysza, zamiast oczekiwać, że dziecko dopasuje się do ciebie. Takie podejście pomaga stworzyć podstawy bezpieczeństwa. Dziecko będzie się czuło bezpieczne i chronione.
- Wspólne wykonywanie codziennych czynności pomaga budować zaufanie i wzmacniać odporność.

8. Podsumowanie i zamknięcie Modułu

10 minut

Ostatnia część Modułu daje uczestnikom czas na rozmyślanie nad przyswojonym materiałem.

Poproś kolejno wszystkich uczestników, by wymienili jedną rzecz, której nauczyli się tego dnia i mogą podzielić się z domownikiem / przyjacielem / kolegą z pracy.

*Przepraszam, że tu jesteśmy, że zabieramy wam czas
Przepraszam
Przepraszam, że oddychamy waszym powietrzem, że chodzimy po waszej ziemi
Że zasłaniamy wam widok
Przepraszam
Tak, przepraszam
Przepraszam, że tak wyglądamy
Przepraszam, że zakłócamy wam odpoczynek
I tak dużo dla nas robicie
Przepraszam, że nie jesteśmy wdzięczni i szczęśliwi
Niewystarczająco wdzięczni
I że nasze imiona to nie Darek, Kasia i Małgosia
Tylko Rashed, Holta i Ardita
Przepraszam, że zajmujemy wam miejsca w pociągach i autobusach
I siedzimy na waszych ławkach na słońcu
I że nic wam nie przywieźliśmy
I że jedyne co mamy, to nasze historie
A nawet i one nie są radosne...*

Wiersz napisany w Anglii przez uchodźcę z Bośni (Kohli, 2011)

Kurs „Dzieci cudzoziemskie w rodzinnej pieczy zastępczej” – Moduł 4
Moje założenia i oczekiwania

Dlaczego chcę sprawować pieczę nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki?

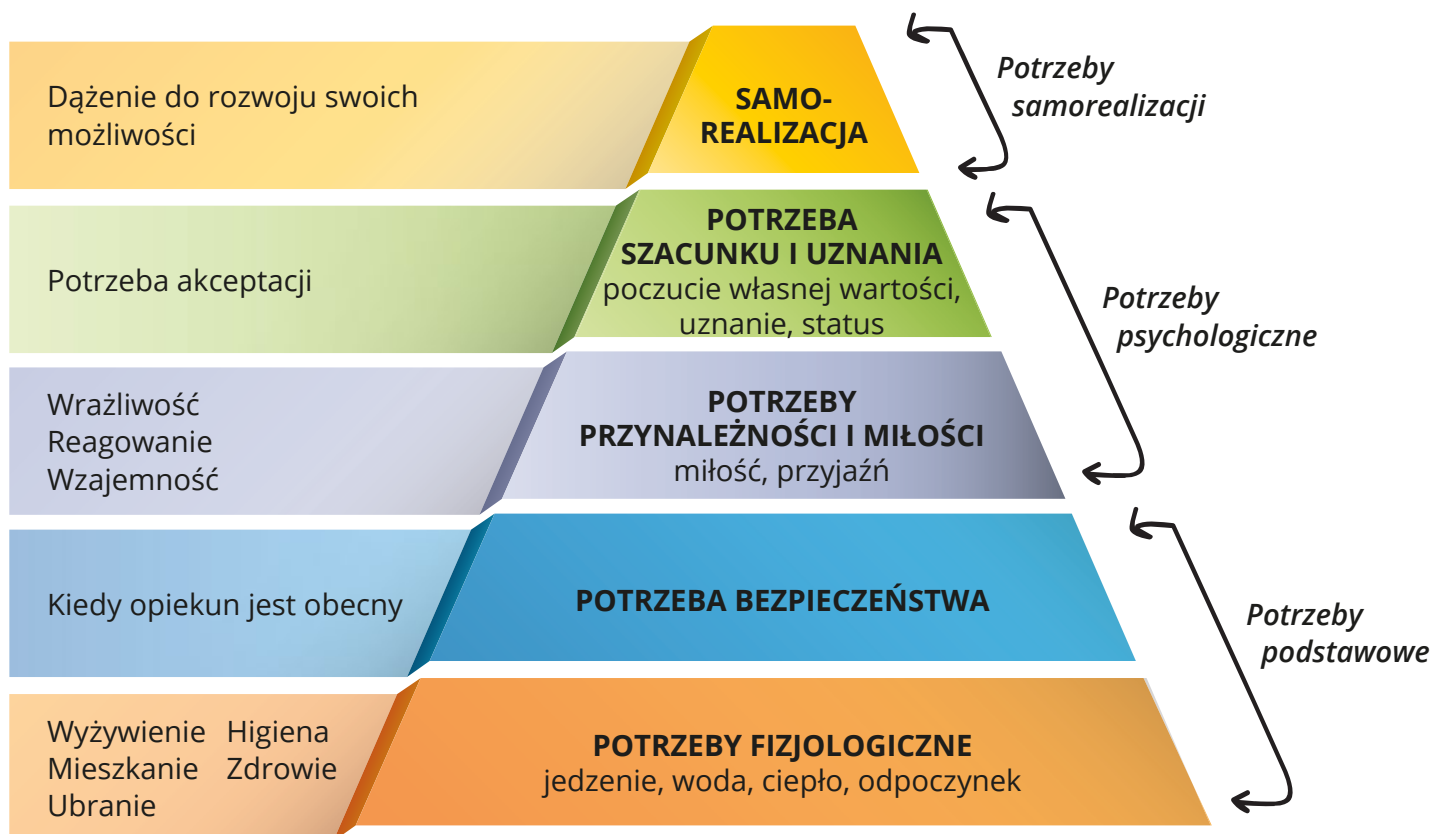
Jakie są moje potencjalne założenia?

Czego oczekuję od dziecka?

Czego dziecko może oczekiwać ode mnie?

Hierarchia potrzeb Masłowa

Moduł piąty

Zaspokajanie potrzeb dzieci
cudzoziemskich bez opieki

Moduł piąty

Zaspokajanie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki

Moduł porusza zagadnienie zaspokajania przez rodziców zastępczych potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki oraz przyjmowania ich i wspierania podczas adaptacji w nowym domu i otoczeniu. W treści Modułu rozważono znaczenie (od)budowy zaufania, a także przyczyny udzielania przez dzieci nieprawdziwych informacji.

Przygotowania

Szacunkowy czas:
2 godziny

- Wyposażenie standardowe.
- Prezentacja w formacie PowerPoint – Moduł 5.
- Przygotuj 3 arkusze na flipczart, opatrzone odpowiednio tytułami „Co muszę zrobić, by przygotować się na przyjęcie dziecka cudzoziemskiego bez opieki”, „Co muszę zrobić, by właściwie przyjąć dziecko cudzoziemskie bez opieki”, „Co muszę zrobić, by pomóc dziecku cudzoziemskiemu bez opieki zdomowić się u mnie”
- Materiał wideo: Piecza zastępcza ponad granicami – cudzoziemskie dzieci bez opieki filmują swoje historie (projekt FAB).
- Upewnij się, że masz dostęp do internetu i link do materiału wideo działa prawidłowo.
- Przygotuj **formularze oceny** (Załącznik Drugi), jeżeli Moduł 5 realizujesz jako oddzielne zadanie.

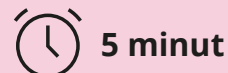

Materiały do rozdania

- Wydrukuj *Materiał do rozdania 5A: Przykłady praktyczne – Duc, Viyan i Olga.*

CZAS TRWANIA	ZADANIE NR	OPIS ZADANIA	ŹRÓDŁO INFORMACJI	MATERIAŁY DO ROZDANIA	SLAJDY
5 min	1	Cele i założenia	Wykładowca	-	1
5 min	2	Integracja: proces dwukierunkowy	Wykładowca	-	2
40 min	3	Przygotowania, powitanie, adaptacja: jak to robić?	Ćwiczenie: „karuzela” Wykładowca	-	3-15
20 min	4	Projektujemy ulotkę	Ćwiczenie w grupach	-	-
10 min	5	Dlaczego dzieci udzielają nieprawdziwych informacji	Sesja plenarna Wykładowca	-	17-18
30 min	6	Zaspokajanie dziecięcych potrzeb	Przykłady praktyczne	5A	-
10 min	7	Zmieniamy świat na lepsze	Materiał wideo: <i>Piecza zastępcza ponad granicami</i>	-	-

1. Cele i założenia

5 minut

1. Omów cele i założenia Modułu z wykorzystaniem slajdu 1.

Slajd 1

Moduł piąty | Zaspokajanie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki

Cele i założenia

Po zakończeniu Modułu rodzice zastępczy:

- będą dysponować wiedzą na temat koncepcji integracji jako procesu dwukierunkowego;
- poznają praktyczne narzędzia służące zaspokajaniu dziecięcych potrzeb z wykorzystaniem podejścia przyjaznego dzieciom;
- zyskają podstawową wiedzę na temat złożonego procesu (od)budowy zaufania, w tym przyczyn udzielania przez dzieci nieprawdziwych informacji;
- zyskają świadomość korzystnego wpływu, jaki rodzinna piecza zastępcza może mieć na życie dziecka.

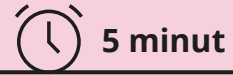
Logos: IOM, UNHCR, coram-law

1 SLAJD 1 NOTATKI – Zaspokajanie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki

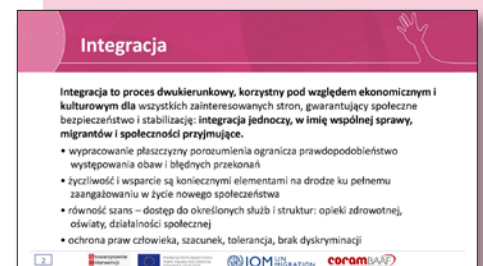
Wyjaśnij, że po zakończeniu Modułu rodzice zastępczy:

- Będą dysponować wiedzą na temat koncepcji integracji jako procesu dwukierunkowego.
- Poznają praktyczne narzędzia służące zaspokajaniu dziecięcych potrzeb z wykorzystaniem podejścia przyjaznego dzieciom.
- Zyskają podstawową wiedzę na temat złożonego procesu (od)budowy zaufania, w tym przyczyn udzielania przez dzieci nieprawdziwych informacji.
- Zyskają świadomość korzystnego wpływu, jaki rodzinna piecza zastępcza może mieć na życie dziecka.

2. Integracja: proces dwukierunkowy

1. Przypomnij rodzicom zastępczym, że kwestią nadrzędną jest postrzeganie dzieci cudzoziemskich bez opieki przede wszystkim jako dzieci – dopiero w dalszej kolejności jako cudzoziemców.
2. Podkreśl, że dzieci cudzoziemskie bez opieki potrzebują bezpiecznego, troskliwego wsparcia i opieki – podobnie jak inne dzieci w pieczy. Doświadczeni rodzice zastępczy już wypracowali odpowiednie podejście i umiejętności, by sprostać zadaniu; piecza nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki będzie wymagała od nich jedynie uzupełnienia wiedzy i zalecanych rozwiązań, by mogli spełnić szczególne potrzeby takich dzieci.
3. Omów poniższe punkty:
  - » Dzieci cudzoziemskie bez opieki mają dodatkowe potrzeby ze względu na szczególne okoliczności i przeżyte trudności oraz przebywanie na terytorium obcego państwa o nieznanym języku i kulturze.
  - » Należy przede wszystkim spełnić ich podstawowe potrzeby. Przypomnij uczestnikom ćwiczenie z Modułu 4 („Rozumienie złożoności dziecięcych doświadczeń”) oraz *Piramidę potrzeb Masłowa*.
4. Podkreśl, że:
  - » Zaspokajanie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki może ułatwić ich integrację w kraju, do którego przybyły.
  - » Wspieranie procesu integracji ma korzystny wpływ na rodzinę zastępczą i na społeczność (szerszą i lokalną).
5. Omów treść slajdów. Zakończ tę część wykładu korzystając z poniższych tematów do omówienia.

2 SLAJD 2 NOTATKI – Integracja

Integracja to proces dwukierunkowy, korzystny pod względem ekonomicznym i kulturowym dla wszystkich zainteresowanych stron, gwarantujący społeczne bezpieczeństwo i stabilizację: integracja jednoczy, w imię wspólnej sprawy, migrantów i społeczności przyjmujące.

- Wypracowanie płaszczyzny porozumienia ogranicza prawdopodobieństwo występowania obaw i błędnych przekonań.
- Życzliwość i wsparcie są koniecznymi elementami na drodze ku pełnemu zaangażowaniu w życie nowego (dla dziecka) społeczeństwa.
- Równość szans – dostęp do określonych służb i struktur: opieki zdrowotnej, oświaty, działalności społecznej.
- Ochrona praw człowieka, szacunek, tolerancja, brak dyskryminacji.

3. Przygotowania, powitanie, adaptacja: jak to robić?

 40 minut Slajdy 3-15

Zadanie pozwala rodzicom zastępczym rozważyć działania, które powinni podjąć przed przybyciem dziecka i w czasie pierwszych dni jego pobytu w rodzinie zastępczej, jak również działania, które należy stale podejmować z myślą o zaspokajaniu potrzeb dziecka.

WAŻNE

Kolejne ćwiczenie „karuzela” polega na wspólnym uczeniu się. Zawiera elementy ruchu, dyskusji i refleksji. Uczestnicy pracują w małych grupach i przechodzą od „stanowiska” do „stanowiska” wykonując kolejne zadania.

1. Wykorzystaj przygotowane arkusze na flipczart, opatrzone odpowiednio tytułami:
  - » „Co muszę zrobić, by przygotować się na przyjęcie dziecka cudzoziemskiego bez opieki”
  - » „Co muszę zrobić, by właściwie przyjąć dziecko cudzoziemskie bez opieki”
  - » „Co muszę zrobić, by pomóc dziecku cudzoziemskiemu bez opieki zadomowić się u mnie”
2. Umieść poszczególne arkusze na trzech oddzielnych stanowiskach w sali tj. na stołach lub na ścianach (o ile to możliwe).
3. Podziel grupę na trzy zespoły. Rozdaj flamastry, po jednym na zespół. Poproś, by jedna osoba z każdego zespołu robiła notatki na flipczarcie.
4. Rozmieść zespoły przy każdym ze stanowisk i wyznacz limit czasowy (nie więcej niż pięć minut); poproś uczestników, by w ramach wyznaczonego czasu zapisali na flipczarcie, jak najwięcej informacji związanych z danym tytułem.
5. Gdy wszystkie zespoły zakończą pracę przy swoim stanowisku, poproś je, by przeniosły się na kolejne (zgodnie z ruchem wskazówek zegara) i uzupełniły pomysły spisane przez poprzedni zespół.
6. Ta część ćwiczenia kończy się, gdy poszczególne zespoły odwiedzą wszystkie stanowiska.
7. Poproś zespoły, żeby po zakończeniu zadania zostały na ostatnim stanowisku.
8. Omów treść arkuszy flipczartowych z grupą zaznaczając punkty kluczowe. Wykorzystaj treść slajdów.

Przed przybyciem dziecka: co powinniśmy wiedzieć?

- Cele i zadania związane z umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej
- Informacje na temat pochodzenia dziecka: język, kultura, wyznanie
- Informacje na temat wymagań żywieniowych lub związanych ze stanem zdrowia dziecka.
- Status pobytowy dziecka w Polsce
- Informacje na temat innych służb wspierających/ specjalistów odpowiedzialnych za sprawę dziecka oraz ich danych kontaktowych
- Czy dziecko utrzymuje – i czy będzie chciało utrzymywać – kontakty z rodziną i ze znajomymi w kraju pochodzenia, oraz czy taki kontakt jest bezpieczny

3 SLAJD 3 NOTATKI – *Przed przybyciem dziecka: co powinniśmy wiedzieć?*

Czego potrzebują rodzice zastępczy od służb współpracujących, by odpowiednio przygotować się na przybycie dziecka cudzoziemskiego bez opieki?

- *Aby w drodze do rodziny zastępczej towarzyszył dziecku pracownik systemu pieczy zastępczej lub funkcjonariusz policji / Straży Granicznej.*
- *Informacji na temat celów i zadań związanych z umieszczeniem dziecka w pieczy zastępczej. Jednakże umieszczanie ich w pieczy zastępczej bywa nieplanowane. Pracownik socjalny nie jest wówczas w stanie udzielić powyższej informacji z wyprzedzeniem.*
- *Rodzice zastępczy powinni zapewnić dziecko, że w czasie pobytu w rodzinie zastępczej będzie bezpieczne i pod dobrą opieką, oraz, o ile to możliwe, poinformować dziecko jaki jest przewidywany okres jego pobytu w rodzinie zastępczej.*
- *Informacji na temat pochodzenia dziecka (choćby w zakresie podstawowym): język, kultura, wyznanie.*
- *Informacji na temat wymagań żywieniowych lub związanych ze stanem zdrowia dziecka.*
- *Informacji na temat terminu ważności legalnego pobytu dziecka w Polsce i/lub etapu rozpatrywania wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy / stały / rezydenta długoterminowego UE, udzielenie ochrony międzynarodowej lub zobowiązania do powrotu oraz danych kontaktowych kuratora procesowego.*
- *Informacji na temat innych służb wspierających / specjalistów odpowiedzialnych za sprawę dziecka oraz ich danych kontaktowych.*
- *Informacji, czy dziecko utrzymuje – i czy będzie chciało utrzymywać – kontakty z rodziną i ze znajomymi w kraju pochodzenia, oraz czy taki kontakt jest bezpieczny. Utrzymywanie przez dziecko kontaktów z osobami z rodzimej społeczności jest ważne – natomiast rodzice zastępczy muszą mieć pewność, że kontakty te są dla dziecka bezpieczne i korzystne. Sprawę należy skonsultować z pracownikiem systemu pieczy zastępczej lub kuratorem procesowym, o ile został wyznaczony.*

Przed przybyciem dziecka: co powinniśmy zrobić?

- Naucz się imienia dziecka i jego prawidłowej wymowy
- Poszukaj informacji na temat kraju pochodzenia dziecka
- Naucz się kilku słów w ojczystym języku dziecka
- Dowiedz się, czy dziecko jest praktykującym wyznawcą określonej religii
- Przygotuj przybory toaletowe z uwzględnieniem płci dziecka
- Przygotuj piżamę i ubranie na zmianę, odpowiednio dopasowane do pory roku
- Przygotuj kartkę powitalną dla dziecka
- Przygotuj posiłek powitalny

4 SLAJD 4 NOTATKI – Przed przybyciem dziecka: co powinniśmy zrobić?

Co możesz zrobić przed przybyciem dziecka?

- Jak dziecko ma na imię? Czy umiem prawidłowo wymówić jego imię?
  - » Wskazówka: zapisz imię dziecka fonetycznie.
- Z jakiego kraju pochodzi dziecko? W jakim języku (w jakich językach) mówi?
  - » Wskazówka: naucz się kilku słów w języku ojczystym dziecka np. korzystając z narzędzia Google Translate. Nie przejmuj się błędami, dziecko i tak bardzo doceni twój wysiłek.
- Czy dziecko jest praktykującym wyznawcą określonej religii? Jeżeli odpowiedź jest twierdząca, to w jaki sposób możesz się przygotować, by umożliwić dziecku jej praktykowanie?
  - » Nie zakładaj z góry, że dziecko będzie czynnie praktykowało wyznawaną wiarę, przygotuj się jednak na taką ewentualność.
- Napisz/narysuj kartkę powitalną podpisaną przez całą rodzinę, w tym przez twoje dzieci (jeśli je masz). Wręcz kartkę dziecku, gdy tylko przyjedzie.
- Przygotuj przybory toaletowe z uwzględnieniem płci dziecka. Pamiętaj: tak chłopcy, jak i dziewczęta mogą być zbyt zawstydzeni, by poprosić o określone produkty.
- Przygotuj piżamę i ubranie na zmianę, odpowiednio dopasowane do klimatu i pory roku.
- Jeżeli to możliwe, przygotuj posiłek powitalny w postaci znanych dziecku dań/napojów.

Witamy dziecko w rodzinie

- Przywitaj dziecko po polsku i w jego ojczystym języku oraz przedstaw je rodzinie
- Oprowadź dziecko po domu
- Wyjaśnij swoją rolę jako rodzica zastępczego oraz rolę innych kluczowych specjalistów zajmujących się sprawą dziecka
- Wyjaśnij zasady panujące w rodzinie i omów je z dzieckiem
- Przygotuj ciepły posiłek lub ciepłą przekąskę
- Pokaż dziecku najbliższe sąsiedztwo i wytłumacz, jak ma postępować, gdyby się zgubiło

5 SLAJD 5 NOTATKI – Witamy dziecko w rodzinie

Co możesz zrobić po przybyciu dziecka?

- *Przywitaj dziecko po polsku i w jego ojczystym języku oraz przedstaw je rodzinie. Jeżeli to możliwe, wszyscy członkowie rodziny powinni być przy tym obecni. Wręcz dziecku kartkę powitalną podpisaną przez całą rodzinę. Jeśli nie znasz języka ojczystego dziecka możesz skorzystać z narzędzia typu Google Translate, dzięki któremu przetłumaczysz tekst z języka polskiego na język ojczysty dziecka oraz dowiesz się, jak prawidłowo wymawiać potrzebne słowa.*
- *Oprowadź dziecko po domu: koniecznie wyjaśnij, gdzie jest jego pokój i gdzie jest łazienka, a także jak z niej korzystać (wytłumacz, jak korzystać z prysznicza). Pokaż, gdzie przechowywane są produkty żywnościowe. Wyjaśnij dziecku, że ma prawo sięgnąć po jedzenie, gdy będzie głodne, korzystać z prysznicza, telewizora i innych urządzeń domowych, gdy będzie miało na to ochotę.*
- *Wyjaśnij swoją rolę jako rodzica zastępczego oraz rolę innych kluczowych specjalistów zajmujących się sprawą dziecka, jeżeli okaże się to konieczne. Optymalnym rozwiązaniem podczas takiej rozmowy jest skorzystanie z pomocy tłumacza i pracownika socjalnego.*
- *Wyjaśnij zasady panujące w rodzinie i omów je z dzieckiem. Wykorzystaj rysunki i zdjęcia, by ułatwić komunikację.*
- *Przygotuj ciepły posiłek lub ciepłą przekąskę, zależnie od pory przybycia dziecka. Upewnij się, że znasz ograniczenia w diecie dziecka. Na przykład: czy może jeść wieprzowinę? Czy jest wegetarianinem? Czy jego posiłki wymagają przygotowania zgodnie z zasadami kuchni halal?*
- *Pokaż dziecku najbliższe sąsiedztwo i wytłumacz, jak ma postępować, gdyby się zgubiło.*

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Ważną sprawą jest świadomość potencjalnych odczuć dziecka. Dziecko może być wyczerpane długą podróżą i obciążeniami emocjonalnymi związanymi z rozdzieleniem z rodziną. Jednocześnie może odczuwać ulgę, że dotarło w bezpieczne miejsce. Miej świadomość, że dziecko może przespać kilka pierwszych dni pobytu.
- Dziecko może być zdezorientowane, zwłaszcza jeżeli są mu nieznane określone role i koncepcje (np. pracownicy socjalni lub piecza zastępcza). Prawdopodobnie będzie nieco zaniepokojone tobą i twoją rodziną, nie wiedząc, czego ma się spodziewać; o co może, a o co nie powinno prosić; nie zdając sobie sprawy, jaki jest jego status w twojej rodzinie. Przebywanie w warunkach domowych może w początkowym okresie wzmocnić tęsknotę dziecka za własną rodziną.
- Dziecko może również martwić się o swój niepewny status pobytowy.
- Wyjaśnij dziecku jasno swoją rolę jako rodzica zastępczego – pomoże to mu w udzielaniu informacji własnej rodzinie (jeżeli utrzymuje z nią kontakt), a tobie pomoże uniknąć ewentualnych konfliktów i nieporozumień, oraz właściwie zarządzać oczekiwaniami i budować relację opartą na zaufaniu.

6 SLAJD 6 NOTATKI – Pomagamy dziecku w adaptacji: kultura

Pomagamy dziecku w adaptacji: kultura

- Dowiedz się więcej o kraju rodzinnym dziecka.
- Dowiedz się możliwie dużo na temat zwyczajów kulturowych obowiązujących w kraju pochodzenia dziecka.
- Wyjaśnij, na czym polegają obchody świąt i innych specjalnych okazji w Polsce; zapytaj, jakie święta i wydarzenia są ważne w kraju pochodzenia dziecka.
- Niektóre zachowania kulturowe dziecka mogą wydać Ci się zupełnie inne od tych, do których jesteś przyzwyczajony(-a). Dziecko może również uznać niektóre Wasze zachowania za nietypowe. Taka sytuacja może potęgować u dziecka dezorientację i poczucie osamotnienia, ale jest doskonałą okazją do nauki i wzajemnego poznania!

- Skorzystaj z internetu lub z pomocy znajomych, by dowiedzieć się więcej o kraju rodzinnym dziecka. Możesz poprosić dziecko, by opowiedziało ci więcej – pamiętaj jednak, że może to być dla niego bolesny temat. Podążaj tempem dziecka. Zadawaj proste pytania.
- Dowiedz się możliwie dużo na temat zwyczajów kulturowych obowiązujących w kraju pochodzenia dziecka np. powitań, norm związanych z płcią, kontaktu wzrokowego, relacji z osobami starszymi / szacunku wobec starszych.
- Wyjaśnij, na czym polegają obchody świąt i innych specjalnych okazji w Polsce; zapytaj, jakie święta i wydarzenia są ważne w kraju pochodzenia dziecka.
- Pomóż dziecku zrozumieć kulturę lokalną.
- Pamiętaj, że niektóre zachowania kulturowe dziecka mogą wydać ci się zupełnie inne od tych, do których jesteś przyzwyczajony(-a). Dziecko może również uznać niektóre wasze zachowania za nietypowe. Taka sytuacja może potęgować u dziecka dezorientację i poczucie osamotnienia, ale jest doskonałą okazją do nauki i wzajemnego poznania!

7 SLAJD 7 NOTATKI – Pomagamy dziecku w adaptacji: język

Pomagamy dziecku w adaptacji: język

- Naucz się podstawowych słów w ojczystym języku dziecka.
- Uczcie się wzajemnie od siebie nowych słów.
- Postaraj się znaleźć książki i/lub materiały audiowizualne w ojczystym języku dziecka.
- Wesprzyj je w nawiązaniu kontaktów z młodymi ludźmi z tego samego kraju lub kręgu kulturowego.
- Zwracaj uwagę na komunikację niewerbalną.
- Bądźmy twórczy w komunikacji. Komunikacja bywa nietatwa, ale może też być bardzo interesująca i sprawić wiele radości!

- Skorzystaj z internetu lub z pomocy znajomych, by opanować większą liczbę słów w języku ojczystym dziecka.
- Przygotuj fiszki z podstawowymi praktycznymi zwrotami (łódzka/toaleta/mydło/telewizor/kuchinka) po polsku i w języku ojczystym dziecka. Pomóż dziecku w nauce polskiego, a ty próbuj uczyć się języka ojczystego dziecka. Rozmieście fiszki ze słówkami w obu językach w całym domu. To również może pomóc w budowaniu więzi.
- Język stanowi istotną część tożsamości dziecka – jest elementem łączącym je z krajem pochodzenia, społecznością, rodziną.
- Na prośbę dziecka postaraj się znaleźć książki i/lub materiały audiowizualne w jego własnym języku.
- Jeżeli jest to możliwe, na prośbę dziecka wesprzyj je w nawiązaniu pomocnych kontaktów z młodymi ludźmi z tego samego kraju lub kręgu kulturowego.
- W komunikacji z dziećmi elementy pozawerbalne są zawsze istotne; nabierają szczególnego znaczenia w warunkach bariery językowej. Do elementów komunikacji pozawerbalnej należą ton głosu, mimika, dotyk, gesty i fizyczny dystans.
- Bądźmy twórczy w komunikacji. Komunikacja bywa nietatwa, ale może też być bardzo interesująca i sprawić wiele radości!

8 SLAJD 8 NOTATKI – Pomagamy dziecku w adaptacji: religia

- *Jeżeli dziecko wyznaje konkretną religię, postaraj się dowiedzieć możliwie dużo na temat jego wiary, pamiętając, że kwestia podejścia do religii jest sprawą indywidualną i zróżnicowaną.*
- *Młoda osoba nie musi być wyznawcą danej religii tylko dlatego, że pochodzi z kraju, w którym większość społeczeństwa ją wyznaje. Przekonania religijne – lub ich brak – mogą być istotnym czynnikiem z punktu widzenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Nie zakładajmy niczego z góry.*
- *Powiedz dziecku, że interesuje cię jego wyznanie, że pomożesz mu w przestrzeganiu zasad wiary i że znajdziesz odpowiednią świątynię, którą będzie mogło odwiedzać.*
- *Wiara często wiąże się z kulturą. Być może jako rodzic zastępczy staniesz w obliczu konieczności zapewniania posiłków przygotowywanych zgodnie z zasadami wyznawanej przez dziecko religii, z produktów pozyskiwanych w określony sposób; poszanowania pór modlitwy; wyrażenia zgody na umieszczenie ołtarzyka / zapewnienie przestrzeni do modlitwy w jego pokoju.*

Pomagamy dziecku w adaptacji: religia

- Jeżeli dziecko wyznaje konkretną religię, postaraj się dowiedzieć możliwie dużo jego wiary.
- Nie zakładajmy niczego z góry: dziecko nie musi być wyznawcą danej religii tylko dlatego, że pochodzi z kraju, w którym większość społeczeństwa ją wyznaje.
- Być może jako rodzic zastępczy staniesz w obliczu konieczności zapewniania:
  - posiłków przygotowywanych zgodnie z zasadami wyznawanej przez dziecko religii;
  - poszanowania pór modlitwy;
  - wyrażenia zgody na umieszczenie ołtarzyka/ zapewnienie przestrzeni do modlitwy w jego pokoju.

Logo: IOM IN REACTION, coramSAFE

9 SLAJD 9 NOTATKI – Pomagamy dziecku w adaptacji: posiłki

- *Polska żywność i polskie posiłki mogą być dla dziecka nowością. Pamiętaj, że zmiana sposobu odżywiania może mieć wpływ na układ trawienny dziecka i jego ogólne samopoczucie. Lekarz opiekujący się dzieckiem powinien udzielić ci informacji na temat odpowiednich składników odżywczych i metod przyzwyczajania organizmu do przyjmowania i trawienia określonych produktów.*
- *Wspólne zakupy z myślą o wspólnym przygotowaniu posiłków typowych dla kraju pochodzenia dziecka mogą być dobrym pomysłem na spędzanie razem czasu oraz oznaką chęci bliższego poznania dziecka i jego kultury.*
- *Pamiętaj, że nie dla wszystkich dzieci posiłek oznacza korzystanie ze sztuców lub osobnego talerza / siadanie do stołu. Dziecko może być przyzwyczajone do spożywania posiłków na podłodze.*
- *Dziecko może być przyzwyczajone do spożywania posiłków o innych porach: poinformuj dziecko, o której spożywane są posiłki w twoim domu i z czego składa się dany posiłek (dania zimne/gorące).*
- *Poczęstuj dziecko daniami z kuchni lokalnej – być może niektóre potrawy zna, a nowych będzie chciało spróbować.*
- *Upewnij się, że dziecko wie, skąd może wziąć coś do jedzenia, gdy będzie głodne.*

Pomagamy dziecku w adaptacji: posiłki

- Polska żywność i polskie posiłki mogą być dla dziecka nowością. Pamiętaj, że zmiana sposobu odżywiania może mieć wpływ na układ trawienny dziecka i jego ogólne samopoczucie.
- Wspólne zakupy z myślą o wspólnym przygotowaniu posiłków typowych dla kraju pochodzenia dziecka mogą być dobrym pomysłem na spędzanie razem czasu, oraz oznaką chęci bliższego poznania dziecka i jego kultury.
- Bądź otwarty na inne zwyczaje związane ze spożywaniem posiłków i pory jedzenia.
- Poczęstuj dziecko daniami z kuchni lokalnej.
- Upewnij się, że dziecko wie, skąd może wziąć coś do jedzenia, gdy będzie głodne.

Logo: IOM IN REACTION, coramSAFE

10 SLAJD 10 NOTATKI – Pomagamy dziecku w adaptacji: tożsamość i budowanie relacji

- Poszerzanie wiedzy na temat różnorodnych aspektów środowiska kulturowego dziecka sprzyja budowaniu relacji i ma ogromne znaczenie dla rozwoju dziecka. Świadomość, że w nowej rodzinie jest szanowane i cenione, będzie miała korzystny wpływ na pewność siebie dziecka i jego poczucie własnej wartości.
- Pamiętaj: dziecko mogło zostać zmuszone do opuszczenia swojego kraju z powodu przynależności do określonej mniejszości. Zastanów się, jaki wpływ mogło to wywrzeć na jego zachowanie.
- Niektóre dzieci nie mają żadnej wiedzy na temat społeczeństwa kraju przyjmującego i mogły się nigdy nie zetknąć z osobami z innych grup etnicznych. Porozmawiajcie o korzyściach związanych z egzystencją w społeczeństwie wielokulturowym.
- Staraj się nie powtarzać tych samych pytań np. dlaczego dziecko ubiega się o ochronę międzynarodową. Jeżeli będzie chciało rozmawiać to wtedy słuchaj.

Pomagamy dziecku w adaptacji: tożsamość i budowanie relacji

- Poszanowanie kultury dziecka ma pozytywny wpływ na:
  - Budowanie relacji
  - Ich pewność siebie i poczucie własnej wartości
- Pamiętaj:
  - Dziecko mogło zostać zmuszone do opuszczenia swojego kraju z powodu przynależności do określonej mniejszości. Zastanów się, jaki wpływ mogło to wywrzeć na jego zachowanie.
  - Niektóre dzieci nie mają żadnej wiedzy na temat społeczeństwa przyjmującego i mogły się nigdy nie zetknąć z osobami o innym pochodzeniu.
  - Aby nie powtarzać tych samych pytań np. dlaczego dziecko ubiega się o ochronę międzynarodową.

Logo: 10, Ministerstwo Edukacji i Nauki, European Union, IOM IN MIGRATION, coramSAFE

11 SLAJD 11 NOTATKI – Pomagamy dziecku w adaptacji: edukacja

- Niektóre dzieci nigdy nie uczęszczały do szkoły albo od dawna w niej nie były.
- Jeżeli dziecko będzie miało trudności z przystosowaniem się do nowego systemu oświaty lub z zawieraniem znajomości, porozmawiaj z wychowawcą o możliwości przydzielenia nauczyciela wspomagającego – władającego językiem dziecka lub rówieśnika (być może o zbliżonym pochodzeniu) do pomocy w komunikacji.
- Zapisz dziecko na kurs języka polskiego.
- Zwracaj uwagę na objawy prześladowania, rasizmu, ksenofobii – zarówno w szkole, jak i w szerszej społeczności.
- Uczenie się nowego języka oraz przystosowanie do nowego systemu oświaty może być dezorientującym, przytłaczającym i wyczerpującym doświadczeniem. Dziecko może potrzebować dużo odpoczynku.

Pomagamy dziecku w adaptacji: edukacja

- Niektóre dzieci nigdy nie uczęszczały do szkoły albo od dawna w niej nie były.
- Dziecko może mieć trudności z przystosowaniem się do nowego systemu oświaty i/lub z zawieraniem znajomości.
- Zwracaj uwagę na objawy prześladowania, rasizmu, ksenofobii – zarówno w szkole jak i w szerszej społeczności.
- *Zwracaj uwagę na potrzeby dziecka np. potrzebę odpoczynku.

Logo: 11, Ministerstwo Edukacji i Nauki, European Union, IOM IN MIGRATION, coramSAFE

12 SLAJD 12 NOTATKI – Pomagamy dziecku w adaptacji: opieka zdrowotna

Pomagamy dziecku w adaptacji: opieka zdrowotna

- Zarejestruj dziecko do lekarza rodzinnego, stomatologa i okulisty.
- Wykonaj niezbędne szczepienia dziecka.
- Dziecko mogło doznać nieleczonych urazów lub cierpieć na nielezione schorzenia, w tym związane ze zdrowiem seksualnym. Dziecko może również być dotknięte niepełnosprawnością wymagającą kontroli lekarskiej.
- Problemy ze snem.
- Płeć przedstawicieli personelu medycznego może być dla dziecka istotna, zwłaszcza w razie konieczności omówienia stanu zdrowia seksualnego.
- Wyjaśnienie dziecku co je czeka: kontakt ze służbą zdrowia może być dla niego nowym doświadczeniem.

- Ważną sprawą jest możliwie szybka rejestracja dziecka u lekarza rodzinnego. Należy również umówić wizytę u stomatologa i okulisty.
- Jeżeli dziecko nie pamięta, czy i jakim szczepieniom było poddane w kraju pochodzenia, konieczne może być wykonanie serii szczepień.
- Dziecko mogło doznać nieleczonych urazów lub cierpieć na nielezione schorzenia, w tym związane ze zdrowiem seksualnym. Dziecko może również być dotknięte niepełnosprawnością wymagającą kontroli lekarskiej.
- Płeć przedstawicieli personelu medycznego może być dla dziecka istotna, zwłaszcza w razie konieczności omówienia stanu zdrowia seksualnego. Należy zapewnić dziecku poczucie komfortu związane z dostępem do opieki lekarskiej i unikać sytuacji ukrywania przez dziecko objawów schorzeń z powodu lęku przed kontaktem z lekarzem.
- Poświęć wystarczająco dużo czasu na wyjaśnienie dziecku co je czeka: kontakt ze służbą zdrowia może być dla niego nowym doświadczeniem.
- Pamiętaj, że dzieci, które ubiegają się o ochronę międzynarodową w Polsce podlegają w trakcie trwania procedury pod oddzielny od NFZ system opieki zdrowotnej. W celu uzyskania szczegółowych informacji na temat przysługującego im dostępu do służby zdrowia i opieki medycznej skontaktuj się z Urzędem ds. Cudzoziemców w Warszawie.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Zapotrzebowanie na sen jest wyjątkową potrzebą dzieci cudzoziemskich bez opieki niezależnie od faktu, że zaburzenia snu są jedną z możliwych konsekwencji urazu psychicznego. Zaburzenia snu mogą również wynikać z przymusowych zmian rytmu odpoczynku nocnego i konieczności przetrwania przy ograniczonym czasie snu, w czasie podróży do nowego kraju.
- Zaprowadź dziennik snu dokumentujący potencjalne dzienne i nocne czynniki wpływu na sen. Regularnie przeglądaj dziennik. Opracuj strategię reagowania na trudności z zasypianiem i ze snem jako takim. Dziennik powinien mieć format umożliwiający rysowanie symboli (znaków), nie wymagający opisów.
- Staraj się stopniowo wprowadzać zmiany do rytmu snu. Wykorzystuj pomoce praktyczne: lampki nocne, świece zapachowe, kocyki do przytulania.

13 SLAJD 13 NOTATKI – Pomagamy dziecku w adaptacji: zdrowie psychiczne

- Pamiętaj, że dla wielu dzieci w pierwszym okresie pobytu w rodzinie zastępczej najważniejsze będą sprawy praktyczne. Zainteresowanie wsparciem emocjonalnym/psychicznym może pojawiać się stopniowo lub znacznie później. Pamiętaj o obawie przed stygmatyzacją związaną z problemami ze zdrowiem psychicznym.
- Zastanów się, jak możesz pomóc dziecku zbudować wiarę w siebie, wypracować poczucie własnej wartości i rozwijać odporność. Wspieraj dziecko w dostępie do ulubionych zajęć/czynności.
- Uprawianie sportu, zajęcia artystyczne, zajęcia na świeżym powietrzu i kontakty społeczne z rówieśnikami chronią przed problemami ze zdrowiem psychicznym i pomagają rozwijać odporność.
- Pomagaj dziecku w budowaniu relacji opartych na zaufaniu.
- Jest to proces czasochłonny, lecz wspieranie dziecka w rozwijaniu poczucia przynależności, zapewni mu dobre samopoczucie.
- Zapewnij dziecku wsparcie we wszystkich sytuacjach, które mogą wywołać efekt retraumatyzacji i zwiększyć poziom stresu (np. procedury oceny wieku i ubiegania się o ochronę międzynarodową).
- W razie konieczności zgłoś się do specjalisty.

Pomagamy dziecku w adaptacji: zdrowie psychiczne

- Pamiętaj:
  - dla wielu dzieci w pierwszym okresie pobytu w rodzinie zastępczej najważniejsze będą sprawy praktyczne. Zainteresowanie wsparciem emocjonalnym/psychicznym może pojawiać się stopniowo lub znacznie później.
  - o obawie przed stygmatyzacją związaną z problemami ze zdrowiem psychicznym
- Wspieraj dziecko:
  - w budowaniu wiary w siebie, wypracowaniu poczucia własnej wartości i rozwijaniu odporności.
  - w budowaniu relacji opartych na zaufaniu.
  - we wszystkich sytuacjach, które mogą wywołać efekt retraumatyzacji i zwiększyć poziom stresu
- W razie konieczności zgłoś się z dzieckiem do specjalisty.

13

14 SLAJD 14 NOTATKI – Pomagamy dziecku w adaptacji: kontakt z rodziną

- Należy wspierać utrzymywanie przez dziecko kontaktów z rodziną i krewnymi, natomiast dziecku i członkom jego rodziny powinno się wyjaśnić rolę rodziców zastępczych, by zapobiec konfliktom i nieporozumieniom. Pozwoli to również uniknąć pojawienia się u dziecka tak zwanego konfliktu lojalnościowego (pozornie sprzecznej lojalności wobec rodziny biologicznej i zastępczej).
- Młody człowiek może potrzebować wsparcia w próbach nawiązania kontaktu z rodziną. Zgłoś się do organizacji, które mogą w tym pomóc np. Polskiego Czerwonego Krzyża lub Urzędu ds. Cudzoziemców.
- Pamiętaj, że jest to dobrowolna forma wsparcia, oraz że dziecko może nie być gotowe na przyjęcie wiedzy o losach swojej rodziny.

Pomagamy dziecku w adaptacji: kontakt z rodziną

- Pamiętaj o zagrożeniu wystąpienia u dziecka tzw. konfliktu lojalnościowego
- Wyjaśnij swoją rolę jako rodzica zastępczego
- Jeśli tego chce dziecko – pomóż mu w nawiązaniu kontaktu z organizacjami, które pomogą mu w odnalezieniu członków jego rodziny

14

Pomagamy dziecku w adaptacji: bezpieczne dziecko

- Upewnij się, że dziecko zna Twój adres oraz Twój numer telefonu, na wypadek gdyby się zgubiło.
- Handlarze ludźmi mogą namawiać dzieci do opuszczania rodziców zastępczych w zamian za obietnice pieniędzy, narkotyków i innych korzyści.
- Pamiętaj, że dziecko może wykonywać polecenia handlarza ludźmi ze strachu o siebie i swoją rodzinę.
- Omów z przydzielonym koordynatorem lub z innym specjalistą objawy świadczące o zagrożeniu handlem ludźmi.
- Każdy przypadek niestawienia się dziecka planowo w domu zastępczym należy zgłaszać odpowiednim służbom.

15

15 SLAJD 15 NOTATKI – Pomagamy w adaptacji: bezpieczne dziecko

- Przekaż dziecku swoje dane adresowe. Upewnij się, że zna adres na pamięć (w razie, gdyby się zgubiło) oraz, że zna Twój numer telefonu.
- Pamiętaj o omówieniu z przydzielonym koordynatorem lub z innym specjalistą objawów świadczących o zagrożeniu handlem ludźmi. Rozważ uczestnictwo w odpowiednim szkoleniu.
- Powtarzające się przypadki zaginięć w czasie opieki zastępczej świadczą o tym, że zjawisku może towarzyszyć osvajanie dla potrzeb późniejszego wykorzystywania i handlu ludźmi.
- Handlarze ludźmi mogą namawiać dzieci do opuszczania rodziców zastępczych w zamian za obietnice pieniędzy, narkotyków i innych korzyści. Pamiętaj, że dziecko może wykonywać polecenia handlarza ludźmi ze strachu o siebie i swoją rodzinę.
- Na wczesnym etapie przebywania pod opieką zastępczą nowa sytuacja może się dziecku wydawać nieznaną i dezorientującą, natomiast powrót do handlarza ludźmi może sprawiać wrażenie wyjścia znanego i dzięki temu bezpieczniejszego m.in. ze względu na odczucie, że handlarz „dba” o dziecko i je lubi.
- Niektóre dzieci stale giną i wracają, inne nigdy się nie znajdują. Każdy przypadek niestawienia się dziecka planowo w domu zastępczym należy zgłaszać odpowiednim służbom.
- Zakłada się, że jedna czwarta zaginionych dzieci znajduje się w sytuacji poważnego zagrożenia.

Sugestie i komentarze zgłaszane przez dzieci

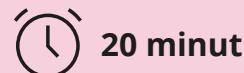
- Pokaż dziecku, gdzie znajdują się łazienka (prysznic), toaleta, telewizor i przystanek komunikacji publicznej. Wyjaśnij, jak z wszystkiego korzystać.
- Pokazuj w telefonie lub rysuj obrazki wybranych miejsc i przedmiotów.
- Do nauki języka polskiego korzystaj z książek dla dzieci.
- Podawaj dziecku gorące posiłki i zabieraj je na zakupy spożywcze.
- Zabierz dziecko do restauracji serwującej potrawy z jego kręgu kulturowego.
- Zabierz dziecko do kina i na kręgle; zaproponuj inne formy wspólnej zabawy.

16

16 SLAJD 16 NOTATKI – Sugestie i komentarze zgłaszane przez dzieci

- Pokaż dziecku, gdzie znajdują się łazienka (prysznic), toaleta, telewizor i przystanek komunikacji publicznej. Wyjaśnij, jak z wszystkiego korzystać.
- Pokazuj w telefonie lub rysuj obrazki wybranych miejsc i przedmiotów.
- Podczas uczenia języka polskiego korzystaj z książek dla dzieci.
- Podawaj dzieciom gorące posiłki i zabieraj je do sklepu (supermarketu) – pozwól pomagać w robieniu zakupów.
- Zabierz dziecko do restauracji serwującej potrawy z jego kręgu kulturowego.
- Zabierz dziecko do kina i na kręgle; zaproponuj inne formy wspólnej zabawy.

4. Projektujemy ulotkę

20 minut

Celem zadania jest rozwinięcie u uczestników umiejętności opracowywania informacji przyjaznej dzieciom, pomagającej odnaleźć się w rodzinie zastępczej. Ćwiczenie jest uzupełnieniem treści poprzedniego ćwiczenia.

1. Wyjaśnij zespołom, że oczekujesz od nich zaprojektowania ulotki zawierającej od trzech do pięciu praktycznych wskazówek dla rodziców zastępczych dzieci cudzoziemskich bez opieki. Tytuł ulotki znajduje się na arkuszu flipczartowym, na ostatnim stanowisku pracy, do którego grupy dotarły podczas wykonywania poprzedniego ćwiczenia (np. przygotowanie – przywitanie – adaptacja).
2. Podkreśl, że zespoły powinny czerpać inspirację z tytułów arkuszy i pomysłów wypracowanych podczas pracy w grupie, ale mają też prawo swobodnego uzupełniania i rozbudowywania zakresu wskazówek.
3. Rozdaj dodatkowe arkusze papieru i kolorowe flamastry.
4. Zachęć zespoły do projektowania ulotek zawierających przekaz wyrażony w dowolny sposób: słowem, obrazem, kolorem itd.
5. Po zakończeniu pracy przez zespoły, poproś o zaprezentowanie ulotek. Zachęć do nagradzania brawami.
6. Jeśli to możliwe, umieść projekty ulotek na ścianach. Zachęć uczestników do sfotografowania ulotek i posługiwania się nimi po zakończeniu szkolenia.
7. Podczas dyskusji wykorzystaj treść poniższych punktów. Omów problemy, o których grupa nie wspomniała, w oparciu o slajdy. Unikaj zbyt szczegółowego omawiania slajdów.

ZAPAMIĘTAJ

- Jeżeli pracujesz z grupą początkujących rodziców zastępczych, poproś ich, by się zastanowili, w jaki sposób przygotowują się na przyjęcie gości lub dziecka, które ma u nich mieszkać przez kilka dni. Co robimy, aby goście dobrze się u nas czuli?
- Rozważ opcję zebrania wskazówek w postaci ulotki, którą następnie przekażesz lokalnym rodzinom zastępczym.

5. Dlaczego dzieci czasem udzielają nieprawdziwych informacji

 10 minut

 Slajd 17-18

Celem zadania jest udzielenie pomocy rodzicom zastępczym w radzeniu sobie z informacjami udzielanymi przez dziecko w miarę rozwoju relacji, oraz w rozpoznaniu potencjalnych powodów udzielania przez dzieci nieprawdziwych informacji.

1. Wyjaśnij grupie, że po pewnym czasie dziecko może zacząć ufać swojemu nowemu rodzicowi zastępczemu (jako głównemu opiekunowi) i dzielić się z nim informacjami, których dotychczas nie ujawniło nikomu innemu w kraju. Bardzo istotną sprawą jest wówczas właściwe podejście do wypowiedzi dziecka.
2. Poproś uczestników o podanie przykładów nieprawdziwych informacji udzielanych przez dziecko.
3. Wyjaśnij, że dziecko może ukrywać prawdę lub udzielać fałszywych informacji z różnych powodów. Niektóre powody zostaną omówione, natomiast należy pamiętać, że przyczyny będą różne, zależne od dziecka jako jednostki i od jego doświadczeń.
4. Ważną sprawą jest również świadomość zmian w zachowaniu, które mogą świadczyć o grożącym dziecku niebezpieczeństwie np. zagrożeniu handlem ludźmi.
5. Wyświetl slajdy. Omów kwestie, które dotychczas się nie pojawiły.
6. Zachęć do komentowania. Podczas dyskusji wykorzystaj treść poniższych punktów.

17 SLAJD 17 NOTATKI – *Dlaczego dzieci czasem udzielają nieprawdziwych informacji?*

Dziecko może:

- *Być wyczerpane długą podróżą.*
- *Mieć trudności ze szczegółowym zapamiętaniem kolejności wydarzeń, dat i innych danych, ponieważ ich nie zna, ze względu na traumatyczne okoliczności lub ze względu na otrzymane polecenie udzielania błędnych informacji.*
- *Być nieufne wobec przedstawicieli władz.*
- *Obawiać się, że ktoś skrzywdzi jego rodzinę.*
- *Obawiać się zmiany rodziny zastępczej.*
- *Odczuwać wstyd lub mieć poczucie winy.*
- *Obawiać się przemocy.*
- *Nie być świadome lub nie rozumieć celu ujawnienia informacji.*
- *Obawiać się, że otoczenie mu nie uwierzy.*
- *Obawiać się deportacji.*
- *Czuć się stygmatyzowane.*
- *Być kontrolowane przez handlarzy ludźmi.*
- *Pozostawać pod wpływem zbyt traumatycznych przeżyć, by o nich opowiadać.*

Dlaczego dzieci czasem udzielają nieprawdziwych informacji?

Dziecko może:

- Być wyczerpane długą podróżą.
- Mieć trudności ze szczegółowym zapamiętaniem kolejności wydarzeń, dat i innych danych ponieważ ich nie zna, ze względu na traumatyczne okoliczności lub ze względu na otrzymane polecenie udzielania błędnych informacji.
- Być nieufne wobec przedstawicieli władz.
- Obawiać się, że ktoś skrzywdzi jego rodzinę.
- Obawiać się zmiany rodziny zastępczej.
- Odczuwać wstyd lub mieć poczucie winy.
- Obawiać się przemocy.
- Nie być świadome lub nie rozumieć celu ujawnienia informacji.
- Obawiać się, że otoczenie mu nie uwierzy.
- Obawiać się deportacji.
- Czuć się stygmatyzowane.
- Być kontrolowane przez handlarzy ludźmi.
- Pozostawać pod wpływem zbyt traumatycznych przeżyć, by o nich opowiadać.

Co zrobić z informacją o charakterze poufnym/ informacją wrażliwą?

- Traktuj dziecko w sposób możliwie otwarty, uczciwy i wrażliwy.
- Wyjaśnij dziecku, że jesteś częścią zespołu i podzielił się z innymi udzieloną przez dziecko informacją, która rodzi obawy o jego bezpieczeństwo lub dobrostan.
- Postaraj się sprawić, aby dziecko czuło się bezpiecznie w związku z koniecznością podzielenia się informacją wrażliwą z odpowiednimi specjalistami.
- Nigdy nie obiecuj dziecku, że nie podzielił się uzyskaną informacją z innymi.
- Pomóż dziecku rozpoznawać osoby dorosłe, którym może ufać, oraz dorosłych, którzy mogą je skrzywdzić.

18 SLAJD 18 NOTATKI – Co zrobić z informacją o charakterze poufnym / informacją wrażliwą?

- *Traktuj dziecko w sposób możliwie otwarty, uczciwy i wrażliwy.*
- *Najlepszym rozwiązaniem jest natychmiastowe wyjaśnienie dziecku, że jesteś częścią zespołu i podzielił się z innymi udzieloną przez dziecko informacją, która rodzi obawy o jego bezpieczeństwo lub dobrostan.*
- *Postaraj się sprawić, aby dziecko czuło się bezpiecznie w związku z koniecznością podzielenia się informacją wrażliwą z odpowiednimi specjalistami, podając przykłady i wyjaśniając, dlaczego musisz to zrobić.*
- *W wypadku stwierdzenia zagrożenia dla dziecka (w tym zagrożenia handlem ludźmi) masz obowiązek podzielenia się wrażliwą informacją z odpowiednimi służbami, niezależnie od tego, czy dziecko wyrazi na to zgodę. W takim wypadku należy dziecko z góry poinformować o planowanych działaniach.*
- *Nigdy nie obiecuj dziecku, że nie podzielił się uzyskaną informacją z innymi.*
- *Wytyczne obowiązujące rodziców zastępczych powinny jasno określać ich role i obowiązki w obszarze związanym z informacją poufną i wrażliwą.*
- *Omów z dzieckiem ewentualne skutki zaistniałej sytuacji.*
- *Pomóż dziecku rozpoznawać osoby dorosłe, którym może ufać, oraz dorosłych, którzy mogą je skrzywdzić.*

6. Zaspokajanie dziecięcych potrzeb

30 minut

Celem ćwiczenia jest wykorzystanie przez uczestników przyswojonej dotychczas wiedzy i informacji do rozpoznania potrzeb dzieci opisywanych treścią przykładów praktycznych, oraz omówienie skutecznych sposobów udzielania pomocy.

Materiały
do rozdania 5A

1. Podziel uczestników na trzy grupy. Jednej grupie daj do omówienia przykład praktyczny dotyczący Duca. Druga grupa będzie omawiała przypadek Viyan, a trzecia Olgi.
2. Rozdaj arkusze papieru do flipczarta. Poproś zespoły o zapisanie na nich odpowiedzi dotyczących przykładów praktycznych.
3. Poproś grupy o rozważenie potrzeb dziecka, którego dotyczy omawiany przykład na podstawie dotychczas przyswojonej wiedzy, a następnie o rozpoznanie właściwych metod spełniania potrzeb dziecka. Daj uczestnikom 15 minut na wykonanie ćwiczenia.
4. Podejdź do każdej grupy, by upewnić się, że wszyscy prawidłowo zrozumieli polecenie. Sprawdzaj postępy i zgłaszaj ewentualne sugestie.
5. Po upływie 15 minut poproś każdą grupę o odczytanie treści omawianego przykładu praktycznego wraz z odpowiedziami na pytania.
6. Poproś pozostałe zespoły o komentarz. Omawiając tematy ewentualnie pominięte, wykorzystaj materiał zawarty w poniższej ramce.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

DUC VIYAN OLGA

7. Zmieniamy świat na lepsze

10 minut

1. Zakończ Moduł przypominając rodzinom zastępczym, że opieka i wsparcie z ich strony naprawdę mogą zmienić życie dziecka.
2. Wyjaśnij, że obejrzyjecie film nakręcony, z udziałem młodzieży cudzoziemskiej bez opieki zamieszkałej w Austrii, w ramach projektu „Rodzinna piecza zastępcza ponad granicami” (FAB). Film pokazuje młodych ludzi omawiających własne doświadczenia związane z pieczą zastępczą, a także wpływ rodziny zastępczej na ich życie.
3. Pamiętaj o poinformowaniu uczestników, że materiał może być trudny emocjonalnie.
4. Omów z uczestnikami znaczenie materiału wideo. Zamknij Moduł.

Materiał wideo:

Pieczka zastępcza ponad granicami – dzieci cudzoziemskie bez opieki filmują swoje historie

Duc

Duc jest piętnastoletnim chłopcem z Wietnamu. Trafił do Polski w wieku 13 lat jako ofiara handlu ludźmi. Pracował w domu, w którym uprawiano konopie. Powiedziano mu, że jeżeli odmówi pracy lub ucieknie, jego rodzinę w Wietnamie spotka krzywda. Duc został uwolniony dzięki działaniom miejscowej policji. I trafił do was jako do rodziny zastępczej. Jest miłym, ciepłym dzieckiem, natomiast bywa nadmiernie wyciszony i wycofany. Sprawia wówczas wrażenie osoby przebywającej w swoim świecie. Spędza dużo czasu sam w swoim pokoju.

1. Jakie uczucia mogą towarzyszyć Ducowi?

---

2. Jakie mogą być jego potrzeby?

---

3. Czego może potrzebować Duc od swojej rodziny zastępczej? Rozważ udzielenie Ducowi pomocy w dotarciu do odpowiednich osób i struktur wsparcia.

Viyan

Viyan jest piętnastoletnią dziewczynką z Syrii. Opuściła kraj po wybuchu wojny – jej ojciec opłacił przemytników, którzy przerzucili ją na terytorium Unii Europejskiej. Powiedziała funkcjonariuszom Straży Granicznej: „Mój brat i matka zostali zabici, a ojciec powiedział, że nie ma tyle pieniędzy, żeby zapłacić przemytnikom za nas oboje. Dlatego uciekłam z Syrii sama. A teraz nie mam ojca.”

Viyan często dręczy wspomnienia i koszmary senne. Ma trudności z koncentracją na lekcjach, co źle wpływa na jej wyniki w szkole. Nie ulega wątpliwości, że Viyan jest bardzo zdolna i inteligentna. Niedawno doświadczyła w szkole ataków rasistowskich ze strony czołowego dręczyciela w klasie i rozmawiała z wami o tym problemie.

Viyan kontaktuje się z ojcem przez telefon raz w miesiącu. Każda rozmowa wpływa na jej nastrój, często bywa smutna. Czasem ma kłopoty z wyjaśnieniem tacie waszej roli jako rodziców zastępczych, dlatego on zaczął się o nią martwić, co z kolei zwiększa poziom jej stresu.

1. Jakie uczucia mogą wyrażać zachowania zaobserwowane u Viyan?

---

2. Jakie mogą być jej potrzeby? Rozważ udzielenie Viyan pomocy w dotarciu do odpowiednich osób i struktur wsparcia w szkole, w społeczności lokalnej itp.

---

3. W jaki sposób możesz wesprzeć Viyan w jej kontaktach z biologicznym ojcem?

Olga

Olga jest dwunastoletnią dziewczynką z Doniecka na Ukrainie. Uwielbiała chodzić do szkoły, gdzie miała wielu przyjaciół. Po wybuchu wojny Olga i jej matka uciekły do Lwowa. Miesiąc później wyjechały do Polski. W Warszawie u matki Olgi zdiagnozowano poważną chorobę. Wkrótce potem zmarła. Olga przebywa w rodzinie zastępczej od 9 miesięcy.

Olga chodzi do szkoły. Szybko zyskała grono przyjaciół. Bardzo lubi pomagać w domu. Nauczyciele mówią, że „uczyć ją to czysta przyjemność”. Przesiąka polską kulturą i poprosiła o dodatkowe lekcje języka polskiego.

1. Jakie uczucia mogą wyrażać zachowania zaobserwowane u Olgi?

---

2. Jakie mogą być jej potrzeby praktyczne? A jakie potrzeby emocjonalne?

---

3. Czego może Olga potrzebować od rodziców zastępczych? Rozważ udzielenie jej pomocy w dotarciu do odpowiednich osób i struktur wsparcia w szkole, w społeczności lokalnej itp.

Moduł szósty

Dobrostan rodziców zastępczych

Moduł szósty

Dobrostan rodziców zastępczych

Moduł zapewnia rodzicom zastępczym narzędzia ułatwiające rozpoznawanie objawów zmęczenia współczuciem, radzenia sobie z nimi i zapobieganie ich występowaniu.

Przygotowania

Szacunkowy czas:
45 minut

- Wyposażenie standardowe.
- Prezentacja w formacie PowerPoint – Moduł 6.

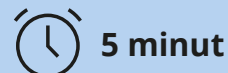

Materiały do rozdania

- Wydrukuj *Materiał do rozdania 6A: Okrąg samoopieki*.
- Wydrukuj *Materiał do rozdania 6B: Czytanie w grupach – dzieci opowiadają...*
- Formularz oceny (Załącznik Drugi).

CZAS TRWANIA	ZADANIE NR	OPIS ZADANIA	ŹRÓDŁO INFORMACJI	MATERIAŁY DO ROZDANIA	SLAJDY
5 min	1	Cele i założenia	Wykładowca	-	1
5 min	2	Rozpoznawanie objawów stresu	Wykładowca	-	-
10 min	3	Wtórny zespół stresu pourazowego	Wykładowca	-	2-4
10 min	4	Strategie samoopieki	Wykładowca	6A	5
5 min	5	Dlaczego decydujemy się na rolę rodziców zastępczych? Dzieci nam przypominają	Czytamy w grupach Sesja plenarna	6B	-
10 min	6		Sesja plenarna	Formularze oceny	-

1. Cele i założenia

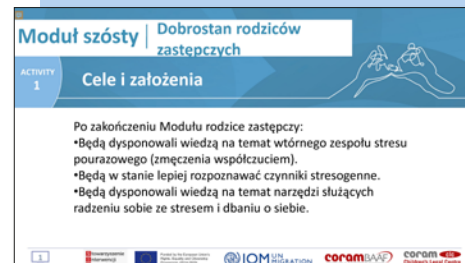

5 minut

1. Omów cele i założenia Modułu z wykorzystaniem slajdu 1.

Slajd 1

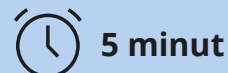

1 SLAJD 1 NOTATKI – *Dobrostan rodziców zastępczych*

Wyjaśnij, że po zakończeniu Modułu rodzice zastępczy:

- Będą dysponowali wiedzą na temat wtórnego zespołu stresu pourazowego (zmęczenia współczuciem).
- Będą w stanie lepiej rozpoznawać czynniki stresogenne.
- Będą dysponowali wiedzą na temat narzędzi służących radzeniu sobie ze stresem i dbaniu o siebie.

2. Rozpoznawanie czynników stresu

1. Podkreśl, że rola rodziców zastępczych jest niezmiernie satysfakcjonująca, ale może przynieść ujemne skutki emocjonalne i fizyczne, jeżeli zaniedba się samoopiekę.
2. Podkreśl, że rodzice zastępczy nie muszą radzić sobie ze stresem samodzielnie: specjaliści wspierający rodziny zastępcze, na przykład koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, mają obowiązek ich wspierać.
3. Omów poniższe tematy.

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Stres jest częścią życia codziennego. Jest poczuciem pozostawania pod nadmierną presją psychiczną lub emocjonalną. Jesteśmy różni i różnie reagujemy na poszczególne sytuacje. Okoliczności rodzące stres u jednej osoby, dla innej mogą okazać się źródłem motywacji.
- Stres powoduje gwałtowny wzrost poziomu hormonów w organizmie. Hormon stresu pozwala radzić sobie z presją lub zagrożeniem, wywołując reakcję „ucieczki lub walki”.
- Po ustąpieniu presji lub zagrożenia, poziom hormonu stresu zazwyczaj spada. Natomiast, jeżeli stale pozostajemy pod wpływem stresu, hormony utrzymują się w organizmie rodząc objawy stresu.
- Ciągły stres może przeszkadzać w życiu codziennym, wpływając na sposób odczuwania, myślenia, zachowania i funkcjonowania. Możemy odczuwać niepokój, rozdrażnienie i mieć niskie poczucie własnej wartości. Możemy stale wracać w myślach do określonego problemu i łatwiej tracić panowanie nad sobą.
- Do innych powszechnie występujących objawów stresu należą: zmęczenie, zaburzenia snu, zaburzenia żywienia (spożywanie zbyt małych lub zbyt dużych ilości pokarmu), kłopoty z koncentracją, bóle głowy, bóle mięśni.
- Zachowania służące radzeniu sobie ze stresem działają krótkoterminowo. Nie usuwają przyczyn stresu, rodząc dodatkowe obciążenia, gdy stres zaczyna wpływać na stan zdrowia, pracę zawodową lub relacje osobiste.
- Niektórzy mogą próbować radzić sobie ze stresem spożywając alkohol, paląc papierosy lub używając narkotyków, co oczywiście może stać się źródłem kolejnych problemów.
- Poznanie zdrowych sposobów ograniczania objawów stresu i usunięcie bezpośrednich jego przyczyn to znacznie lepsze rozwiązanie w długoterminowej perspektywie.

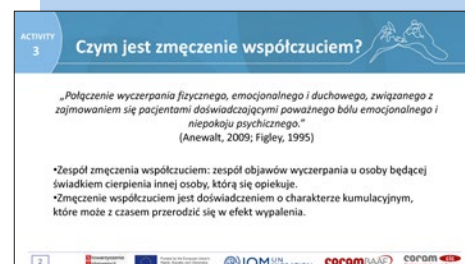
3. Wtórny zespół stresu pourazowego

Zadanie służy omówieniu zagadnienia oraz objawów wtórnego zespołu stresu pourazowego (zwanego także zmęczeniem współczuciem).

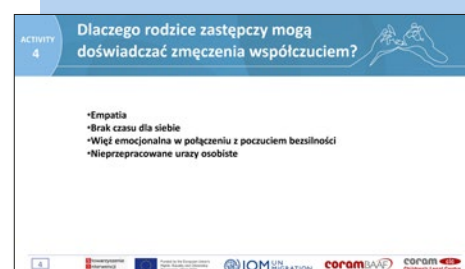
1. Omów slajdy. Podkreśl, że empatia bywa najważniejszym narzędziem rodziny zastępczej w pracy z dzieckiem, natomiast może przynieść niepożądane skutki poprzez uwewnętrznienie traumy dzieci – co z kolei rodzi wtórny zespół stresu pourazowego czy zmęczenia współczuciem.

2 SLAJD 2 NOTATKI – Czym jest zmęczenie współczuciem?

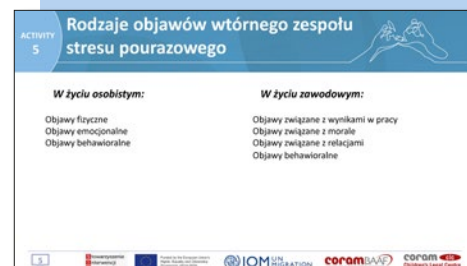
- „Połączenie wyczerpania fizycznego, emocjonalnego i duchowego, związanego z zajmowaniem się pacjentami doświadczającymi poważnego bólu emocjonalnego i niepokoju psychicznego.” (Figley, 1995, Anewalt, 2009);
- Zespół zmęczenia współczuciem: zespół objawów wyczerpania u osoby będącej świadkiem cierpienia innej osoby, którą się opiekuje.
- Zmęczenie współczuciem jest doświadczeniem o charakterze kumulacyjnym, które może z czasem przerodzić się w efekt wypalenia.
- Doświadczenie zmęczenia współczuciem, stanowi odzwierciedlenie połączenia doświadczeń życiowych (jakości minionego dnia/tygodnia/miesiąca), przeżyć zawodowych i doświadczeń osobistych. Funkcjonalny system wsparcia zawodowego i osobistego może przyczynić się do złagodzenia ujemnych skutków zjawiska.

3 SLAJD 3 NOTATKI – Dlaczego rodzice zastępczy mogą doświadczać zmęczenia współczuciem?

- **Empatia.** Empatia pomaga dzieciom w uzyskaniu poczucia bycia słuchanym i cenionym. Występuje możliwość nadmiernej identyfikacji opiekunów z dziećmi i ich doświadczeniami, a w efekcie internalizacji ich urazów (traumy).
- **Brak czasu dla siebie.** Dziecko może przepracowywać uraz, codziennie powtarzając historię swoich przeżyć, jeżeli uzna rodziców zastępczych za osoby empatyczne i umiejące słuchać. Rodzice zastępczy mogą czuć się przytłoczeni, zwłaszcza jeżeli nie mają czasu dla siebie.
- **Więź emocjonalna w połączeniu z poczuciem bezsilności.** Opiekunowie mogą odczuwać gniew, bezsilność lub mieć poczucie winy wobec dziecka (na przykład gniew, ponieważ dziecko nie było chronione, a bezsilność ze względu na niepewną przyszłość).
- **Nieprzepracowane urazy osobiste.** Pod wpływem dziecięcych doświadczeń mogą odrodzić się silne emocje związane ze stratą osobistą lub traumatycznymi wydarzeniami z przeszłości rodziców zastępczych.

4 SLAJD 4 NOTATKI – Rodzaje objawów wtórnego zespołu stresu pourazowego

- **W życiu osobistym:**
  - » *Objawy fizyczne: przyspieszone tętno / przyspieszony oddech, zaburzenia układu odpornościowego, zmęczenie, bóle głowy, inne bóle.*
  - » *Objawy emocjonalne: poczucie bezsilności, odrętwienie, niepokój, poczucie winy, lęk, wyczerpanie, nadwrażliwość, smutek, poczucie braku sprawczości.*
  - » *Objawy behawioralne: rozdrażnienie, zaburzenia snu i łaknienia, izolowanie się od rodziny i znajomych, niecierpliwość, koszmary nocne, nadpobudliwość, zmiany nastroju, podatność na zaskoczenie lub strach.*
- **W życiu zawodowym:**
  - » *Objawy związane z wynikami w pracy: spadek jakości/ilości wykonywanej pracy, obniżenie motywacji, unikanie obowiązków lub hiperaktywność, zbyt wyętzona praca, skłonność do perfekcjonizmu, trudności z koncentracją, zapominalstwo.*
  - » *Objawy związane z morale: obniżenie pewności siebie, spadek zainteresowania, negatywne nastawienie do otoczenia, apatia, niezadowolenie, demoralizacja, poczucie bycia niedocenianym i niecenionym, poczucie oderwania od rzeczywistości, spadek poziomu empatii.*
  - » *Objawy związane z relacjami: wycofanie/zdystansowanie wobec współpracowników, słaba komunikacja, konfliktowość, zniecierpliwienie, brak tolerancji wobec innych, przekonanie o byciu „jedyną osobą, która poradzi sobie z pracą”.*
  - » *Objawy behawioralne: zapominanie o terminach spotkań, unikanie odbierania telefonów, nieodpowiadanie na wiadomości, przepracowanie, wyczerpanie, nieodpowiedzialność, skłonność do niedoprowadzania zadań do końca.*

--- TEMATY DO OMÓWIENIA

- Przypomnij uczestnikom treść modułu 4 i koncepcję zastępczej rezyliencji. Opieka nad dzieckiem może pomóc nam w rozwinięciu rezyliencji, ponieważ dzieci nas inspirują i wiele mogą nas nauczyć.
- Skoro doświadczane przez dzieci urazy psychiczne mogą być „zaraźliwe”, zarazić się można również ich rezyliencją.

4. Strategie samoopieki

 10 minut

 Slajd 5

 Materiały do rozdania 6A

W zadaniu omówiono strategie samoopieki, w tym autoregulację, autorefleksję i umiejętność szukania pomocy. Uczestnicy otrzymają narzędzie rozwijające umiejętności w zakresie refleksji dotyczącej ich własnych potrzeb.

1. Wyjaśnij, że rozumienie własnych potrzeb ma ogromne znaczenie, podobnie jak podejmowanie działań na wczesnych etapach rozpoznania stresu.
2. Podkreśl, że odczuwanie stresu i prośba o pomoc nie są objawem słabości. To przejaw odpowiedzialności, ponieważ po uzyskaniu pomocy będziemy nadal w stanie udzielać dzieciom odpowiedniego wsparcia, a jednocześnie dbać o siebie.
3. Omów poniższą treść.

TEMATY DO OMÓWIENIA

- Rodzice zastępczy powinni:
  - » *Robić przerwy w sprawowaniu opieki.*
  - » *Znaleźć czas na zajęcia sprawiające im radość*
  - » *Zapewniać sobie odpoczynek emocjonalny i fizyczny.*
  - » *Znaleźć sposób na przywrócenie sobie nadziei w trudniejszych chwilach.*
- Rodzice zastępczy powinni informować koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej o doświadczanym poczuciu przytłoczenia pracą. Do obowiązków koordynatora należy współpraca z rodzicami zastępczymi w celu rozpoznania skutecznych strategii łagodzenia objawów stresu i radzenia sobie z nimi. Do takich strategii należą szkolenia w obszarze radzenia sobie ze stresem, terapia i inne formy wsparcia terapeutycznego.

4. Omów treść slajdu.

5 SLAJD 5 NOTATKI – *Autoregulacja i autorefleksja*

- *Upewnij się, że umiesz rozpoznawać u siebie objawy stresu. Porozmawiaj o nich z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej.*
- *Nie unikaj kontaktu z koordynatorem; rozmawiaj o problemach i odczuciach.*
- *Wykorzystaj system pieczy zastępczej, by odpowiednio zaspokoić potrzeby własne i dziecka.*
- *Poproś o udział w szkoleniu lub poszukaj innych form samorozwoju.*
- *Porozmawiaj z partnerem/partnerką lub przyjacielem/przyjaciółką (przestrzegając zasad poufności).*
- *Znajdź czas dla siebie.*
- *Rozmawiaj z innymi rodzicami zastępczymi.*

ACTIVITY 6 Autoregulacja i autorefleksja

- Upewnij się, że umiesz rozpoznawać u siebie objawy stresu.
- Nie unikaj kontaktu z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej; rozmawiaj z nim/nią o problemach i odczuciach.
- Wykorzystaj system koordynacji rodzinnej pieczy zastępczej, by odpowiednio zaspokoić potrzeby własne i dziecka.
- Poproś o udział w szkoleniu lub poszukaj innych form samorozwoju.
- Porozmawiaj z partnerem/partnerką lub przyjacielem/przyjaciółką (przestrzegając zasad poufności).
- Znajdź czas dla siebie.
- Rozmawiaj z innymi rodzicami zastępczymi.

Logo: IOM IN MIGRATION, coram SAP, coram

5. Rozdaj uczestnikom *Materiał 6A: Okrąg samoopieki*.
6. Poinformuj uczestników, że materiał stanowi narzędzie ułatwiające rozpoznawanie własnych potrzeb. Wyjaśnij, że oczekujesz od uczestników wykorzystania okręgu do samodzielnej pracy w domu i zastanowienia się, jakie działania z każdego z kwadrantów (fizyczne, intelektualne, emocjonalne, duchowe) pomagają im w odzyskaniu energii życiowej.
7. Podkreśl, że nie ma tu złych ani dobrych odpowiedzi.
8. Zasugeruj omówienie z zaufaną osobą wyników ćwiczenia po jego zakończeniu. Podkreśl, że zasadniczym celem jest potraktowanie materiału jako narzędzia wspierającego, które może przypomnieć uczestnikom o potrzebach i dostępnych rozwiązaniach w sferze odzyskiwania energii życiowej.

5. Dlaczego decydujemy się na rolę rodziców zastępczych? Dzieci nam o tym przypominają.

5 minut

1. Odczytaj na głos dziecięce wypowiedzi na temat pozytywnych doświadczeń związanych z rodzinną pieczą zastępczą.
2. Zapytaj uczestników, jak się czuli, słuchając tekstu.
3. Podkreśl, jak ważna i istotna dla życia innych osób jest rola rodziców zastępczych. Wróć do samoopieki, jako gwaranta wysokiej jakości wykonywanej pracy.

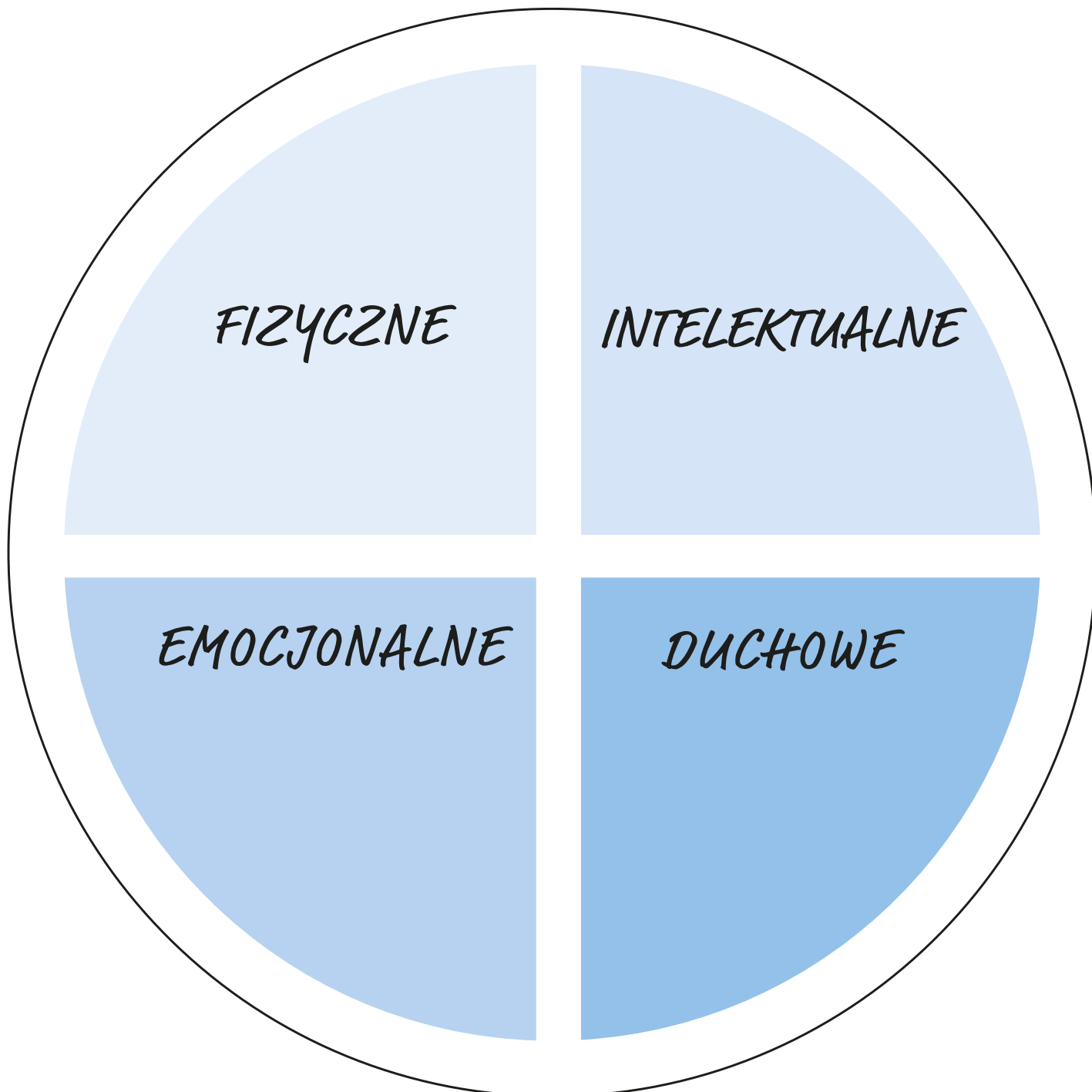
**Materiały
do rozdania 6B**

6. Zakończenie kursu

10 minut

1. Podkreśl, że zdajesz sobie sprawę z szerokiego zakresu omówionego materiału i masz nadzieję, że kurs:
  - » Przyczynił się do rozszerzenia wiedzy uczestników na temat doświadczeń i potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki.
  - » Pomoże uczestnikom w sprawowaniu opieki nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki.
  - » Stał się źródłem inspiracji do pogłębiania wiedzy.
2. Zakończ stwierdzeniem, że kurs uważasz za wspólną podróż w imię potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki i dla niektórych uczestników podróż dopiero się rozpoczyna!
3. Wyjaśnij, że zakończycie kurs krótkim zadaniem.
4. Poproś uczestników, żeby wymienili jedną przydatną rzecz, którą spakują do „walizki” zabieranej w „podróż”. Wykładowca może zacząć, mówiąc „spakuję wszystkie wasze uśmiechy”.
5. Poproś o wypełnienie formularzy oceny.
6. Koniecznie pożegnaj się z wszystkimi po kolei.

*„Tu jest wszystko inaczej – tam miałem rodzinę,
ale było niebezpiecznie; tu nie mam nikogo,
ale jestem bezpieczny.”*

(Adams, 2009 r.)

*„Czuję się bezpiecznie i jestem chroniona. Gdy tam jestem,
czuję się jak w domu mojego taty. Ona [rodzic zastępczy]
daje mi tyle miłości, ile dawała mi mama. I dobrze się
czuję z tą miłością.”*

(Kohli et al., 2010 r.)

*„Nasze historie są różne, ale nie mamy innego wyboru.
Osobiście uważam, że miałem dużo szczęścia, jeżeli
chodzi o moich rodziców zastępczych. Bardzo się cieszę,
że mam tę rodzinę i że z nią mieszkam. Ale musimy
pamiętać o jednym: jesteśmy ludźmi. Jeżeli człowiek
stara się być dobry dla innych to takie zachowanie może
zmienić czyjeś życie.”*

(siedemnastoletni chłopiec z Afganistanu, 2018 r.)

Załącznik pierwszy

Dzienny harmonogram zajęć (wzór)

Dzieci cudzoziemskie w rodzinnej pieczy zastępczej – kurs szkoleniowy
9.30–15.30

DZIEŃ 1

 GODZ.	 OPIS ZAJĘĆ
9.15–9.30	<i>Rejestracja uczestników</i>
9.30–10.10	Moduł 1: Wprowadzenie do kursu
10.10–10.55	Moduł 2: Doświadczenia dzieci cudzoziemskich bez opieki (Zadania 1–3)
10.55–11.10	<i>Przerwa na kawę</i>
11.10–12.00	Moduł 2: Doświadczenia dzieci cudzoziemskich bez opieki (Zadania 4–9)
12.00–12.45	Moduł 3: Prawo i procedury oraz ich wpływ na dzieci (Zadania 1–4)
12.45–13.15	<i>Przerwa na obiad</i>
13.15–14.20	Moduł 3: Prawo i procedury oraz ich wpływ na dzieci (Zadania 5–7)
14.20–14.30	<i>Przerwa na kawę</i>
14.30–15.10	Moduł 3: Prawo i procedury oraz ich wpływ na dzieci (Zadania 8–10)
14.30–15.10	Podsumowanie i zamknięcie pierwszego dnia szkolenia

DZIEŃ 2

 GODZ.	 OPIS ZAJĘĆ
9.15–9.30	<i>Przyjazd uczestników</i>
9.30–11.00	Moduł 4: Rozumienie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki (Zadania 1–6)
11.00–11.10	<i>Przerwa na kawę</i>
11.10–11.30	Moduł 4: Rozumienie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki (Zadania 7–8)
11.30–12.40	Moduł 5: Zaspokajanie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki (Zadania 1–4)
12.40–13.10	<i>Przerwa na obiad</i>
13.10–14.00	Moduł 5: Zaspokajanie potrzeb dzieci cudzoziemskich bez opieki (Zadania 5–7)
14.00–14.20	Moduł 6: Dobrostan rodziców zastępczych (Zadania 1–3)
14.20–14.30	<i>Przerwa na kawę</i>
14.30–14.55	Moduł 6: Dobrostan rodziców zastępczych (Zadania 4–6)
14.55–15.15	Ocena szkolenia

Załącznik drugi

Formularz oceny

Będziemy wdzięczni za informację zwrotną na temat jakości szkolenia. Prosimy o udzielenie odpowiedzi na poniższe pytania i dodanie komentarzy wedle uznania.

1. Jak ogólnie oceniasz treść materiału omówionego w czasie szkolenia?

a) Bardzo dobra	Dodaj własny komentarz wedle uznania.
b) Dobra	
c) Zadowalająca	
d) Słaba	

2. Jak oceniasz sposób prowadzenia szkolenia?

a) Bardzo dobry	Dodaj własny komentarz wedle uznania.
b) Dobry	
c) Zadowalający	
d) Słaby	

3. Czy szkolenie spełniło zapowiadane cele i założenia?

a) Tak, w pełni	Dodaj własny komentarz wedle uznania.
b) Tak, częściowo	
c) Wcale nie spełniło	

4. Czy uważasz, że byłeś(-aś) w stanie porozumieć się z wykładowcami w kwestii własnych potrzeb, zainteresowań i obaw?

a) Tak, bardzo dobrze	Dodaj własny komentarz wedle uznania.
b) Tak, dość dobrze	
c) Słabo	
d) Wcale	

5. Jak oceniasz możliwość zastosowania wiedzy nabytej podczas szkolenia w opiece, którą sprawujesz nad dziećmi cudzoziemskimi bez opieki?

- Jestem
- a) przekonany(-a), że będzie to możliwe
  - Uważam, że
  - b) będzie to możliwe w pewnym stopniu
  - Nie jestem
  - c) pewny(-a), czy będzie to możliwe
  - Uważam, że nie
  - d) będzie to wcale możliwe

Dodaj własny komentarz wedle uznania.

6. Jak oceniasz przydatność szkolenia w Twojej codziennej pracy związanej z dziećmi cudzoziemskimi bez opieki?

- a) Ma bardzo duże znaczenie
- b) Ma dość istotne znaczenie
- c) Nie ma szczególnego znaczenia
- d) Jest bez znaczenia

Dodaj własny komentarz wedle uznania.

7. Czy twoim zdaniem jakość szkolenia należałoby poprawić, a jeżeli tak, w jaki sposób?

Dodaj własny komentarz wedle uznania.

8. Czy odczuwasz potrzebę dalszego szkolenia?

Dodaj własny komentarz wedle uznania.

Dziękujemy za wypełnienie formularza.

- 1 Materiał wideo powstał w celu wsparcia idei głoszącej, że rodzinna piecza zastępcza jest jednym z najlepszych rozwiązań służących zapewnianiu bezpiecznego środowiska dzieciom cudzoziemskim bez opieki. Powstało też krótsze nagranie służące wspieraniu procesu rekrutacji rodziców zastępczych dla dzieci cudzoziemskich bez opieki. Oba materiały są dostępne pod linkiem <https://eea.iom.int/fostering-across-borders>.
- 2 Publikacja dostępna pod linkiem <https://eea.iom.int/sites/default/files/publication/document/United-Kingdom-FAB-Mapping-Family-Based-Care-Providers.pdf>
- 3 Materiał dostępny pod linkiem <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7244677/3-02052016-AP-EN.pdf>.
- 4 Dokument dostępny pod adresem: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-libe_mising_children_21_april_2016_background_note.pdf
- 5 Artykuł 24 2. (b) Dyrektywy 2013/33/UE: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0033&from=en>
- 6 <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0251+0+DOC+XML+V0//EN>
- 7 Wersja anglojęzyczna nazwy Stowarzyszenia: *“Association for Legal Intervention”*.
- 8 Nazwa ALFACA pochodzi od pierwszych liter zwrotu *Alternative Family Care (Alternatywna rodzinna piecza zastępcza)*. Podręcznik i pakiet e-learningowy projektu są dostępne tutaj.
- 9 Do innych materiałów należą ulotki informacyjne z krajów pochodzenia oraz film przedstawiający poglądy młodych osób na temat rodzinnej pieczy zastępczej.
- 10 <https://refugeesmigrants.un.org/migration-compact>
- 11 <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
- 12 Materiał wideo można też wykorzystać jako narzędzie zwiększania świadomości oraz rekrutacji kandydatów na rodziców zastępczych. Powstało również krótsze nagranie z myślą o wspieraniu idei głoszącej, iż rodzinna piecza zastępcza jest jednym z najlepszych rozwiązań służących zapewnianiu bezpiecznego środowiska dzieciom cudzoziemskim pozbawionym opieki, ponieważ gwarantuje skuteczne spełnianie ich potrzeb. Oba materiały są dostępne pod linkiem <https://eea.iom.int/fostering-across-borders>
- 13 Bądźmy ekologiczni! Unikajmy drukowania planów zajęć dla wszystkich uczestników; wydrukujmy jeden egzemplarz i przyklejmy na ścianie dostępnej i widocznej dla wszystkich; możemy również przygotować slajd w formacie PowerPoint i od czasu do czasu się do niego odnosić. Przykładowy dzienny harmonogram zajęć zawarto w Pierwszym Załączniku.
- 14 Jeżeli uczestnicy mają otrzymać materiały, należy wydrukować prezentacje w formacie PowerPoint przewidziane odpowiednio dla każdego modułu. Zalecamy wydruki zawierające nie więcej niż trzy slajdy na stronie; należy sprawdzić, czy treść slajdu jest czytelna, i czy wydruk umożliwia robienie notatek.
- 15 Uwaga: **małżeństwo przymusowe** różni się od **małżeństwa aranżowanego**. W wypadku małżeństw aranżowanych rodzina przejmuje inicjatywę w poszukiwaniu partnera(-ki) dla córki lub syna, natomiast obie strony mają prawo wyboru w kwestii wstąpienia w związek małżeński z osobą wybraną przez rodzinę.

KSIAŹKI

Figley, C. R. (ed.) (1995) *Brunner/Mazel psychological stress series, No. 23. Compassion fatigue: Coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized*. Philadelphia, PA, US: Brunner/Mazel.

Kidane, S. (2001). *Food, Shelter and Half a Chance. Assessing the Needs of Unaccompanied Asylum Seeking and Refugee Children*. London: BAAF.

Kidane, S. and Amarena, P. (2004) *Fostering Unaccompanied Asylum Seeking Children: A Training Course for Foster Carers*. London: BAAF.

Kidane, S. and Amarena, P. (2005) *Looking After Unaccompanied Asylum Seeking and Refugee Children: A Training Course for Social Care Professionals*. London: BAAF.

Kohli, R. K. S. (2007) *Social Work with Unaccompanied Asylum Seeking Children*: Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Wade, J., Sirriyeh, A., Kohli, R. and Simmonds, J. (2012) *Fostering Unaccompanied Asylum-Seeking Young People: Creating a Family Life Across a 'World of Difference'*. BAAF, London.

CZASOPISMA

Adams, M. (2009) Stories of fracture and claim for belonging: young migrants' narratives of arrival in Britain. *Children's Geographies*, 7(2):159–171.

Anewalt, P. (2009) Fired up or burned out? Understanding the importance of professional boundaries in home health care hospice. *Home Healthcare Nurse*, 27(10):591-597.

Chase, E. (2013) Security and subjective wellbeing: the experiences of unaccompanied young people seeking asylum in the UK. *Sociology of Health and Illness*, 35(6):858-872.

Hernandez, P., Gangsei, D. and Engstrom, D. (2007) Vicarious Resilience: A New Concept in Work With Those Who Survive Trauma: Family Process, *Family Process*, 46:229–241.

Kohli, R.K.S. (2011) Working to Ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children. *Child Abuse Review*, 20(5)

Kohli, R.K.S. (2006) The Comfort of Strangers: Social Work Practice with Unaccompanied Asylum-Seeking Children and Young People in the UK. *Family Social Work*, 11 (1).

Kohli, R. K. S., Connolly, H., and Warman, A. (2010) Food and its Meaning for Asylum Seeking Children and Young People in Foster Care. *Children's Geographies*, 8(3):233–245.

Sirriyeh, A. (2013) Hosting Strangers: Hospitality and Family Practices in Fostering Unaccompanied Refugee Young People. *Child and Family Social Work*, 18(1): 5–14.

Wade, J. (2011) Preparation and Transition Planning for Unaccompanied Asylum-seeking and Refugee Young People: A Review of Evidence in England. *Children and Youth Services Review*, 33 (12): 2424–2430.

Wade, J. (2017) Pathways Through Care and After: Unaccompanied minors in England. *Social Work & Society*, 15(2): 1613-895.

Wright, F. (2014) Social Work Practice with Unaccompanied Asylum-Seeking Young People Facing Removal. *British Journal of Social Work*, 44 (4): 1027–1044.

STRONY INTERNETOWE

Association of Directors of Children's Services (2015) *Age Assessment Guidance and Information Sharing Pro Forma for Social Workers*. Association of Directors of Children's Services, London.

BRC, Refugee Council and UpRising (2018) *Surviving to Thriving Project, Asylum*.

BRC, Refugee Council and UpRising (2018) *Surviving to Thriving Project, Age Assessment*.

Brighter Futures. (2013) The cost of waiting: How waiting in limbo for immigration resolution affects the lives of young asylum seekers and young migrants in the UK. Brighter Futures, London.

Children's Society (2012) *Into the Unknown: Children's Journeys Through the Asylum Process*. Children's Society, London.

- Children's Society (2018) *Distress Signals: Unaccompanied young people's struggle for mental health care*. Children's Society, London.
- Coram Children's Legal Centre (2017) *Seeking Support: A Guide to the Rights and Entitlements of Separated Children*. Coram Children's Legal Centre, London.
- Coram Children's Legal Centre (2019) *Asylum-Seeking Children Joining Family Under the Dublin Regulation*. Coram Children's Legal Centre, London.
- Coram Children's Legal Centre (2019) *Claiming Asylum as a Child*. Coram Children's Legal Centre, London.
- Coram Children's Legal Centre (2019) *Immigration Policy on Assessing Age of Young Asylum Seekers Found to be Unlawful*. Coram Children's Legal Centre, London.
- Coram Children's Legal Centre (2019) *Local Authority Support for Asylum-Seeking Children (UASC)*. Coram Children's Legal Centre, London.
- Coram Children's Legal Centre (2019) *New Status for Children Brought to the UK under the 'Dubs Amendment'*. Coram Children's Legal Centre, London.
- Coram Children's Legal Centre (2019) *UASC Leave*. Coram Children's Legal Centre, London.
- Crown Prosecution Service (2018) *Honour-Based Violence and Forced Marriage*. Crown Prosecution Service, London.
- Department for Education (2017) *Child Sexual Exploitation: Definition and Guide for Practitioners*. Department for Education, London.
- Dorling K. and Coram Children's Legal Centre (2013) *Growing Up in a Hostile Environment*. Kamena Dorling and Coram Children's Legal Centre, London.
- Dorling K. (2014) *Happy Birthday? Disputing the Age of Children in the Immigration System*. Coram Children's Legal Centre, London.
- Dorling K. and Hurrell A. (2012) *Navigating the System: Advice Provision for Young Refugees and Migrants*. Coram Children's Legal Centre, London.
- ECPAT (2011) *Watch over Me: A System of Guardianship for Child Victims of Trafficking*. ECPAT, London.
- ECPAT (2019) *National Referral Mechanism*. ECPAT, London.
- Elder Rahimi Solicitors (2017) *Systemic Delays in the Processing of the Claims for Asylum made in the UK by Unaccompanied Asylum-Seeking Children (UASC)*. Elder Rahimi Solicitors, London.
- European Institute for Gender Equality (2019) *Gender-Based Violence*.
- EUROSTAT (2019) *Almost 20 000 Unaccompanied Minors among Asylum Seekers Registered in the EU in 2018*. Asylum and Managed Migration Publications, Eurostat Press Office.
- EUROSTAT (2019) *580 800 First-Time Asylum Seekers Registered in 2018, Down by 11% Compared with 2017*. Asylum and Managed Migration Publications, Eurostat Press Office.
- Griffiths, M., Rogers, A. and Anderson, B. (2013) *Migration, Time and Temporalities: Review and Prospect*, COMPAS Research Paper. Oxford: COMPAS.
- Home Office (2015) *Evaluation of Independent Child Trafficking Advocates Trial: Final Report*. Home Office, London.
- Home Office (2017) *Children's Asylum Claims*. Home Office, London.
- Home Office (2017) *Processing Children's Asylum Claims*. Home Office, London.
- Home Office (2018) *Application Registration Card*. Home Office, London.
- Home Office (2019) *Assessing Age for Asylum Applicants 2019 Update*. Home Office, London.
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (2018) *Alone and Unsafe: Children, Migration and Sexual and Gender-Based Violence*.
- IOM-UN Migration (2011) *IOM Glossary on Migration: International Migration Law Series No. 25*. IOM.
- IOM-UN Migration (2018) *World Migration Report 2018*.
- IOM and UNICEF (2017) *Harrowing Journeys: Children and Youth on the Move Across the Mediterranean Sea, at Risk of Trafficking and Exploitation*. IOM and UNICEF.
- Kent Law Clinic (2014) *How Children Become 'Failed Asylum-Seekers'*. Kent Law Clinic, Kent.

- London Safeguarding Children Board (2011) *London Safeguarding Trafficked Children Guidance and Toolkit*. London Safeguarding Children Board, London.
- Matthews, A. (2014) "What's going to happen tomorrow?" *Unaccompanied Children Refused Asylum*. Office of the Children's Commissioner, London.
- McLeod, S. (2007) *Maslow's Hierarchy of Needs. Simply Psychology*.
- Migration Observatory (2014) *Health of Migrants in the UK: What do we Know?*. Migration Observatory, London.
- Mosler Vidal E. and Tjaden J.D. (2018) *Global Migration Indicators 2018*. IOM-UN Migration and GMDAC.
- National Crime Agency (2015) *NCA Strategic Assessment: The Nature and Scale of Human Trafficking in 2014*. National Crime Agency, London.
- NSPCC (2011) *The National Referral Mechanism (NRM) NSPCC Fact Sheet*. NSPCC, London.
- NSPCC (2019) *Protecting Children from Trafficking and Modern Slavery*. NSPCC, London.
- Office of the Children's Commissioner (2011) *Landing in Kent: The Experience of Unaccompanied Children Arriving in the UK*. Office of the Children's Commissioner, London.
- Refugee Council (2013) *A Lot to Learn: Refugees, Asylum Seekers and Post 16 Learning*. Refugee Council, London.
- Refugee Council (2014) *Age Dispute Project Resources*. Refugee Council, London.
- Refugee Council (2019) *Children in the Asylum System*. Refugee Council, London.
- Refugee Council (2019) *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. Refugee Council: London
- Refugee Council (2019) *Surviving to Thriving Conference*. Refugee Council, London.
- Refugee Council (2019) *Vulnerable Children's Resettlement Scheme*. Refugee Council, London.
- Refugee Council and Children's Society (2013) *Still at Risk: A Review of Support for Trafficked Children*. Refugee Council and Children's Society, London.
- Refugee Support Network (2012) *"I just want to study" – Access to Higher Education for Young Refugees and Asylum Seekers*. Refugee Support Network, London.
- Stop the Traffik (2017) *Smuggling or Trafficking: Knowing the Difference*. Stop the Traffik, London.
- United Nations (1951) *Convention and Protocol Relating to the Status of Refugee*. United Nations, Geneva.
- United Nations (1989) *The UN Convention on the Rights of the Child (UNCRC)*. United Nations, Geneva.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2017) *International Migration Report 2017: Highlights*. United Nations, Geneva.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2019) *Global Trends – Forced Displacement in 2018*. United Nations, Geneva.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) (2019) *Trafficking in Persons and Migrant Smuggling*. United Nations, Geneva.
- World Health Organization (2018) *Women's Aid, What is Domestic Abuse?* World Health Organization.
- World Health Organization (2018) *Female Genital Mutilation*. WHO, Geneva.
- Young Minds (2018) *Addressing Adversity*. Young Minds, London.
- Young Minds (2019) *Feelings and Symptoms*. Young Minds, London.
- Young Minds (2019) *Prioritising Adversity and Trauma-Informed Care for Children and Young People in England*. Young Minds, London.

PREZENTACJE

University of Strathclyde (2019) *Caring for Children Moving Alone: Protecting Unaccompanied and Separated Children*. (For Activity 5 and Activity 6, Slajd 11)

Dane kontaktowe pomocnych organizacji

BIURO WYSOKIEGO KOMISARZA DO SPRAW UCHODźCÓW – PRZEDSTAWICIELSTWO W POLSCE (UNHCR)

ul. Przemysłowa 30, 00-450 Warszawa
tel.: 22 628 6930
e-mail: polwa@unhcr.org
<https://www.unhcr.org/pl>

CARITAS POLSKA

ul. Okopowa 55, 01-043 Warszawa
tel.: 22 3348500, 22 3348585
e-mail: caritaspolska@caritas.pl
<https://www.caritas.pl>

CENTRUM POMOCY PRAWNEJ IM. HALINY NIEĆ

ul. Krowoderska 11/7, 31-141 Kraków
tel.: 12 633 72 23
e-mail: biuro@pomocprawna.org
<https://www.pomocprawna.org/kontakt>

FUNDACJA BIAŁORUSKI DOM

ul. Wiejska 13/3, 00-480 Warszawa
tel.: 226 227 701, 605 140 861, 883 200 856
e-mail: dombelaruski@gmail.com
<http://belaruskidom.eu/pl/kontakt>

FUNDACJA CENTRUM BADAŃ MIGRACYJNYCH – MIGRANT POINT

Św. Marcin 78, 61-809 Poznań, pok. 421
tel.: 503 979 758
e-mail: office@migrant.poznan.pl
<http://migrant.poznan.pl/pl/o-nas>

FUNDACJA DAJEMY DZIECIOM SIŁĘ CENTRUM POMOCY DZIECIOM

ul. Przybyszewskiego 20/24, 01-849 Warszawa
tel.: 22 826 88 62
e-mail: cpd@fdds.pl
<https://fdds.pl/kontakt/>
centrum-pomocy-dzieciom-warszawa

FUNDACJA DLA SOMALII

ul. Bracka 18/63, II piętro, 00-028 Warszawa
tel.: 22 658 04 87, 22 658 13 88
e-mail: biuro@fds.org.pl
<http://fds.org.pl>

FUNDACJA INSTYTUT NA RZECZ PAŃSTWA PRAWA

ul. Chopina 14/70, 20-023 Lublin
tel.: 81 743 68 00
<https://panstwoprawa.org>

FUNDACJA LA STRADA – FUNDACJA PRZECIWKO HANDLOWI LUDŹMI I NIEWOLNICTWU

La Strada – skrytka pocztowa nr 5, PL 00-956 Warszawa 10
tel.: 22 628 99 99
e-mail: strada@strada.org.pl
<http://www.kcik.pl>

FUNDACJA NASZ WYBÓR

ul. Zamenhofa 1, 00-153 Warszawa
tel.: 22 258 40 18
e-mail: biuro@naszwybor.org.pl
<http://naszwybor.org.pl>

FUNDACJA OCALENIE

ul. Krucza 6/14a, 00-537 Warszawa
tel.: 22 828 04 50
e-mail: biuro@ocalenie.org.pl
<https://ocalenie.org.pl/kontakt>

HELSIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA

ul. Zgoda 11, 00-018 Warszawa
tel.: 22 556 44 40
e-mail: hfhr@hfhrpol.waw.pl
<http://www.hfhr.pl/kontakt>

MIĘDZYNARODOWA ORGANIZACJA DO SPRAW MIGRACJI (IOM)

ul. Wiejska 12, 00-490 Warszawa
tel.: 22 62 38 154
e-mail: iomwarsaw@iom.int
<https://poland.iom.int/>

POLSKIE FORUM MIGRACYJNE

ul. Szpitalna 5/14, 00-031 Warszawa
tel.: 22 110 00 85
e-mail: info@forummigracyjne.org

RADA DO SPRAW UCHODźCÓW

Aleje Ujazdowskie 1/3, 00-583 Warszawa
tel.: 22 694 75 82;
e-mail: refboard@kprm.gov.pl
<https://rada-ds-uchodzcow.gov.pl>

RZECZNIK PRAW DZIECKA

ul. Przemysłowa 30/32, 00-450 Warszawa
tel.: 22 583 66 00
e-mail: rpd@brpd.gov.pl
<https://brpd.gov.pl>

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

al. Solidarności 77, 00-090 Warszawa
tel.: 22 55 17 700
e-mail: biurorzecznika@brpo.gov.pl
<https://www.rpo.gov.pl>

STOWARZYSZENIE INTERWENCJI PRAWNEJ

ul. Siedmiogrodzka 5/51, 01-204 Warszawa
tel.: 22 621 51 65
e-mail: biuro@interwencjaprawna.pl
www.interwencjaprawna.pl

KOMENDA GŁÓWNA STRAŻY GRANICZNEJ

al. Niepodległości 100, 02-514 Warszawa
tel.: 22 500 40 00 – centrala
e-mail: gabinet.kg@strazgraniczna.pl
<https://www.strazgraniczna.pl>

URZĄD DO SPRAW CUDZOZIEMCÓW

<https://udsc.gov.pl>
Departament Postępowania Uchodźczych
ul. Taborowa 33, 02-699 Warszawa
tel.: 22 60 174 07,
e-mail: dpu.udsc@udsc.gov.pl
Departament Legalizacji Pobytu
ul. Taborowa 33, 02-699 Warszawa
tel.: 22 60 175 14
e-mail: legalizacjapobytu@udsc.gov.pl